

TENGEREN
ÉS
SZÁRAZFÖLDÖN.

JRTA

KOMPOLTHY TIVADAR.

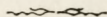
NAGYVÁRAD.

HÜGEL OTTÓ KÖNYVNYOMDÁJA.

1873.

TENGEREN
és
SZÁRAZFÖLDÖN.

JR TA
KOMPOLTHY JIVADAR.
Országos Szechenyi Könyvtár

NAGYVÁRAD.
HÜGEL OTTÓ KÖNYVNYOMDÁJA.
1873.

Országos Széchényi Könyvtár

271129

ELŐSZÓ.

Más ír, a mint gondolkodik.

Az én hibám, hogy irok öntudatosan, a mint érzek vakon.

Olvassátok figyelemmel s ítéljetez, — „hogymeg ne ítéltessetek!“

Hamburg (Altona), aug. 5. 1872.

a szerző.

Szélcsend és vihar.

Bevezetésül egy pár sor az „Erdély“ t. szerkesztőjéhez. *)

Azt hiszem, nem kevésbé lepi meg Önt az, hogy engem, ki büszkeségemnek tartám mindenha „magyar“ tengerésznek neveztetni, — most egyszerre egy porosz hajón talál. E körülményt akarom azon okokkal — mik e hajóra vittek — úgy a hogy lehet, kellő világításba helyezni:

Történt egy nap (már rég elmúlt!) hogy Fiumében a magyar tengerész ifjak jól mulattak. Értek ez alatt olyan mulatságot, hol az ember bűt akar feledni. E napot és mulatságot nem azért említem föl, mintha ez valami rendkívüli lett volna, hanem azért, mert akkor még én is tengerész-növendék voltam s egyike az ezen vidám és elfeledhetlen estén teljes számmal megjelent tengerész-ifjaknak.

Teljes számmal voltunk — tizenhárman!

Az egyik rész a vörösbor, grog és rummal csókolódzott, — a másik rész csárdást füttyölt és tánczolt; itt-ott egy-egy a lóczán fölállva „lelketemelő“

*) E tengeri útleírás a Balás Antal-szerkesztette „Erdély“ című szépirodalmi közlönyben jelent meg.

toasztot mondott, melyet senki sem hallgatott; imitt-amott olasz, franczia, angol, német és magyar tengerészdalok egyes futamai hangzottak; — egymást öleltük, csókoltuk, s úgy képzeltük, hogy a távol hazában hagyott édes anyánkat, testvérünket, kedvesünket öleljük csókoljuk oh, mert nekünk egymásban gondos anyát, testvért kelle találnunk, — hahogy szerelmünk áldozatául szeretett pályánkat, a tengerészetet nem akarandottuk fölláldozni . . .

— — És mi a számüzött búját akartuk feledni, mi tengerész módra mulattunk. Ki venné ezt rossz néven? . . . Ha önök ott benn az édes hazában vig zene hangjai mellett, rokonok és barátok társaságában vigadnak, nem érezve a legszörnyűbb kint, a honvágy mardosásait, mert azt (boldogok!) még nem ismerik; — — — akkor gondoljanak a 13, első ifjuságukban levő magyar tengerészekre, — — gondolják meg, hogy ezeknek a tengerészet hazájukba került; mert édes honuk messze, nagyon messze van a szárazföld bensejében; hogy ők ettől, és minden szeretteiktől talán örökre el vannak zárva — — akkor gondoljanak ránk, s ha lelkök engedi, ám vegyék rossz néven e mulatságot.

Este lett . . . besötétedett. Az asztalokon füstölgő mécsek pislogtak. A pipafüst vastag gomolyokban hömpölygött a szobában szerte s a nagy

asztal mellett 13 alak az utolsót énekelte a mulatság befejezéseül:

Tengerész vagyok!

Gondtalanul élem át az életet,

Nem törődve semmivel:

Földön ember, — a pokolban ördög

Nem bánom bármit mivel;

Engem folyton tenger árja ringat,

Mint az anya jó fiát, — —

S örömmül az ég leküldi hozzám

Leghűbb őrangyalát!

Tengerész vagyok!

Vész, viharban kedvemet találom, —

Arczom még nem sápadt el;

Nem is tengerésznek való az, ki

Szívben félelmet visel...

Gyáva ember tengerre ne jöjjön,

Hol örök halál tanyáz:

Jobb lesz annak otthon, a hol rája

Gyöngé feleség vigyáz!

Tengerész vagyok!

Útaimra elkísér a jókedv,

Bánatot nem ismerek — —

Hadd kesergjenek helyettem a jó

Szárazföldi emberek!

Mert míg ők nyugodtan élnek otthon,

Vész, vihar között vagyok; —

Félre hát, ti bánatok! Kitudja,

Tán utolszor vigadok!...

Aztán éltették mint rendesen a hont, Kosuthot, a fölállítandó „magyar tengeri Lloydot“, a tengerészetet, egymást és leghátul szerény magamat is, ki a fönnebbi dalt egy mulatság alkalmával rögtönözve szerzém.

A dal utolsó sorai is elhangzottak — — az arczokra visszatért a komorság merev kinyomata; kiléptünk a csárdából — a sziklás tengerparton álltunk — — alattunk a millió csillagokat visszatükröző kék tengerár; fölöttünk a kilumpolt arczu Luna; szemben velünk a virágos partu Veglia szigete; mögöttünk a hanyatlásában is büszke tertsattoi Frangepán-vár mint tépett szárnyu sas sötéten, rémesen bámult reánk... Nyugaton messze Fiume ragyogott ezer gázláng fényében; a kikötői hajókon az árbocz-lámpák csillogtak fehér, vörös és zöld világgal...

Egy kapuczinus-kolostor tornyából kis harang méla kongását hozta elmosódva a keleti szellő, s mi magunkba mélyedve szótlanul mentünk egymás mellett a sziklás tengerparton. Kiki magával foglalkozott, hisz mindenkinek megvolt a maga gondja.

Egyszerre csak magam találtam magamat... Körülnéztem, a többieket nem láttam sehol. Leültem egy, az út mellett heverő vastag fatuskóra, lenéztem az alattam rejtélyesen susogó tengerre s nem csoda! gondolatim a tengerre ragadták oldott szárnyu lelkemet, hol ez oly örömet mulat...

Igy ültem itt soká csendesen.

— Chi è la? uomo o qualche asino? Corpo di Están bácsi? Hangzott egyszerre mellettem.

Hátranéztem; egy pár társam jött, kik valahol Buccari mellett vettek ismét magukhoz szíverősítőt.

Meghívásokra én is folytattam az éji sétát. Társul G a r l a t h y Géza barátom szegődött melém, kivel előbbi gondolatimat közlém. Ő is a tengerészetről gondolkozott előbb.

S minél tovább tartott sétánk: mi annál többet beszéltünk s e beszélgetésből oly határozatokra jutottunk, mi egész éltünkön át gondot, bajt, hányattatást, szenvedést s talán nyomort fog hozni már eddig is örömtelen napjainkra.

Fölgondoltuk, hogy ha Magyarországnak, mint oly államnak, hol a tengerészet még bölcsőjében van, mint tengerészek akarunk használni, akkor kötelességünk magunkat bármily áron kitűnően kiképezni. — Erre nézve elhatároztuk:

1. Minden nevezetesebb állam tengerészetét tetteleg (mint azon állam tengerésze) áttanulmányozni.

2. Minden világtengerész-nyelvet, melyet vagy tökéletesen nem, vagy épen nem birunk, alaposan megtanulni.

3. Nemcsak a vitorlás-, de a gőzösök-, s nemcsak a tengeri, de legnagyobb folyói és tói járművek utazási, berendezési és általábani működését tetteleg áttanulni.

4. Végre oly intézményeket megismerni, minő az egyetemes tengerjog a használatban; hol vannak s minők a leghiresb tengerészi iskolák; milyen ezek szerkezete, berendezése; továbbá résztvenni, a hol alkalom nyílik expedícióknál, buvárharang-gali kutatásoknál, bálnahalászatnál stb.

Most, úgy hiszem, világos lesz ön előtt uram, mért hagytam el én Triesztben egy szép deczemberi napon (14-én 1871.) magyar-osztrák „Ivó“ hajónkat, hogy megkezdhessem legujabb föltételeim kivitelét; s nevezetesen a porosz vitorlás tengerészet manoeuvre-je tanulmányozását. Kísérőmül jöttek két legjobb barátom s magyar tengerész-bajtársam: G a r l a t h y Géza s K a z y Lázár. Hogy mindvégig maradunk-e együtt — az a jövő dolga.*)

Igy léptünk mi hárman fönnebb mondott napon az „Iconia“ nevű németszövetségi briggre; hogy rajt' maradjunk, míg áttanultuk manoeuvrejét.

S ezek után láthatja, uram, hogy mi áll előttem. Hogy lássa azt is, miszerint fellelővárakat építő ember nem vagyok, elmondom, mi nézeteim vannak a sikert illetőleg.

Tíz esetben azt hiszem, még föltételeim első felének kivitele előtt elvisz az ördög; nevezetesen vihar által, vagy bálnahalászatnál, vagy valamely

*) A következő évben a sors arra kényszerített bennünket, hogy elváljunk. Legutoljára Amerika bensejében, az „Erie“ tavon találkozánk.

idegen államban, vagy matrózok közt stb. Következnek még a tengeri rablók (e kedves ficzók!) s több efféle jámbor népség, mikről Thaisz urnak fogalma sincs; s egy esetben hiszem csak, hogy beteljesitem föltételeimet.

Mig ezeket tenném — tudom, sok, nagyon sok idő fog elmulni s a hazát tán másnak fogom találni, mint a milyennek hagytam évekkal ezelőtt, — lehet, addig elfeledtetem — — fog talán akadni, ki kalandornak fog nevezni; ám jó — — de ha siker koronázandja tetteimet; akkor büszke leszek arra a szóra: kalandor.

Ezeket akartam elmondani.

Isten önnel, uram!

New-York, tavasz hó 2-án 1872.

I.

Az adriai tengeren.

Valami az „Iconiá“-ról. — Előkészületek a boáhozi kikötésre. — A matrózok bucsuzása. — Fölszerelése. — Nagyreményű 81 és $\frac{1}{2}$ krajczárok. — Kikötői Pilot. — Utolsó ismeretségem Európában. — Costrenai bor. — A többi hajó bucsut vesz tőlünk. — A boánál. —

Kazy Lázár = rosz pénz. — Eolus uzsoráskodik.

A trieszti kikötő ama részében, hol a vasut egy alaguton keresztül a tenger rakpartjára kanyarodik; ott, hol a külföld legnagyobb vasgőzösei

szokták kirakni kincseiket a vén Európa földére, — állott volt az „Iconia“ . . . E kedves kis hajó, mely teutoni nevét Leer, hannoveri város legszebb aszszonyától öröklé, mintha csak már elhunyt védangyalát akarta volna újra megtestesíteni, sugár, deli alak volt. Feketére festett oldalai a legszebb ellentétet képezték a fődélzeten álló cajüttek fehérségével; míg a hajóorr lánczai vérvörössége és a hajóalj zöldbe futott rézburkolata, mely a furóhalak elleni védül szolgál, — kedves látványt nyújtott a szemnek. A sárgarezes kormánykerék, a hasonanyagu ajtókilincsek, bejáratok, lépcsők úgy tündöklöttek rajta, mint a tánczbamenő fiatal lánykán az aranyék. Két óriási árboczán már ott függöttek a számtalan összegöngyölt vitorlák, s a lágy nyugati szellők susogva jártak át a sűrű kötélhálózaton.

Január 11-ike volt (1872-ben). Reggel kiadott a parancs, hogy a kinek a hajólegénység közül még valami elintézetlen dolga vagy venni-valója van a szárazföldön, — az végezze el azt délig, — mert kora délután kifut hajónk a tengerbe; a kikötőn kívül horgonyon álló vasboák — jó szélre várandó, melylyel utunkat megkezd-hessük.

Egy percz alatt üresek a cajüttek; a matrózok kedveseiktől menének bucsut venni, s nekem még a fölszerelés hiányzott.

Leugrottam tehát a ladikba s a szárazföldre siettem magamat fölszerelendő. Vettem 16 csomag török dohányt, 100 szivart, 4 cseréppipát, a netaláni viharokra elkészülvén 2 üveg rhumot és egy skatulya csimazmérget, mert e ragaszkodó piros arczu

illatos teremtsésképtől ritka hajó mentt. Ebből állott vala az én fölszerelésem — s még pénzem is maradt; az igaz, csak 81 és fél krajczár osztrák értékben, — ez ugyan magában véve nem sok, de mindenesetre több mint semmi. Ilyetén tökéletes fölszereléssel visszasiettem hajónkra, melyet már egy Pilot (kikötői hajókalauz) kifelé kormányzott a révből. A parton egy sápadt arczu barna fiu álldogált s nézte, a mint mi mindnyájan, a kapitányt sem véve ki, 10 lóerővel vontuk hajónkat a nyílt tenger boá-ihoz. Braun Lajos nevű budai születésű magyar fiu volt, — ki megtudván, hogy magyarok is vannak a hajón (sok áldássemlegetés röpült szerte a légbe a huzakodás közben) „Isten velők, tengerész urak“ — szóval vett tőlünk búcsut. Aztán neveinket kérdezte s ő is megmondta a magáét. Punktum! vége volt; — ez volt utolsó ismeretségem Európában.

Meg kell még e helytt emlitenem azon pompás bort, melyet a szárazföldtőlí búcsuzásom alkalmával a „Piazza della Dogana vecchia“ piacz „Al cavallo bianco“-hoz czimzett kis vendéglőben ittam; s a ki Triesztbe fog utazni valaha tisztelt olvasóim közül, annak ajánlhatom az ott kapható fehér „Costrena“-it. Ugy végezzen az ember, a hogy kezdte! Nemde tisztelt olvasók. E borral lemostam magamról az európai elfogultságot, hiszékenységet, előítéletet s a rangfokozatot — — mikor a hajóra értem, nem voltam egyéb embernél... Ein See-hund, ein gemüthlicher Seehund, in floribus, amint az a sörivó faj szokta mondani.

Az „Iconia“ lassan, csendesen uszott ki a kikötőből. A szomszédos hajók legénységei kigyűltek

a földélzetre s ki kalapjával, ki pedig sipkájával köszöntött felénk. Mint búcsuharang hangzott még utánunk mindenfelől a „Buon viaggio!“ „Glück auf!“ és „Farewell!“ — — aztán kibontakoztunk az árboczerdéből, — előttünk a „Pericolo“ nevű vésztjelző naszád, az itt-ott libegő boák, aztán a végtelen tenger hullámtalan tükre ragyogott felénk s a szép „Iconia“ visszaköszönté a tengert és az üdvkívánatokat.

Éstefelé kikötöttünk a boához, bár ez sem ment minden baj nélkül, legalább a baj látszata nélkül, mert a hajó boáhozi lánczolósa közben — miután ekkor a tenger már a dagály hullámai-val mozgott, egy társam majdnem bezuhant a mozgó boáról a tengerbe; K a z y Lázár volt. Menekülését erejének s roppant gymnastikai ügyességének köszönheti, mert bukása közben az utolsó pillanatban is volt annyi ügyessége, a boa vaskarikáját megragadni. A csónakot pedig, melyből én ez esetet néztem, addig elragadták a hullámok a boától s Lázár barátom rajt fityegett, mint egy denevér a falon.

— Hja, tudod Tivadar, rossz pénz nem vész el! szólott phlegmatikus szokott páthoszával, mikor csónakomba ugrott.

Az nap este nem kaptunk jó szelet s várnunk kelle tovább.

II.

Az első vezényszó: „In die Wind!“ — A zászló búcsura lobog. — Indulás. — A hajólegénység leírása. — Az „Iconia leichte matrosen-corps“sa. — Magyar társaimról. — La matricola del cadetto marittimo, signore Teodoro Kompolthy. — A Bismark. — Vacsora. — „Alle Mann am Bord!“ — Pola. — Lissa sziget. — Cassa sziget. — Bornemissza és Bormegissza. — Capo d' Austria. — Elhagyjuk a dicső osztrák birodalmat. — Taranto. — A szakács megkopaszodik! — Az Aetna lábánál. — Afrikai szigeten. — Tunis. — Pantellaria sziget. — A hires „Minerva“ sirba száll.

Másnap reggel a kapitány kiment a szárazföldre utoljára ez ut előtt, s délben volt visszajövendő a hajóra, ha t. i. addig szelünk támad. Délben csakugyan keleti szél nyílt s ezzel el is futott egy két, velünk együtt szélre várt hajó. Nem késsem tehát egy pillanatot sem s két matrózzal a ladikba ugrottam — elhozandó a kapitányt a szárazföldről.

A kapitány már várakozott reánk a parton. Beugrott a ladikba . . . a matrózok evezni kezdtek, én egyet fordítottam a kormányon s eltávoztunk az európai parttól.

Alig értünk a földélzetre, csigák segítségével magunk után vontuk föl a ladikot a tengerből a földélzetre s elhelyeztük azt a középen álló, sokkal nagyobb vészladikba aztán hangzott a kapitányi első vezényszó: „In die Wind“ s mi felszök-

döstünk az árboczokra, onnét ki a vitorlarudakra, a vitorlákat leeresztettük; „rund Schiff“ hangzott másodszer a Steuerbordról s egy percz alatt mindnyáján ismét a födélyeten voltunk a vitorlák kifesztésével elfoglalva. Addig a hajó, mely eddig (orrával a boához lévén kötve) a szél által megforditva, farával a tengernek állott, lassankint megcsinálta a „rund“-ot...

E perczben fölrepült a hátsó „Besan“ nevű árboczra a fekete-fehér-vörös zászló bucsuzólag; a kötelet, mely a boához kötött még, megoldottuk; a keleti szél belekapott oldalra feszített vitorláinkba s az „Iconia“ elindult vészteljes útjára. — — Én pedig ott állottam, a horgonyra támaszkodva, s egy néma, de szivből jött „Isten hozzád“-ot küldtem hazámnak, a legjobb anyának s szeretteimnek... a beszédes tenger hullámajkaival talán elsusogja a sirályoknak, vészmadaraknak, a szellőknek — — és ezek megviendik a felejtethetlen édes hazának, a legjobb anyának s szeretteimnek... Isten véletek!

S most bemutatom szives olvasóimnak a hajó népességét. Az „Iconia“ kapitánya I. Ontjes, egy hannoveri porosz. A középtermetnél valamivel kisebb alak; zömök, izmos vállu emberke, kissé elhízott ugyan — mi mindenesetre hátrányára s terhére van a tengerésznek. Széles, becsületes arca a sörös teutonokra emlékezteti az embert s arra is, hogy vajmi sokszor nézhetett kapitány ur a „krügli“ fenekére. Különben derék fiu, alig látszik rajta, hogy ötvenét-hatvanát járja már. — Következik a hadnagy: Louis Christián Albrecht aus Loga. Képzeljenek önök olvasóim, egy rókát, vöröset,

nagy lábut, szürke szeműt, rőt szakállút s előttük áll az „Iconia“ hadnagya. Rögeszméi közé tartozik az, miszerint azt hiszi, hogy kitűnő énekhangja van. Annyi áll, hogy ilyen hangot még nem hallottam soha. Ha hangját hallottam, egy vakszemű cseh muzsikus jutott eszembe mindig, ki a szomolnoki gyermek-majálisokon egy romlott fagóton játszott. Ha vihar volt s véletlenül hangját hallám — körülnéztem a tengeren, hogy nem látom-e közelünkben a tenger rémét, a „röpülő hollandit“ felfordított csolnakján üvöltve, bögve... Ilyen kitűnő hangja volt Albrecht urnak; biztattam, hogy szerződtesse magát a pesti színházhoz; Orczy báró az ily tehetségeket nem szokta elszalasztani. S e biztatásom őt jó emberemmé tette!

Most következnenék mi hárman magyarok, de magunkról később is beszélhetek.

A kapitány fia Johann, (mi hárman csak Paprika Jancsinak hívjuk) a holdvilág tökéletes symboluma. Arcza duzzadt, mint egy olaj-tömlő; orra alig látható; szemei mélyen benfekvők s czimberi hajzata a málészinnel rokon. Alázatos jellem, mindenkit tisztelő; de szörnyü buta, a magyarokról péld. az a nézete van, hogy azok kizárólag csak egérfogók készítésével foglalkoznak... horrendum dictu, egérfogó-ipar! De már ezért leszidtam s azt mondtam neki, hogy azt csak tudhatná: ha világ-tengerész, hogy a világ a legharcziasb s legvitézebb népnek a magyart tartja. — Azóta a magyarokat vitéz, harcziás népeknek tartja, kik egérfogócsinálással foglalkoznak. Ettől az ideától el nem áll soha, mert ő látott — ugymond — magyarokat Leer-ben, mikor egérfogókat árultak. Így viszik

el hirünket az árva- s turóczmegyei hazafiak! Csak a külföldön magyarok, nálunk tótok!

A hajószakács, Herr Ottó der Preusse, kitűnő gyerek. Négyszer szenvedett már hajótörést, legutoljára a svéd partokon, hol csak ő s a hajókutya menekült meg. Gyöngé emberke nagyon, tüdővészben van; a legutolsó hajótörés emberfölötti veszélyei tették tönkre. Tudja, hogy már nem él sokáig; de tengeren maradt, mint ingyenélő hajószakács, hogy pénzt gyűjtsön szegény nejének s gyermekeinek. Különbén dolgoz ember, s ha veszélyben voltunk, ő mindig velünk dolgozott. Főérdeme, hogy a pudding-ot jól tudja elkészíteni.

Következik a négy matróz: Oul, jütlandi dán matróz, a legvadabb ember a milyent eddigelé láttam; dühös, mint egy veszett tigris; de vihartöréskor csendes, sőt jószívűnek lehet mondani. Ha megharagszik: tör, zúz mindent s „über-Bord“ hajítással fenyegeti ingerlőjét. Igen magas, szőke, 30 éves ember, szőke állszakállal, szörnyű izmokkal s herkulusi erővel. Mi közönségesen csak „Toldy“-nak hívtuk.

A második Nils, norvégiai születésű. Csendes, de alattomos jellem. Ha vihar van, mindig édes anyjáról phantasiál, mi talán jó szívre mutat. Szép időben azonban rendszerint durva vadság nyilatkozik nála, mely azonban a bátor föllépések szerint kevésbé, vagy jobban lohad. Geografiai ismeretei bámolatra méltók, mert a világot már kétszer hajózta körül; de mivel a nőket (s a szépeket is) haszontalan, ingyenélő népségnek tartja, azért mi csak „buta“ néven nevezzük. Barna, napégette dult arc, civilizálatlan szakállal s hajótörésben összezuzott hátán 39 évvel.

A harmadik a magyarok rokonának vallja magát, mert finn nemzetségű. Neve : Csáli. Alacsony, zömök, de hajlékony ember ; szerfölkött ügyes s dolgos. Atyjáról, anyjáról sohse beszél, úgy látszik nem ismeri szülöit. Szép s rossz időben, szélséksendben s a legborzasztóbb viharban, napfényben, esőben, villámlás- s jégesőben örökösen egykedvű, örökösen mosolyog ; valódi tengerész ! Megveti a szárazföldet s a nem-tengerész férfiakat ; szereti a nőket, a bort, a rhumot s a bagót. Szóval : Csáli derék tengerész ; engem nagyon szeretett ; de én is szerettem. Ha 2—3 hónapig hajózott s összekuporgatott vagy 200 frtot, kikötőbe érvén, rendszerint 2 nap alatt veri el a pénzt kedveseinél (ah, mert a gonosz Csálinak a világ minden kikötő-városában van egy-két kedvese!) aztán újra a tengerre megy kuporgatni, hogy ismét két napig „éljen.“ Őkeme háromszor szenvedett csak hajótörést, mi egy örökös tengerésznél mindig szerencsére mutat.

Végül következik a „Matyi!“

Azt kérdik talán, ki az a Matyi? Hát biz az a Matyi nem egyéb, mint matróz az „Iconián.“ Valódi nevét nem lehet tudni, mert ő neki tiz különféle névhez van jogigénye, mondd : papirja. A mi hajónkon Jahn Rooze or Caradell hangzatos név alatt szerepelt s rá tudta szedni a trieszti angol konzult, hogy őt e névvel azonosítsa. Élettörténete — elbeszélése után — kötetekre menne ; ezt tehát elhallgatom, mert azt hiszem, utleírásaimban még rátérendünk. Itt csak azt jegyzem meg, hogy születésére hollandi ; apjától, anyjától megszökött s bátyja hajójára ment matróznak ; ez őt elkergette s aztán volt vagy 50—60 hajón, hol mindenütt rossz

fát tett a tüzre s vagy elkergették vagy megugrott. A föld minden államának börtönében (ő csak úgy nevezi a börtönt: Chálebus) ült már egy-két napig. Legutólszor egy francia barkon volt s e barkkal a veszélyes St. George Canál-ban szerencsésen hajótörést szenvedett. Innét egy hollandi Schooner vette ki s vitte Triesztbe; utközben meglopta a kapitányt s Triesztbe érvén, megugrott a hajóról. Itt hat hóig tengette életét gyanús helyeken. . . . Különféle alkalmazásban és könnyelmű lánykák adakozásából élt, míg a börtönökre került; ezeket ő két hóig tanulmányozta in corpore, míg végre az „Iconiá“-ra került. Ennyit röviden Matyiról.

Alakjára kicsiny, zömök ember, vörös szakállal és vörös bajuszzsal. Szemöldei összenöttek s oly kiélt arcú, hogy hiába keresnök benne a 23 éves fiatal embert; pedig ő oly idős. Hogy jó matróz, azt nem tagadom; de hogy erkölcsileg halott, azt onnét is lehet következtetni, mert magáról beszélvén, bevallja: „Ich hab' char cheine Ehre“ rövid hollandiasan. Örökösen jókedvű, csak ha egy-egy hullám előnti, akkor dühösen emlegeti a „düfel“-t (az ördögöt). Mi hárman őt gázságai miatt „Matyi“-nak, a hajóslegénység pedig „Jahn der fliegende Holländer“-nek hívja őt.

Kazy Lázár és Garlathy Géza tengerésztársaim velem együtt tették a „leichte matrosen“-corps-ot. A „leichte matros“ a porosz tengerészetnél ugyanaz, a mi az osztrák-magyar, vagy magyar-osztrák tengerészetnél az „apród.“ Kötelességei közé tartozik a nappali és éjjeli őrzőjáratoknál a földélzeten lenni minden időben; a legnehezebb és legkönnyebb munkát épen úgy végzi mint a had-

nagy; de leginkább az árboczokon van dolguk, melyekre vihar alkalmával legelső sorban kell szök-dösniök, innét van nevük is. Fiatal, erős, jó gymnastikus s tengerésziskolát végzett ifjak lehet-nek csak „leichte matros“-ok, épen úgy, mint nálunk apródok.

Hogy leirjam a „leichte matrosen“-corps-ot is, arra csak az ösztönöz, mert önök közül, szives olvasók (bizonyára mondhatom), egyik sem látta soha társaimat.

Kazy Lázár, barsmegyei fiu, a gymnasiumokat mind Pesten végezte a kegyesrendieknél s az érettségi vizsgát is ott tette. Két óra ezután a fiumei gr. Domini-féle tengerész-akadémiába utazott. Mint mondja, tengerész azért lett, mert ezzel családjának s különösen szeretett anyjának teljesítette be egy forró óhaját. Alakjára nézve középtermetű, sötét-szőke fiatal ember; széles mellel, óriási izmokkal s ezeknek megfelelő erővel. Lázár barátom, természetére nézve, unicum. Kevés beszédű, komoly, hallgatag; s mindamellett örökösen élcel; élczei többnyire gúnyorosak s legtöbbnyire az ugynevezett fertálmágnásokat találják búbon. Ő könnyen tehette volna, hogy soha ne dolgozzék — nem! ő dolgozik passzióból s megveti a kényelmet passzióból; gyűlöli mindazt, a mi uri akar lenni, s azt, a minek neve közönségesen „jogász“. Szereti az egyszerűséget a testben és a lélekben; szereti a dolgos embert, a pipát s különös kedvelője az evésnek. Az ugynevezett szépnemről ritkán nyilatkozik; de ezt szereti mellőzni; a nem-szépeket — ugymond — jó aestheticájánál fogva, s a szépeket azért kerülí, mert elbolondítják az embert teljesen s kép-

telenné teszik minden okos tette. Szerinte a szerelmes ember a társadalomra nézve „elveszett birka“, a melyet csakis aztán az imádott kezecskék vezethetnek vissza fülénél fogva az emberiség aklába. Lázár barátom hidegvérűsége tulmegy minden fogalmon. Hogy veszélyben, viharban hidegvérű, azt nem csodálom; de képzeljék, ő képes a leg-hirhedtebb amerikai creol-szépség mellett elmenni New-York utcáján, s mikor elmegy mellette, azt mondja nekem phlegmatica: „Jobb volt rá nem néznem, mert most tökéletes eszeveszett volnék!“

És csakugyan nem nézett volt rá. Erre aztán rá lehet mondani: Incredibile, ma pur vero!

Garlathy Géza nyitramegyei fiu; ő tökéletes ellentéte Kazynak, csakis abban egyezvén meg vele, hogy ő is szöke, bár arcza sokkal nőiesbb, mint előbb leirt társamé. Ő a gymnasiumokat Nyitrán, Rózsahegyen és Temesvártt hallgatta; az érettséget — úgy hiszem — Nyitrán tette. Kisebb termetű alak, minden mozdulatában elegancia, — mint egy kis leány, kikért mindenre képes. Érettségi vizsgáját letevén, a fiumei, akkor felállított magyar királyi tengerész-főiskolára jött s itt úgy, miként e sorok írója is, egy év alatt elvégezte mind a két évfolyamot.

Mi természetét illeti, ő a pillanat embere minden körülmények között. Ő egy perczben életunt, a másikon egy boldog családias ideával veri le magáról a port. Ő maga mondja, hogy örökösen változó minden iránt, csakis egyben lesz állandó a czápa gyomráig, a nők minden képzeleten fölötti bálványozásában. Hirtelensége őt minduntalan a

legkritikusabb helyzetbe hozza; de e helyzet is előtte csakis egy perczre marad kritikus; mert arra azt szokta mondani magához: „Se baj, Gézácska; mindennek el kell mulni egyszer!”

Ő roppant élénk képzelmű ember, a jövő előtte a mennyország maga; a multra és jelenre soh'se gondol. Ha olykor fellegvárait egy jó barátja nem teljesülendőnek mondta, akkor Géza halálos ellensége maradt neki . . . egy perczig! Ellensége az oly embereknek, kik ha tehetik is, ki nem mozdulnak hazájukból, hogy tanuljanak a művelt, a „valódi művelt” külföldtől; ellensége a földhözragadt ingyenélő dandyknak és a fölösleges jogászoknak, kik csakis szokásból lesznek azokká; bár tudják, hogy így hazájuknak nem lehetnek hasznos polgárai — csakis pióczái.

Szereti mindazt, ami rendkívüli és nagyszerű s ebből lehet megmagyarázni, mért lett a különben társas életet szerető fiatal ember tengerészszé, hol azt teljesen nélkülözi s nélkülöznie kellend haláláig. Én részemről szivemből sajnálom, hogy talán pillanatnyi hevülete őt e rideg pályára dobta, — hol elébb-utóbb, de egyszer el kell fásulni a kedélynek, hol a léleknek egykor ki kell veszni a talán sirig vérző kebelből. Ő benne vesztett a társadalom, melyben bizonyára kitűnő helyet foglalhatandott el — ha, mondom, ki nem szakítja magát abból.

Hogy engem mi vitt a tengerre, — az okra fáj visszaemlékezni. Minek emlékezzem arra ami elmúlt? . . . Oh, a multakra nem jó visszaemlékezni! Ha elmúlt boldogságra talál az emlékezet, akkor fájlalja a sziv, hogy már ez elmúlt, el . . . örökre!

S ha elmúlt boldogtalanságra emlékezünk, akkor újra fölszakadnak a még alig behegedt sebek! Minek az emlékezés? . . .

Tizennyolcz éves voltam, mikor kiszakitottam magam az ölelő, visszatartó karokból . . . tengerészsé lettem s azóta hazám, anyám, jegyesem a tenger. Nagy a tenger, igen nagy, a poéták végtelennek mondják; de mindenesetre mérhetlennek kell lennie, mert nekem mérhetlen sokat ki kell s ki tud pótolni!

Most következnek saját jó magam leírása; de azt teljes lehetlenség eszközölnöm, mert Socrates szerint is legnehezebb a „Nosce te ipsum!“ Mások ítéletét pedig nem akarom papírra tenni, mert én a más ítéletére semmit sem adok, kivált ha rólam perorál. Ha olasz tengerész-utilevelem után indulnék, szintén hibáznék; de ám álljon itt magyar fordításban már csak curiosumképen is: Született Szomolnokon Szepesmegyében, Magyarországbán stb. alakja: magas; arcza: tojásdad; homloka: nyílt; haja: kék; szeme: szőke, borzas; orra: rendes; szája: rendes stb. stb. Most tessék elképzelni az egyént, kinek személyleírását adám. Szerintem az ugynevezett „színes majomhoz“ kell hasonlitanom!

Igy tehát mi hárman csakis ezekben egyezünk meg, hogy mindhárman egy évben tettünk érettséget, — egy időben léptünk a tengerészpályára; mindhárman szőkék és napsütöttek vagyunk.

S most azt hiszi talán a szíves olvasó, hogy mi hármunkat hagytam legutolsóknak a leírásban; de ebben csalódnak, — mert még utánunk is következnek öten a hajónépségből. Az első ezek közt természetesen Bismarck . . . a hajókutya. Vén kiszol-

gált hajópudli; főérdeme, hogy a „Wacht am Rhein“-t kitűnően tudja paródiálni. A matrózok ugyanis két hátsó lábára ültetik; fejére egy tengerészsipkát, — szájába rövid száru angol pipát s egyik előlábába egy botot tesznek; — így ül a hű Bismarck óraszámra a hajó orrán a „Backbordon.“ Tengeren született, — tehát nem közönséges kutya.

Van továbbá két fekete, Brasiliából hozott malacz és két macska; az egyik sárga, a másik fekete — ergo: nemzeti! Tulajdonosuk a hajószakács, Herr Otto der Preusse.

— — S e potpourri utazik Amerikába — —

A keleti szél erősbül... az „Iconia“ repül.... tovább — — tovább!

A kapitány két őrzőjára osztja a 11 emberről álló hajónépséget, mely két őrzőjrat éjjel-nappal minden 4 órában fölváltja egymást az egész utazás alatt. Az egyik őrállás tagjai: a kapitány, e sorok írója, Kazy Lázár, a kapitány fia, Oul matróz és Nils matróz. A másik őrzőjraté; a hadnagy, Garlathy Géza, a hajószakács, Csáli és Matyi matrózok.

A nap alkonyul: a hajóharang a fél 7-et kongatja — — Vacsorára gyűl a hajólegénység; csak egy ember marad a kormánykeréknél. Pola mellett haladunk...

„Alle Mann am Bord!“ Hangzik egyszerre künn a fődélzeten; mit egy óriási lökés a hajón — előzött meg.

Hanyathomlok ugrottunk ki a fődélzetre. Csak egyetlen egy szélroham volt, mely hajónkat jobb oldalára döntötte.

Föl az árboczokra ; a vitorlarudakra. Tíz percz alatt ugyanannyi vitorlát húzunk be . . . A hajó újra egyensúlyba áll s rohan tovább . . . tovább !

A vacsorától eközben elestünk. Az asztalokról minden a földre dőlt. Bismarck örömvigyorgva morg a számos konczok között a földön. Ily örömnapja nem volt a nagy francia háború óta — —

8 órakor első órallásom kezdődött s tartott 12 éjfélig — ekkor jött a másik őrjárat s mi aludtunk 4 óra hajnalig — akkor újra ki a földélzetre. Szép a tengerészélet — amugy papiron !

Hajnalodik . . . balról osztrák tengerpartok ; jobbról a tenger terül el.

Nagy hullámozás . . . az „Iconia“ tánczol ; a vitorlák tágulnak.

Jan. 14-én a hullámozás tart. Lissa sziget mellett haladunk. Kopár sziklasziget — — első perczre meglátszik rajt, hogy osztrák sziget. Nevezetes arról, hogy 66-ban az osztrák-olasz nagy tengeri csatát itt nem vesztette el az osztrák, mint rendesen szokta. Különben olaszokkal volt dolguk — — Jan. 15. Csendes idő. Jobbról Olaszország szárazföldre kékellik : balról dalmát szigetek . . . ezekről kerülnek a hirhedt vakmerő dalmát tengerészek.

Cassa nevű sziget mellett haladunk. E névről eszembe jut az én kaszszám, mely rémletes ürében levegőn és 81 s $\frac{1}{2}$ osztrák krajczáron kívül egyebet nem tartalmaz. S e 81 $\frac{1}{2}$ pénzekkel indul egy reményteljes ifju Amerikába . . . Bornemissza Péter költő 8 forinttal ment Pestről Franciaországba — s ezt följegyzette róla az irodalomtörténet s im egy Bornemissza 81 s fél krajczárral Amerikába tesz kirándulást. Mindenesetre fordított arány . . . a ma-

thematicának esküdt ellensége vagyok — ergo hagyjuk ezt.

21-én reggel Capo d' Austria mellett haladunk; elhagyjuk Ausztriát. Herr Otto der Preusse „über Bord“ hajítja a fekete cziczust, mely is a part felé kapkod, de meggondolja magát s közelebbnek látja a tengerfenéket. A sárga feleség ijedten ugrik az árbocztetőre.

Éjjel egy gőzös köszönt bennünket; olasz hajó; csakis éjjel szép; nappal piszkos, ronda.

22-én Olaszország Tarento tengerparti városa közvetlen közelében vagyunk. A hasonló nevű hegyfokot megkerüljük s a gyönyörű város előttünk van. A világtörténelemben Phyrrius király s a rómaiak közti, ugynevezett tarent-i háborúkról nevezetes. Itt szerepeltek először a harci elefántok.

Elefánt . . . Herr Otto der Preusse ma ép úgy néz ki. Gyönyörűen megnyirta magát önkezüleg. Mindenki neveti s ezért bosszút forral . . . Elsózza az egész ebédet . . . Oh, a szakácsokkal nem jó kikötni. Én részemről nagyobb tiszteletben részesítem mint egy minisztert, mert tőle függ koplalásom mennyisége.

Óránkint 7 angol mérföldet hagyunk hátra. A szél mindig jobbul. Délnek tartunk . . . Több vitorlát nyitunk ki. Este felé teljes vitorlázattal repülünk; 22 vitorla tágul. 10 órakor a szél nagy hullámzást kavart föl; az „Iconia“ örülten vágat keresztül a hullámokon, melyek törve-zúzva habzanak körülöttünk jobbról-balról, messze utánunk s mindenütt míg a szem ellát. Másnap Aetna tűzokádó hegy előtt voltunk. Erősen füstölög. Lerajzoltam.

25-én éjjel a messinai tengerszoros előtt voltunk; de ezen lehetetlen volt áthajóznunk; mert vihar volt, s bármily kicsiny volt is az; de mindenesetre hajótöréstől kelle félnünk, mert hisz a vihar ki is nőhetne volna magát — s hol legveszélyesebb a vihar? — a tengerszorosokban! — mert onnét aztán se ki, se be s jobbról-balról közel a Scylla és Charybdis. Megkerültük tehát egész Siciliát s február 1-én délután 5 órakor Afrika Calitta nevű szigeténél voltunk.

Gyönyörű idő. A délutáni fekete kávé a földzeten heverve, pipaszó mellett költjük el mi hárman s arról az időről gondolkozunk, a mikor még e szigetekről vitték a szegény feketéket rabszolgáknak oda, hova most mi hajóznunk egész nyugodtan.

Február 2-án Tunis afrikai államból több lakott vidéket láthattunk be távcsövünk segélyével.

Miután a halálos hónapokban veszélyes az afrikai partoknál való lavirozás, (akkor többnyire éjszaki szelek dühöngvén) ezentul nyugat $\frac{1}{4}$ éjszaknak sőt nyugat-éjszaknak tartottunk.

Február 3-án Pantellaria szigettől $\frac{1}{2}$ mérföldnyire voltunk. Soha oly festői vidékeket nem láttam mint itt. Nagy dombok, zöldek; közbe-közbe egy-egy földhasadás és szirtöböl. Mindenütt pedig szerteszélylyel kis házikók fehérlenek rajt; a tengerpart virányain fürge tehénkéek bőgnének, csengetnek. A déli oldalon egy leégett kastély kormos falromjai bámulnak le a tengerbe. Ennek is szomorú története lehet.

Ma temettem el kis „Minervámat.“ A kis Minerva gypszalak volt s emlékül kaptam egy

igen kedves leánykától. — — — — — Őszintén mondom fájt, mikor lemerülni láttam abba a „végtelen“ mélységbe, a honnan „nincs visszatérés.“ Szegény Minerva! beh sok szép emléket, tört reményeket visesz le magaddal a tenger fenekére! ...

A kik valaha olvasták az e sorok írója által hajdan szerkesztett „Minerva“ folyóiratot, érdeklődéssel fogják tudomásul venni, ha azt mondom, hogy e lap nevét e gypszalak emlékére kapta.

Most ott fekszik a tenger fenekén...

Szegény Minerva!

III.

A középtengeren.

A hajólegénység mint hentesek. — Éjszakifény. — A szakács tudományos nézetei. — A Baleari szigetek. — Tengerészélvezeteim. — A macska parádéban. — A szakács kedvenczvé fogad. — Tengerészcsizmáim. — Palos hegyfok. — A Sierra Morena. — Cartagena. — Álman. — Spanyol halászok. — Ujságolvasás. — Bismarck halála.

Február 4. Nagy élvezetek; — most minden héten háromszor friss malaczpecsenyét eszünk; mert az egyik brasiliait leszurtuk jan. 25-én. Érdekes jelenet volt ez. Az összes hajólegénység künn a födélzeten, mindenik kezében egy-egy villogó matrózkés. A kis ólat kinyitjuk s kirohan a két fekete, rőfögve, sikoltva. Ekkor ucczu neki, vesd el magad, kergetjük veszettül; a malaczok szörnyü erővel

futkosnak a vészladik körül, a matrózok utána; a malaczok sikoltnak, a matrózok szitkozódnak. Végre egy negyedórai futamlás után megcsipi egyiket a vörös hadnagy. Egy fölfordított hordó tetejére nyomjuk szegényt s erősen rikoltozó száját egy matrózkötéssel bekötjük. Akkor beleszur nyakába a hadnagy... nem talál; újra beleszur... s nem talál s még többször szur bele s ugyanannyiszor nem találja szíven. A malacz bög; társa a backbord alól kontráz neki — — végre elvérzett. Következett a tisztítás; de már ezzel nem untatom önöket, csak annyit akarok megjegyezni még, hogy több bőrt nyestünk le róla, mint sörtét.

— Hja, tengerésznek mindent kell tudni! mondja a vörös hadnagy tudományos páthosszal s aztán el kezd amugy Isten igazából trillázni és jodlirozni oly romlott fagót hangon, mely köveket meglágyítani, embereket dühödtté tenni képes; s a mellé vigyorog, mint egy leborotvált orang-utang.

Este 6 órakor (febr. 4-én) W. N. W. (Nyugat Éjszak-Nyugat) — tartott hajónk, azaz állott; mert teljes szélcsendünk volt. A Sextante szerint:

éjszaki szélességre $38^{\circ} 18'$, —

nyugati hosszúságra 7° —

tehát a Baleári, — illetve Malorca sziget déli látávolában voltunk; midőn egyszerre gyönyörű éjszakifény látszott az égen. Herr Otto der Preusse azt mondta, hogy a Vezuv lángjának visszaverődése... ennyit az ő tudományosságáról. Szerinte éjszakifény csak a „Nordsee“-n látható.

Az éjszakifény Franciaország fölött tünt föl először, de később, midőn már a csillagok után tájékozhattam magam, úgy találtam, hogy a korona a

nagy medve (der grosse Bär) sarkcsillagát vette központjául. 9—10 óra felé fehér sugarai Afrika nyugati részeig — körülbelül Maroccoig — s keletre Görögország fölött is szétágaztak. A tenger vérben uszni látszott s a kicsiny habocskák mindmegannyi korallképződmények lengtek a vizen. A tünemény körülbelül 12 óra éjfélig tartott, a mikor lassan halványulni kezdett s végre teljesen eltűnt. A delejtű az egész tünemény alatt (legalább látszólag) nyugodtan maradt.

A tünemény után jó déli szelet kaptunk s mi ott hagytuk Malorcát.

Febr. 5-én a szél megmaradt s én pályám gyönyöreit élvezém . . . Rágyújtottam egy cigarettre s fölmentem az árboczkosárba; a „forderstap“ vitorla fölfogta előttem az égető afrikai nap tűzsugarait s a déli szél végig lehelt égő homlokomon. Aztán rágondoltam az édes otthonra; elképzeltem arcukat mind szeretteimnek — s hosszan merengtem a kedves arczokon . . . vajjon meglátom-e még azokat egykoron. Aztán lealkonyult a nap — vacsorára mentem. Ez áll prózaikus húsdarabokból, néhány kőszivű kétszersültből s egy itcze cukor és rhumnélküli theából, mely azonban beillenék krumplilének is.

Oh, a szakácsot megint megdühösítették bizonyára, gondolám. S úgy volt; a vad Toldy egy kis vitorlavászon négy szögletébe egy-egy lyukat vágott s ezekbe hátán keresztül belesrófolta a sárga czirmos lábait; nyakára egy papírgallért varrt s a farkához egy kanalat kötött. A macska veszett módra nyargalt szerte a födélzetén; a matrózok a dühösségig kaczagtak; Herr Otto der

Preusse pedig komoran bement budoirjába fazékjai és kanalai közé s aztán föltálalta nekünk a vacsorát.

Én pedig a czirnos komornájává tettem magam; levetköztettem éktelen uniformjából s aztán bevitettem czirógatva a konyhakirálynak. „Jó tettért jót várj!” Gondolám s úgy lőn; a kopasz sprudli egy nagy darab puddingot nyoma markomba. Hárman tökéletesen jóllaktunk belőle.

Febr. 6-án nagy hullámmás; minduntalan víz borítja el a földézetet; nagy hasznát veszem tengerészcsizmáimnak, melylyel egy nagyváradi lábtyűművész tisztelt meg. Legyen neki e helyen nyilvános köszönet és dicséret.

Másnap reggel 7 órakor erős szélrohamunk volt mely egy óra alatt egész Spanyolország partjaiig elröpített. Palos spanyol kikötő s hegyfok volt ez, honnét 1492-ben Columbus hajózott ki Amerika fölfedezésére, mit 96 napi hajózás után el is ért. Gyönyörű hegylánczok, a világhírű Sierra Morena hegység ormai messze benn a szárazföld bensejében kékelnek.

Ki olvasta önök közül, szives olvasók, a „Szellemkapitány“-t. E regény hőse itt szerepelt e zordon hegyormokon; képzelhetik tehát, mily érdekléssel néztem távcsővel e bérczóriásokat.

Hat nagy disznóhal (Schweinfisch) úszik hajónk körül; kettő épen a hajó orra mellett. Ha elég éles lett volna szigonyunk (Hapune), úgy fogtunk vala egyet; de így elestünk a beaf-tól.

A hires cartagenai nagy világítótorony messze világít be a tengerre. A torony 3—4-szer magasabb a triesztinél.

Este szélcsendet kaptunk, mely oly gyakori az európai tengereken, kivéve a Feketetengert, hol ez ritka. A Feketetenger tengerészneve: „a hajók temetője.“

Febr. 8-án szintén szélcsendünk volt. Óránként jó széllel 10—11 angol mérföldet megyünk s most óránként körülbelül egy lábot előre s egyet vissza, mint az osztrák állampolitika. Este megjavult az idő. Kis szelünk támadt, melylyel óránként 5 angol mérföldet megyünk. G o s a város világítótornya pislog, hunyorgat a távolból . . . a tengerre éj borul . . . szememre álom nehezül . . . órállásomnak vége; alszom éjfélig. Ez egyszer álmodtam; s pedig kedvencz ideámról — hajótörésről. Egy zátonyon keresztül rohant hajónk — úgy álmodám — s midőn ezen szerencsésen tulmentünk, előttünk egy óriási hegyfok — s hajónk ezer darabra törik rajt; én egy gerendán úszom a tengeren s karjaimmal szelem a gerenda elébe csapó hullámokat, mik minduntalan keresztültörtetnek rajtam. Egyszerre átható hang üti meg fületem: „o reizi, reizi!“ (oh, ébredj, ébredj) — — — s én fölébredtem. Szűk cajúttünkben állt a gonosz Csáli s kezeit csipőjéhez szoritván, hátrahajtott fővel torkaszakadtából kiáltotta ki a mi órállásunkat.

12 óra éjfél volt. Künn a hajóharang éles hangja kongott 4 ütenyben 8 hanggal. Öt percz alatt a fődélzetén voltunk.

Febr. 9-én a legszebb időben, verőfény és pompás széllel a „Cap Gata“ fok mellett rohanunk tova; melyet vadregényessége miatt 3 képben le is rajzoltam. A part mellett 2 vitorlás hajó (mindkettő bark) halad velünk parallel Gibraltar felé.

Azon gondolkozom, nem lehetséges-e, hogy e bark-ok egyike a „Martin“ nevű magyar-osztrák (fiumei) bark lenne. E bark két nappal indult el hamarabb mint mi s Triesztből Bordeaux-ba (Franciaország) vitorlázott. A „Martin“ nem oly gyors vitorlázó, mint az „Iconia“, mert jó széllel óránkint legfőlebb 7, — míg az „Iconia“ ugyan e széllel 10, sőt 11 angol mrföldet halad. Számítottam utána s így arra jöttem, hogy egyike bizonyára a „Martin.“ Ezen pedig egy jó barátom s tengerésztársam Várady Ignác az apród; mily szép lett volna, ha a „Martin“ és az „Iconia“ közel kerültek volna egymáshoz . . . Négy magyar tengerész lett volna egy rakáson a tengeren. Bizonyára egy „noch nie dagewesen“ — jelenet a mi kis tengerészetünkben, mely eddig 16 „m a g y a r“ tengerésznél nem számlál többet . . . Nevetséges ez nemde? ne vess is magyar ifjuság!

Országos Széchényi Könyvtár

De az „Iconia“ mind sebesebben repült . . . a „Cap Gat“ és a két bark messzebbre s messzebbre maradt utánunk.

Néhány spanyol egyvitorlájú halászbarkát találunk a spanyol part mellett, halászáttal foglalkozva. Könnyű építésű kis barkák mind, többnyire 6 evezőjűek, barna színre festve s csak az alacsony födélzetvéd van zöld színre mázolva — általában csinos, fürge és roppant gyors vitorlázók . . . benn erőteljes barna spanyol ficzkók sűrögnek, forognak, a halakat kosarakba tömvén. Oh, hogy vágyódtam én e halak után; megettem volna nyersen szives örömet . . . de az „Iconia“ repült tovább, tovább!

Előttünk a láthatárban 4 gőzös és 15 vitorlás hajó látszik — — Gibraltar nem messze van s így a hajók, melyek a fekete-, adriai és középtengerből az Atlanti nagy oczeánra hajóznak, itt mint egy tölcserben szorulnak össze a tengerszoros előtt.

Február 10-én kevés szelünk volt. Egy angol brigg alig egy hajóhossznyire tőlünk balra — Gibraltar felé hajózott. Az angol brigg és a mi hajónk kapitányai átszóltak egymáshoz; kérdezősködven utjaink iránt; neki megmondtuk a magunkét, viszont ő is elmondta, hogy hajójuk neve: „Brendamam-Longam“; jön Alexandriából s utazik Rio de Janeiro-ba, Brasiáliába.

Spanyolország legnagyobb havasát látjuk.

Február 11-ke vasárnapra esett s valóban vasárnaphoz illő gyönyörű időnk volt. Kazy, Garlathy és én a bakbordon ujságolvasással töltjük az időt. S ezen nincs mit csudálkozni! Az igaz, hogy már egy hónapja vagyunk a tengeren anélkül, hogy szárazföldre léptünk volna; s ha pénzt nem is hoztunk, de könyvekkel és ujságokkal bőven el voltunk látva. Olvastuk az „Erdély“-t, „Fővárosi lapok“-at, a „Buch für Alle“, a stuttgarti „Chronik der Zeit“-ot s egy amerikai republican-közlönyt. Délután nagy csapat „braunfisch“-t láttunk; köztük egy-egy nyilsebességű vékony delfin-t. S most egy szomorú jelenet következett be. A kapitány elősompolyog cajütte-jéből, megfogja a „Bismark“-ot, két első lábát egy zsineggel összeköti s Herr Otto der Preusse segítségével „über Bord“ (a tengerbe) hajtja e szavak kíséretében: „Ich bin ein viel zu gut gesinnter Deutscher, als ich es dulden vermöge, dass man vor meinen Augen einen Hund „Bismark“

nenne!“ (Erre megjegyzem, hogy az „Iconia“ előbbi kapitánya Hermann Damm ur egész más politikai nézeten lehele, mert az ő kapitánysága alatt kapta a hajókutya e nevet.) Eközben vihar keletkezett, a hajó lassan ment s a szegény Bismark, széttépvén kötelékét, még soká úszott utánunk; végre eltűnt a tenger színéről — valami czápa kaphatta be. Ekkor visszasompolygott a kapitány cajütte-jébe s a matrózok elkezdtek dühödten káromkodni; s „über Bord“ hajítással egyetemben emlegették a kapitányt, gunyosan a legborzasztóbb hangokon. A kapitány hallotta ezeket s nem mert moczczanni!

Szegény jó, hű Bismark!

Országos Széchényi Könyvtár

IV.

„Malta“, olasz bark. — Szélszend, vihar, szélszend. — Egyszer volt az „Iconián“ kutyavásár. — Szőke cigány. — A vörös hadnagy énekel. — Szomoru vége két üveg rhumnak. — Grosse Gefahr. — A kapitány revolvere mint tekintély. — A Leesegel salto mortáleja. — Kazy és én, mint invalidok. — A harmadik „könnyű matróz“ könnyű vére. — Vizes ágyak. — A kapitányt megpumpolom. — Malaga. — Ceuta és Gibraltár.

Február 12. A rossz szél, melyet tegnap már 8-ik izben kaptunk, ma jóra fordult s reggel 11 órakor Malaga láttávolába jöttünk. Délben egy óriási bark jött egész közelünkbe, s a bark kapitánya s a mi vitéz commandeurunk szócsövön beszelgettek. A bark neve: „Malta“; nemzetiségre: olasz. A „Malta“ kitűnő vitorlázó — egy fél óra

mulva már csak árboczhegyeit láttuk, annyira elhagyta a különben igen gyors „Iconiá“-t. Egy óra alatt egy láthatárral volt előbbre mint mi. Kapitányunk dühöngött; — mind a 22 vitorlát lerántatta velünk s maga is úgy dolgozott, mint egy kicsapó-félben levő diurnista. Kicsibe mult, hogy megsajnálándottam.

Délután egyszerre szélcsend... A nap tikasztó sugarakat lött szerte; a hajó oldalai párologni kezdettek; a lég lomha volt és fojtó, mint az ausztriai kurta szivar. Tudtam, mit jelent ez, s jó kedvvel fűttam kedvencz dalomat az árboczkosárból Neptun fülébe:

Szép az élet künn a tengeren!

Lomha szélcsend hogyha ül a vízen;

Bátorságunk növekszik a szivben!

Vész, vihar ha dúl a tengeren:

Szép az élet künn a tengeren!

Egyszerre nevemet hallom harsogtatni a földézetén szemén-szedett németiséggel... a hadnagy hangja volt, ki is tudakozódott (mint ritka zeneértők szokták), hogy mitéle ének az. Azt feleltem neki, hogy ez nem ének, csak egyszerű magyar dallam, Aztán azt kérdezte, hogy ki irta; hát én, felelém, most nem régiben az „Iconiá“-n. Alig hitte el, bámulta bennem a zeneköltőt; azonnal behívott cajütte-jébe s kért, hogy mondjam tollába a hangokat; de e fáradságtól megkiméltem, s magam kottáztam le neki; ezért aztán egy virginiaszivarig megpumpoltam röviden. Mikor kijöttem, még azt kérdi, hogy hát hangszeren játszom-e. Igen, felelém, hegedün! Hát akkor ön, hogy is hívják ne, ... olyan „magyar cigeuner!“ De azt

már kikérem magamnak a magyar czigány nem szőke; de hasonlít a mulattokhoz.

Aztán elkezdtem Lázár barátommal a közelgő vihar gyönyöreiről beszélgetni . . . a hadnagy pedig szobájában joddlirozott — — mit hallván a még élő brasíliai — roszat kezdett sejteni; s rikoltva futotta be ólát.

Esteledett; a nap leáldozófélben; vörös sugárai keresztülszűrlik magokat az átlátszó felegeken, melyek ezüstszürke, kék, rozsdavörös és zöld szint vesznek föl s mind aranysegélyűek . . . a tenger pedig egy gránit-talajhoz hasonlított . . . gyönyörű jelenet, milyet csakis tengerész láthat. Oh, csak az ily tüneményekért is érdemes tengerésznek lenni! Templom a természet . . .

— — S a lelketlen matrózok káromkodni kezdenek, mert ellenkező szelet kaptunk; s bordeggio-ra feszítjük a vitorlákat . . . átkozott Eolus; pukkadjon meg barlangjában!

— — A szél zug, sivit . . . a gonosz Csáli egy box-xal oldalba üti az örömében ugrándozó Matyit; Nils anyjára emlékezik; a vad Toldy csendesen néz el-ki a már habzó tengerre . . . három „leichte matróz“ pedig leereszkedik e sorok írója cajüttejébe s oh horrendum dictu, bevágják az egész utra-való, két butella rhumot.

Garlathy a boldogok álmát aluszsza ágyában, s bizonyosan leendő „finom feleségéről“ álmodik; a mi őrráratunk van a sorban. Nyolcz órakor kezdődött; a backbordon én voltam örül fölállítva, hogy szembejövő hajókra vigyázzak; az ég sötét, a tenger fekete, csak a hullámok villós állatai fénylenek. Órállásunk pedig elaludt az utolsó emberig, még

Lázár barátom is, csak én a backbordon, — a kapitány a Stewerbordon,*) — s Paprika Jancsi a kormánykeréknél, — vagyunk ébren.

Egyszerre óriási szélroham keletkezik; az „Iconia“ reng, recseg... hajónk hol jobbra, hol balra dül; most egy hullámhegyre kapaszkodik, hogy minden mozogható tárgy a Steuerbordra gurul... most orrával egy hullámvölgybe zuhan; megkapom a horgonyt erősen... egy pillanatig víz alatt vagyok... aztán előkerülök ismét vizesen, habosan s élvezem az ajkaim körötti sós vizet; de ez csak pillanatra tart... ismét víz alá zuhanok, ismét előkerülök s újra meg újra... van módom előbbi élvezetemben!

Három ütenyben 6 hanggal elkongatom a hajóharangon órállásunk 3-ik óráját a 11-et éjfél előtt.

— A szél üvölt; a tenger árja bömböl; a hullámhegyek hullámvölgyekbe törnek... óriási zaj; magam hangját sem hallom.

Ugy tetszék most, mintha nevemet hallanám... nem! ez lehetetlen; innen senki sem hívhat el. „Hunde. ihr hunde“ hallom most tisztábban a Steuerbordról.

Baj van gondolám... de hisz künn az órárat — — „Hunde, ihr Hunde!“ hangzik ismét. Kockáztattam. Nem látják a sötétben, ki vagyok, gondolám s leugrom a Backbordról. A kötelekbe s cajütt-oldalakba fogódzva elcsuszom a Stewerbordig... A kapitány látja, hogy valami alak közeledik felé — — oda rival németül.

— Kutya; hol vagy?... hol vannak a többi kutyák? nem látjátok mily nagy veszélyben va-

*) A fődélzet ama része, melyen a kormánykerék van. K. T.

gyunk! Menj, költsd fel a másik őrzőjáratot is; menj s mondd meg, hogy ők is kutyák stb. stb. s csikorgatta fogait borzasztóan.

— Kapitány, felelém, velem először mert ön így beszélni, de szavamra mondom, másodszor nem teendi azt; — mert akkor úgy bánandok vele, mint azon állattal szoktak, melynek most nevezett — s higgye el, nem leendek tekintettel hajlott korára... különben a rám bizottakat elvégzem! Mondottam s előparancsoltam a második őrzőjáratot; külön-külön kutyáknak neveztem s tudtokul adtam, hogy ime, hát „grosse gefahr“-ban vagyunk!

A „grosse gefahr“ pedig aligha nem abból állott, hogy az öreg kapitány bevághatott egy-két pohár „tüzes vizet.“

A legénység előjött s a kapott czimért anynyira dühbe jött, hogy a kapitányt „über Bord“ hajtással fenyegették s vonakodtak az árboczokra mászni — a vitorlákat behuzandók. — — S most egy gyönyörű jelenet következett, milyen nem épen gyakori a tengerészéletben.

A kapitány ugyanis revolvért rántott, — s halált ígért a nem engedelmeskedőknek.

„Az árboczra!“ Dörgi rémületes hangon.

.... S a legénység átkok közt engedelmeskedett. Én pedig visszamentem a backbordra, a hajó orrára. A kapitány hosszát nézett utánam.

A legénység boszuból a legnagyobb lassúsággal dolgozott a vitorlarudakon. Kazy barátom a nagy „fok“-vitorla rudjának végén, a tenger fölötte volt elfoglalva a Leesegel behuzásával egymaga; melyhez különben három ember is szükségeltetik. S a legénység nem segített neki; ennek

pedig az a természetes következménye lett, hogy a szélvész neki dőlven a „Leesegel“-nek; ennek vitorlaárboczát derékon eltörte s ez recsegetve lezuhant a backbordra oly erővel, hogy észre sem vettem, mikép lélegzetem elakadt s tehetetlen lettem mindenre — — mert a tört „Leesegel“ engem derékon talált; s hogy aztán a hullámok nem dobtak a tengerbe, csak annak köszönhetem, hogy a tört „Leesegel“ a fekvő horgony oldalához vágott s ott aztán rám feküdt egész odaadással. Lázár barátomat addig csak az imádság tartotta; mert őt a leeső árbocz a kifeszített kötélről, melyen állott — minden teketória nélkül lesöpörte, s így ő keme csak a nagy „fok“-vitorla egyik — félbehúzásra való — zsinegén csüngött balkezevel ég és tenger között. S ismét megmenekült az istenadta s ismét csak hidegvérének s roppant karerejének köszönheti. Mikor lejött a kötélajtórján, a szélvész elvitte széles kalapját; de már erre dühbe jött s szidta a szelet, mint Fipsz, a híres nőszabó. Hanem balkarján az izmok azonnal földagadtak s kékek lettek, mint a posztó.

A maga is tehetetlen Lázár aztán kiszabadtott szorult helyzetemből s ravasz mosolylyal mondta: „Minden roszban van valami jó; most invalidoknak jelentjük magunkat; aztán nem dolgozunk legalább is egy napig s azonfölül ma éjjel 4 órakor rá se hederitünk a Csáli rémletes „oreizi“-jére — — S ugy is lön. Két „leichte matróz“ beteg — — és boldog!

Bementünk cajütte-ünkbe, hol is a sötétben egy tüzes pontot pillantunk meg... Garlathy volt, ki is e jeles scénák egész folyama alatt tanács-

sabbnak látta egyszerően ki sem mozdulni cajütté-
ünkből s pipázott benn, mint egy boldog, fiatal férj.

— Hát ti mit csináltok ott künn? — kérdi egyszerre.

— Mit-e? hát nagy veszélyben voltunk; már mint az „Iconia“. A „Leesegel“ eltört — s mindkettőnket invalidokká tett. A kapitány pedig izen-teti, hogy kutya vagy!

— Igen? — feleli — hát fáj-e valamitek, fiuk? S most lefekszem. Ha Bismark nem volt szükség az őrzáratoknál, akkor más kutya sem az. Különben ma arra a gondolatra jöttem, hogy nincs kitünőbb valami egy finom feleségnél... valami creol vagy yankee lányka — — — szervusztok, jó éjt!

— — S lefeküdt ismét, mi hasonlókép. Ágyaink vizesek voltak, mert a vihar oda is transferált be egy pár habot; de azért kitünően aludtunk mindhárman — in corpore.

A legelegánsabb reggelre ébredtem másnap. A nap egész pompájában ragyogott aranygalléros udvarlói, a fellegek között. A tegnapi viharra semmi sem emlékeztete, csak a „hohle See“ nagy, lapos, nyugodóra fekvő hullámai, — s egy szúró fájdalom bal derekam fölött.

A kapitány mosolyogva fogadott; roszul le-akordirozott „zengzetes“ hangokon kért a tegnapiakra feledést; mondtam, hogy sajnálom magam is, hogy ily egyforma tűzre engedték magunkat ragadtatni. Ez tetszett neki, mert könnyű szerrel birtam tőle egy „virginia szivart“ elpumpolni, mely tengeren megéri 100-szoros árát.

Vihar előtt szélcsend s vihar után szélcsend;

ez közönséges jelenség. Ma sem volt ebben kivétel.

Február 13-án Malagát egész közelről láttuk; csinos kis spanyol fészek, nagy, emeletes házakból összeállítva; kikötője védtelen, nyílt. Nyugot felől a hegyoldalon 2—3 sor fehér viskó látszik; oh, hogy vágyódtam én ezek egyikébe! Ott tanyázik ritka jó barátom, a Malaga-(bor).

Este 9 óra felé kis szellőcskét kaptunk, melylyel W. irányában 2 angol mértföldet teszünk.

A backbord mai öre, Garlathy, 12 órakor éjféiben két egymásmelletti világítótorony tüzét jelzi a nyugati láthatárban.

Két világrész világítótornyai voltak ezek. Baloldalt az afrikai Ceutaé; jobboldalt az európai Gibraltaré.

Országos Szóchyai Könyvtár

V.

A horgonyokat lebecsátásra készítjük. — Az első hajótörött magyar tengerész. — Valami az összes magyar tengerészekről. — Halló, halló! Gibraltar! — A vörös hadnagy „bucu“-levele. — Nagytekingintélyű grog-ivás. — A sprudli bakugrása. — A dühödt Nils. — Valami Giblaltarról. — Malheur-öm. — A tengerár mint posta. — Ceuta- és Tanger városokról. — Vissza a Középtengerbe. — „Penelope“, Gotebogi svéd bark. — Narancsvásárlás. — Levelem. — Egy pacsirta s egy légy vizitben. — Jó szél. — Halló, az oceán!

Február 14. Hajnali 4 óra volt. Az „Iconia“ „volle Wind“-et (legjobb szél) kapott s ezzel neki repült a világhírű szorosnak. De a szél mindig lazult, s kapitányunk előkészületeket tétetett velünk

a horgonyok netaláni lebocsátására; mert ha szelünk eláll s nem vetjük ki annak idejében s a kellő helyen a horgonyokat, akkor az áramlat, mely az Atlanti óceánból a Gibraltar-szoroson át a Közép tengerbe tódul, okvetlen visszavisz a Középtengerbe. A horgonyokat tehát helyökre igazítók, s készen tartottuk a lebocsátásra

A szél lazult, de még mindig tartott; az „Iconia“ még messze van Gibraltar-tól. Addig is, míg oda érne, — emlékezzünk egy derék ifjura, Lukács Gyula magyar tengerész-társamra . . . Talán önök közül is, szives olvasók, egynémelyek emlékeznek rá. — Ő e helyen, hol most mi hárman, társai, állunk az „Iconiával“ — — tette azt a bravourt; a mit ő előtte jogczimes „magyar“ tengerész még nem tett — — t. i. hogy hajótörést szenvedett. Hajójuk nagy lyukat kapott — így esett végbe a gyönyörű ürgeöntés — s belekerültek a sós lébe. Lukács bajtárs is addig-addig ebédelgette-vacsorálgatta e helyen a tengervízet, míg egy angol gőzös észrevette s fölszedte a szomoruan nevetséges helyzet végstadiumában s Giblaltarnál partra tette. Mint hajótörött tengerész elment a legelső osztrák-magyar consulhoz, ki is kitünő osztrák mértékkel mérhette számára a segílyt, mert mikor Fiuméba visszakerült — borzasztóan nézett ki. A különben igen szép barna fiu, ki volt véve egészen formájából: testén egy pár rongy, hosszú haj, hosszú körmök; nagy csónak alaku varjak, (mi magyar tengerészek csak úgy hívjuk a czipőt) egy idétlen, félelmet gerjesztő süveg a fején, stb. Így állított be az akkor Fiumében tanyázó magyar nautikusokhoz Általános rémület; majd szá-

nakozás, óriási kacaj, hahota, ölelés s csókolás következett ezután. Nehány nap múlva mint dandy-tengerész utazott el Magyarországra — övéihez.

Egy eredeti tengerész közmondás azt mondja: „Tengeren élnek a halak és tengerészek; szárazföldön a patkányok s az emberek.” — Lukács is, come un bravo marinaio, nem soká élvezte hon a szárazföld élveit — mert kevéssel azután ismét tengerre szállott s e perczen is aligha nem vizet érez lábai alatt. S így e télen Lukácssal együtt nyolczan vannak társaim közül a tengeren. Kivüle van Faragó Ödön, egy osztrák-magyar nave-n. (indult Bordeauxba, onnét Brasiliába); Kecskeméthy Albert, a „Giacomina“ osztrák-magyar brigg-scooner-en (indult Marseillebe); Várady Ignác, a „Martin“ magyar-osztrák bark-on, (indult Bordeauxba, onnét dél-Amerikába); Horváth László, az „Alma“ osztrák-magyar briggen; (indult Cette-be, Franciaországba); Nyirő Gábor a „Civiltà“ osztrák-magyar nave-n (indult Alexandriába); s mi hárman az „Iconia“ porosz briggen New-Yorkba.

A többiek, heten, Fiumében maradtak, vagy hazájukba mentek — — búcsuzni; a mi zárjel közt legyen irva (kikerülhető haszontalanság.) Ez utóbbiakat nem; de a Fiumében maradtakat nem vón csoda, ha megirigyelném. Mert Fiume kitünő város; az emberek ott olaszok ugyan; de azért csak olyan lelkes magyarok, mint a jobbik fajtájú bihariak, szabolcsiak vagy székelyek.

— — Gibraltar közel van; félre a beszéddel!

Elöl, baloldalt tőlünk, a messze keletről vadregényes hegylánczat húzódik végig egész a tengerszorosig; — legmagasabb pontján, a hir-

hedt cartagenai magas világítótornyot is felül-
muló őrtoronnyal. Jobbra mellettünk pedig, alig
egy revolver-lövésnyire a borzasztó gibraltari szik-
laerőd magaslik ki tökéletes merevséggel a ten-
gerből.

— Halló, halló! Gibraltár!

A szél erősbül: az „Iconia“ befut a szorosba.
Ünnepélyes pillanat!

A fekete-fehér-vörös németszövetségi zászló
felrepül az árbocztetőre s tiszteleg a félelmes erőd
tetején büszkén csapongó vérvörös angol lobogó-
nak. Góza ünnepélyes arcczal előlép s egy rég
tartogatott osztrák szivarral örvendeztet meg. A
róka (hadnagy) egy iratot tesz be egy jól beduga-
szolt üvegbe, s ezt a tengerbe veti. — Az irat a
szokásos gibraltari hajós-„búcsut“, a hajó nevét,
jelen útját, indulása pontos idejét s a legénység
neveit tartalmazza. Ez azért van, hogy ha netán
az atlanti nagy Oczeánon elvesznénk — legalább
tudják meg a szárazföldiek, hogy a Gibraltart pas-
siroztuk s így az Oczeánon vesztünk el. „Hja, ki
tudja a jövőt!“ Mondja ünnepélyes arczfintorga-
tással a vörös hadnagy s aztán lelki szemeivel (azt
hiszem, azokon szürke hályogja van) távoli kedve-
séhez fordult s kezde hajmeresztőleg magas han-
gokon üvölni:

Du liebes Aug’;

Du lieber Stern!

Du bist mir nah’

Und doch so fern!...

Elborzadtam e hangokra s dühösen mentem
feléje — —; de ő beugrott a kapitányi cajütte-be.
Onnét egy percz mulva előkerült bal kezében

óriási flaskóval, melyben gyönyörű aransárga „grog” gyöngyözött; jobb kezében kis üvegkehely. Aztán előjött a kapitány is s az összes hajólegénység; körülvettük a hátsó nagy árbocz alatt a rókát, s körös-körül ittuk a grogot. Bizony e sorok írójának is kitűnően esett. Sohse felejttem el a szegény aszkóros sprudlit, Herr Ottót, hogy mily bakugrást tett szegény kinjában, mikor a „tüzes víz” torkán leszaladt. A fején magasló hegyes szakácssüveg leesett fejről s így krárogott aztán soká még keserves melódiákban. A buta (Nils matróz) a grog után tökéletes vad lett; Matyit egy box-xal minden ok nélkül homlokon üti s aztán oda adja neki matrózkését, hogy ölje meg; mit bizonynyal meg is tesz vala, ha a herculesi Oul ebben meg nem akadályozza. Nilsnek be kelle érnie azzal, hogy Matyi által vérig boxoltatott, mert a Matyi kitűnő boxoló. Az örökké mosolygó Csáli paradicsomi boldogsággal eltelve, rágta bagoját a kormánykeréknél. Mi pedig Gibraltart rajzoltuk le.

A gibraltari bérce vagy erőd nem egyéb mint kő és ágyúk zagyvalékos összetétele. — Bizony néhányszor kiesett az irón kezemből, mikor az ezer meg ezer fénylő sárga karikákra néztem, mik a sziklabérce oldalaiiban fénylenek; — — ha egyszerre tüzet s bombát okádnának ránk.... misere nobis, domine!

Ez erőd egyetlen a maga nemében s bevehetetlen; a spanyoloktól Sir George Rooke angol tengernagy, a híres vakmerő katona vette el, — azóta Gibraltar „Spanyolország szenyfoltja” maradt, s így a „középtenger kulcsa” angol kézben van.

A gibraltari szoros egy páncél-hajóraj segé-

lyével tökéletesen elzárható s meg sem közelíthető; ezért oszt' teljes nyugodtsággal is ülnek angol uraimék Gibraltarban s számolgatják a nekik beömlő kincseket a tengervámból.

Gibraltar városa 30,000 embert számlál; van ágyukkal megerősített molo-ja; kikötője sok hajó befogadására képes s biztosabb a legjobb kikötőnél, mert fekvésénél fogva a viharoktól, s politikai csapások ellen a bevehetetlen erőd által van védve, melynek vontcsövü ágyui nemcsak a tengerszorost, de az egész környéket uralják szárazon és vizen. A város utczái szűkek; itt-ott kőlépcsők pótolják a kövezetet, mert a város tele van az ugynevezett „kapaszzkodó“-utcákkal. — Házaik egy—két emeletűek s többnyire feketére vannak festve, — a mi bizony nem valami kedves látványt nyújt az olasz- és spanyolországi idyllekhez szokott szemnek.

— — Cajütte-mbe mentem, kipihenendő 30 ébren töltött keserves óra fáradalmaim: mondjam-e hogy elaludtam? . . . el bizony! — még a Notre dame-i nagy harang sem ébreszthetett volna föl.

Ez idő alatt pedig utólért a malheur. A malheur abból állott, hogy míg én aludtam, egy spanyol bárka jött a most már majdnem álló „Iconiá“-hoz, s legényei ajánlkoztak levelek szárazföldre importálására. A kapitány és két társam azonnal irtak is egyet-egyet; a kapitány 15 font besózott húst, ketszersültet és több efélét ad a legénységnek vitelbér fejében, míg társaim fehérneművel látták el őket. Így én nem küldhettem semmi tudósítást; de segítettem a dolgon; az egyik üres rhumpalaczkba egy 8 nyelven irt kis iratot tettem s rábíztam az áramlatra, mely mindenestre jobb posta az osztráknál.

Ha partra kerül, a megtaláló bizonyosan elküldi oda, hová szól; ez megtörténhetik hamar, de évtizedek is elmúlnak néha, míg egy ily uszó levél partra s emberkézbe kerül.

A spanyolok meg voltak elégedve az ajándékokkal, mert 8 scombri-halat ajándékoztak ezért hálából a kapitánynak.

A szorosban a víz nem sötétkék, mint a tengerekben; hanem világos zöld színű, épen mint vizalatti (bank) zátonyok fölött.

Délután Ceutát és Tangert látjuk, mindkettő afrikai város, mindkettőnek kikötője és világítótornyai vannak, melyek pélczés sugarai messze vetik be fényüket a kék tengerbe. Tanger városnak francia ízlésű hotel-je is van, — egyebet ez afrikai fészekről megemlíteni nem lehet, hacsak andalító vidékét nem toldjuk leírásunkhoz.

Este ellenkező rosz szelet kaptunk, még pedig erőset; ucu neki! bordeggióra feszítjük a vitorlákat. A szoros medre ott hol hajónk állott, mélyebb fekvésű volt, hogysem horgonyt vethettünk volna. A rosz szél és tengerár óránként 3 mértfölddel vitt visszafelé a középtengernek.

Besötétedett; a horgonyt ki akarják vetni; a víz mélysége iránt nem tudunk tisztába jönni; marad a horgony — s mi a rák buzgóságával sietünk ellenczélunk, a középtenger felé!

Reggel (február 15-én) csakugyan újra ott voltunk a középtengeren 73 más hajóval egyetemben, melyek még tegnap velünk voltak a szorosban. Ott laviroztunk tehát mi Gibraltar előtt s bordeggiroztunk; az afrikai parttól az európai partig, meg vissza — — czikk-czakk; czikk-czakk, s men-

tünk még mindig visszafelé, — körülöttünk a többi hajók ép úgy. Egy hajó közvetlen mellettünk bordeggirozott; oldala végén e név ragyogott „Penelope * Goteborg.“ Svéd bark volt; legénysége a mienkkel pár szót váltott. Egész nap ellenkező rosz szél.

Febr. 16. Gyönyörű időnk, — de még mindig rosz szelünk van. Egy bárkában 5 spanyol jön hajónkhoz narancsokkal. A kapitány egy Napoleond'or-ért s vagy 5 font húsért 8—10 darab narancsot vesz; nem is drága! Én pedig 9 szóból álló levelet rögtönzők, jó anyámhoz; — vajjon megkapta-e? Vitelbérbe egy öltönydarabot adtam nekik. Egy pacsirta s egy légy szállott hajónkra: előbbi kipihevén magát — tova repült; az utóbbi Toldy által megfogatván — általa fölfalatik. Este jó szél nyilt.

Febr. 17-én hajnali 4 órakor jó erős széllel átrepülünk a Gibraltar - szoroson. A gibraltari oldalon 3 vörös őrtűz gyúl ki. 4 és fél órakor az Atlanti nagy óceánon voltunk!

Az Oczeánon.

VI.

Az óczeán kapuja. — Emlékezések. — Eső és esővizgyűjtés. — Azori szigetek prófétái. — A spekuláns ördög. — Absurdum munka. — A finn és magyar nyelv. — Vitorlafoltozás. — Prózaikus kávé és thealé. — Hajóleírás. — Matyi „szelet csinál.“ — Mily helyzetben neveti a tengerész a vihart. — Egy csiga utazása a tengerfenékre. — Utazásom keservei kezdődnek. — A macska csalódása.

Még beláthatom szemeimmel a keleti láthatár végén homályban uszó két világrész egyes pontjait. Messze egy világító torony is látszik; vörös fénye majd elalszik, majd kigyulad, s mint bolygó lidérczfény egyszer itt, majd ott látszik lobogni. Trafalgar volt; ki ne emlékeznék a világtörténelemből e névre? a hirhedt Nelson itt vivta legutolsó fényes tengeri csatáját.

— — Elöttem pedig az Oczeán.

— — S ez Oczeánon át kell hajóznom! Át, egészen a másik végére!

— — És gyermekkorom tünt fel lelki szemeim előtt; ott láttam magamat a lassu Sajó kék vizében állva nagy, hosszú ingecskében; a mint elgondolkozva tépelődtem magamban:

— „Oh, Istenkém, miért is nem tudok én úszni? Be mernék menni egész a Sajó közepére; ott elkezdenék úszni a Sajóval; elmennék a Sajóval egy más, nagyobb folyóba, onnét egy nagyobbba...

ez alatt már megszoknám az uszást . . . ebből aztán beusznék az Óczeánba . . . jujj, Istenkém! hátha ott aztán belefulnék — jó anyám hogy sirna! Jaj, kedves jó kis mama; dehogy búsitánalak! Ne félj, nem leszek én sohse az Óczeánon! Nálad maradok mindig. Beállok püspöknek vagy plébánosnak . . .

. . . Ne félj, jó kis mama! Nem leszek én sohse az Óczeánon — inkább nem nézek soha a Sajó felé, hogy meg ne tanuljak úszni; ne félj!“

A gyermek így gondolkozott, — az ifju más-kép. Hisz a gyermek csak Istent és szülőt szeret; másként a serdülő ifju. Ő képes emberiségét megtagadni, — kitepi magából a szívet, mely már Istenen, anyán kívül mást is tud szeretni — — elfordítja ajkát a kedves csókok elől, kitepi magát a gyöngé karokból, melyek hajdanta hordozák; de most már gyöngébbek, hogysem visszatarthassák, s midőn gyermekkori ígéretére figyelmeztetik, azt mondja hideg büszkeséggel:

A ki merész vágyat hord nagyratörő kebelében;

Küzdjön a sorssal, míg maga nem lesz sorsa magának!

Oh, az ifjukoron átok van, — én is érzem ez átkot. — —

De félre ti ködfátyolképei multamnak; ne kinnozzatok többé . . . tünjetek el itt előttem a jelen tengerében, itt; az Óczeánban! Hisz én tengerész vagyok; — s a tengerésznek nincs multja, nincs hazája — nincs senkije; az övé csak a tenger és a vész!

— És körülöttem ott volt a tenger; a tenger hullámai igen-t bólintottak beszédemre ősz fejeik-

kel és habzó ajakkal morogtak: „Övé csak a tenger és a vész!”

— És körülöttem ott volt a tenger; a tenger vészmadarai fejem fölött röpkedtek; a fehér sirály leszólt hozzám bágyadt, siró hangjával: „Én ott voltam a csónak fölött, melyből te egy gyűrűt vetettél Ádria leányainak . . . jól mondd, te tengerész vagy . . . ! Ha majd leszállsz a tenger lányaihoz, én fogok utánad sirni, mert neked már nincs a ki megsirasson; jól mondad.” A sirály ráült az árbocztetőre s sirta tovább panaszos dalát be a késő éjbe.

— Éjfélkor még egy fényes pont tűnt föl utánunk. Portugalliának Vincenzo városának világító tornya volt.

Febr. 18. Ma vasárnap van! De miben különbözik a tengeren a vásár- és ünnepnap a köznaptól: csak abban, hogy vitorlamunkánál egyebet nem dolgozunk; no, de a mai nap vitorlamunkája kipótolt minden más munkát; most reggel ugyan jó déli szelünk volt s haladtunk vele W. irányban 10 mértföldet óránként; de nemsokára eső támadt — s kezdődött a munka; az esőviznek dézsákba való felfogása. A kapitány előreszámitó ember; s azt mondja: ha elfogy még meglevő ó hordó ivóvizünk, akkor jó lesz az esőviz is. S mi gyűjtöttük az esővizet a már kiivott hordókba.

Ebéd ideje alatt nem volt eső; de volt hullámlázás s pedig nagy; viharról szó sem lehet. A hullámok zajongtak, bőgtek kívül; jó muzsika ez ebéd ideje alatt!

Egy sereg vészmadár, köztük két sirály röpül nyugat felől hajónkra. A róka szerint ezek az

azori szigetekről jönnek s jelentik, hogy viharaink lesznek.

A déli szél tart; de hol délkeletre, hol délnyugatra fordul, — sok a munka; föl az árboczra, le a födélzetre; a vitorlaárbczok hol jobbra, hol balra fordulnak tengelyeikben. Sok a munka! Tengerészeink szerint ez onnét van, hogy az ördögnek nem lévén semmi keresete a szárazföldön — mind imádkozván e napon a szárazföldiek — eljön tehát a tengerre a tengerészeket kinoszni, hogy káromkodván ezek, — hálójába jussanak; s higyjék el, kérem, a tengeren minden vasárnap roszt; hol eső, vihar, rossz szél; hol pedig egyéb kellemetlenségek fordulnak elő. A tenger vasárnapjain ép olyan átok van, mint Nagyvárad város országos vásárain, melyek alatt rendesen záporosó esik.

Esti 8 órakor rossz szelet kaptunk; de ennek ez egyszer csak örültem, mert a W irányban mozgó nagy hullámokat a velők szemközt jövő szél kissé lenyugtatta; de nem volt e szélben köszönet, mert túlerős volt; bordeggio-nk nem használt; be kellett húznunk több vitorlát.

Azt híven viharunk lesz, hogy ennek „borzasztó szép“ jeleneteit el ne mulasszam, nem feledtem le éjjel s a másik őrjárat parancsnokával, a fagóthangu hadnagygyal beszélgettem amerikai viszonyokról.

Febr. 19. Szélcsend! az éjjeli kis vihar szünetfélben; gyönyörű idő, s ezt arra pocsékoljuk, hogy a legényekkel a födélzetet suroltatjuk. Érdekes volt Lázár barátom is, kinek egyszerre csak kedve jött födélzetet surolni; viasz-vászon öltönybe bújt s csakugyan surolta a födélzetet. „Absurdum-munkát vé-

gezni legnagyobb passióm!* Szokta mondani az ilyesekre.

A szép idő délután is tart; a legénység a közös kajütte tetején vitorlát foltoz. Én is fölmentem a vitorlafoltozókhoz s Csálival a finn és magyar nyelvet hasonlítgattuk össze. A gömbölyű Csáli egész boldog volt, mikor megtudta, hogy a vaját mi „vaj“ szóval; a finnek „vajta“ szóval nevezik. Csakugyan rokonok vagyunk hát mi a magyarokkal! — kiált föl örömteljesen s engem derékon kapva, megölel — tengerésziesen, hogy lélekzetem elakad. Aztán engedelmet kér e vakmerőségeért s angol bagódohánnyal kínál. „Köszönöm, Csáli, én csak a kormánykeréknél szoktam az ilyest élvezni, hol nem szabad szivarozni!“

A víz ihatatlanná kezd válni; még nem poshadt meg ugyan egészen, de íze undorító. Ez okból a felfogott esővízzel főzünk. Tudják önök, mit tesz esővízzel főzött fekete kávé s theát inni rhum és cukor nélkül?... tudják? no jó — ha tudják! bár ne tudnám én!

Éjjel egy gőzössel találkozunk. Jellámpásainkkal bemutattuk egymást közösen. A gőzös észak-amerikai személyszállító volt.

Febr. 20-án egész nap tartott a szél s egész nap egy briggscooner haladt a láthatár végén velünk egyenközüen Amerika felé. Egyikünk sem birta a másikat megelőzni. Általában a bark, nave, brigg, scooner, briggscooner, logger stb. hajónemek közt a scooner-fajok a legjobb vitorlázók. A scooner-ek (olv. skúner) csak az első árboczon birnak keresztvitorlával; a többi vitorlák az egy árbocztól a másikig húzódó ugynevezett „gis“-vitorlákból

s a kormány fölött az utolsó árboczon lengő kettős „randa“-ból állanak; s ez okból a scooner-ek oly széllal vitorláznak legjobban, a mely oldalról fúv a hajóra.

Másnap is jó maradt a szél, habár erősségére nézve nagyon változó; egyik órában 10, a másikban 4—5 angol mfldet vitorláznak. A tegnap látott briggscooner ma eltűnik a láthatárból, — hova lett, nem tudom!

Tengerészeink a legroszabb időt jósolták az Óceánra Gibraltarban; még eddig nem volt kedvemre való vihar — ergo, munka sem sok! Ugy is kell: „Da nobis pacem, Deus, in diebus nostris!“ mint Dobzse László mondta volt.

Február 22-én és 23-án déli, majd nyugati szellőnk volt. Hogy szelünk van, Matyinak tulajdonítja a hadnagy, mint ki mindenütt, hol megfordul, „szelet csinál.“ A szél rosszabbult — bordeggio!

Reggel 9 órakor vihar keletkezik, mely 12-ig erősbül; délután 4 órakor apadni kezd. Tegnap egy nave-t (a „nave“ a hajónemek közt a legnagyobb s legtöbb vitorlája van; 3 árboczos) láttunk; az „Iconiá“-nál rosszabb vitorlázó. Ma is láttuk; de alig volt rajt egy-két vitorla. Bukdácsolt szegény tehetetlenül egy helyen; szinte szánakoztam fölötte.

Este őrállomásom 8 órakor kezdődött; beékeltem magamat különféle hordók s kötelek közzé s így a hajó óriási mozgását s a rám teljes dühvel csapó hullámokat csak nevettem — vizes voltam, mint hajdanában husvét másodnapján; de azért mégis égett a pipa; két kézzel szoktam ilyenkor védeni, mint szemem világát.

— Sajátságos jelenet. Mozdulatlan, ezüstös felhők közt állt a hold, a korhely égi bakter; — alatta szakadozott fellegfoszlányok húzódtak lomhán keletnek, míg ismét ezek alatt roppant felhőtömegek rohantak sötéten nyugat felé. Három szél egymás alatt; ez sem gyakori.

Egy kék csiga úszik, kékes-csillogva, hajónk oldala mellett; ki akartam fogni, de a mélybe süllyesztette magát; megijjedt szegény, 4—5 nap alatt bizonyosan eléri a tengerfenéket; e helyen a tenger mélysége 2 mfd.

Eddig tengeri „utazást“ irtam le; sajnálom, hogy ezentul egy tengeri „hányattatást“ kell előadnom; olyant, milyent tizezer tengerész közül egy élt át. Odysseusi kéjutazást, a szerencsétlen argonauták tökéletes hasonmását, egy viharokkali küzdést kell most leírnom; ergo, nunc veniam ad fortissimum:

Országos Széchényi Könyvtár

Február 24-én az első vihar lepett meg bennünket az Oczeánon, Newyorktól 600 mértföldnyire. Árát annyiban adtuk meg, hogy több fadispletet söpört le a vihar a födélzet-védről. Kazy Lázár egész nap a szelet szidja nagy buzgalommal ma 4-dik sipkáját vitte el a szélvész, mikor az előárbocztetön a „Brámsegel“-t húztuk be ketten. Este a legrosszabb ellenszél, kétszer bordeggirozunk. A multkor nálunk vizitben volt vészmadarak elhagyták hajónkat, csak a két sirály maradt velünk, — olykor lecsapnak a tenger színére s fölkapnak egy-egy halat. Megeszik, aztán újra elkezdenek sirni az árboczon, hosszan, keservesen. A sárga macska gyanus érzelmektől indittatva fölnyargal az első árboczkosárba, onnét fölebb a má-

sodik árboczemeletre, onnét fölebb a „Brámsegel“ árboczrudjára, melynek végén a két fehérke szárny alá dugott fejcskékkel ül és sir... Most kinyújtja magát a czirmos, lehasal; most ugrani akar... hiu remény, csalódás! A macska után én kúsztam föl az árbocztetőre s midőn ép megragadni készült egyiket, — ott voltam én, a Nemezis, s pofon vágtam a körmöst, hogy ez eszeveszetten rohant rajtam keresztül a második árboczemeletbe, onnét lejebb, lejebb a mint jött.

De oh rémület! Lenn Herr Otto der Preusse áll s komor pillantást vet rám — az árbocztetőn állóra.

Bennem megfagy a vér. E hibát jóvá kell tennem, vagy koplalok. Este friseur-je valék a czirmosnak.

VII.

Vihar! — Valami Jüttland mentő hajóiról. — Oul tanácsa. — Hollán, alle Mann am Bord; Sturmsegel auf; leichte Matrozen am Fok! — A czicza kinjai. — Hajóroncs. — A szivattyu működik. — A róka fölbukik. — Die Mysterien des Vatican's. — Az új szakács beigtatása. — Toldy a tengerbe esik. — Ismét vihar. — Toldy kést ránt ellenem. — Két egyiptomi csapás. — Farsang vége. — Bőjt! — Transatlantic Telegraf. — A mit soha se fogok elfeledni. — Mégis csak nincs kitünőbb valami egy finom feleségecskénél!

Február 25. Vihar! mit mondjak többet? Láttak önök, nyugodt szárazföldiek egy nagy vihart, egy óceáni vihart valahol — — lefestve, képen? Ha igen, úgy képzeljék el! A zugva-bögve, egymásra törő hullámok egész hegyeket képeznek s e hullámhegyek oldallejtőin ismét más hullámkák dühöngnek ezek is egymásra s a mélybe törnek: — az ég borult, fönt a sötét menyboltozaton sebesen száguldnak a fekete felhők — — lenn a tengeren az „Iconia“ egyedül.... rajt' 11 ember küzd a viharral.

Behuzatván több vitorla, a hajólegénységet cajtütte-mbe csalom, — s beszédeikken szórakozást keresek — mert szeretem a vihart, de szeretem a szórakozást is akkor, — hogy ne gondolhassak azokra, kik életemért rettegnek. Mért

is vannak még a világon emberek, kik szeretnek; mikor nekem nem szabad őket igazán viszont szeretnem? . . .

A vad Toldy (Oul) beszéli, hogy Jüttland-ban 3 hóig volt egy „Life boat“-on (olv. Leifbót), azaz mentőhajón s e rövid idő alatt 36 hajó legénységét mentették meg a haláltól. Ott tudvalevőleg nagyon veszélyesek a tengerpartok s e miatt sok is a hajótörés. Jüttland rendes hajókat tart tehát, melyek hajót és hajótörötteket mentenek. Természetes, hogy a tengerészet e neme a legveszélyesebb; de vihar-szerető tengerésznek minden vágyát kielégíti. Toldy ajánlja, hogy bárcsak menne a „herr kadett“ (már mint én) egy ily „Life-boat“-ra, mert a herr kadett szereti a halálos viharokat.

— Majd meglátjuk, Oul koma; hisz tudod, hogy — — — megtörténhető; — még az is, hogy ma a tenger fenekére sétálunk!

Künn egy hang kiáltja a födélzeten:

— Hollán' Alle Mann am Bord!

Kiugrottunk cajütte-ünkből; a szél erősbül, vitorlákat kell behuznunk.

— Maststap-segel ab! Sturmsegel auf! Vezényel a kapitány.

Az előbbi vitorlát behuzzuk, az utóbbi neki feszítjük az orkánnak.

Este lett . . . koromsötétség! A vihar erősbül.

— Leichte matrózen am Fok!

S három magyar neki ugrott a nagy „Fok“-vitorlának. Behuztuk.

Két társam már lecsuszott az árboczon; én még az árboczkosár szélén csüngök két kezemen,

hogy lábaimmal elérve a kötélajtóját, én is lekúszszam azon. Egyszerre recscs! elszakad a köté, (a kötélajtójafok) jobb kezem alatt, balkezemen függök; — megragadom a „Bramsegel“-árbocz sodronykötélét jobbkezemmel — s ezen csúszom alá a födélzetre. Egy pillanattól függött életem; punctum; most is élek!

Febr. 26. Harmadik napja tart a vihar; a vészladikot erősen oda kötjük a födélzethez, hogy a hullámok le ne söpörjék. Egy nagy tintahalat löknek fel a habok a födélzetre, — a macska martalékává lesz, — a macska pedig szörnyű gyomorgörcsöket kap tőle. Herr Otto der Preusse sirva néz a vonagló körmösre. Egy hajóroncs úszik mellettünk. Ennek is szomorú története lehet; Toldy dühöngve búsul és káromkodik.

„Pump Schiff!“ Hangzott esti 8 órakor.

Szivattyut próbáltunk: nem kaptunk-e lyukat. 10 perczig folyton szivattyuzunk; hajónk kis rést kapott. Sebaj! közelebb a tenger feneké, mint Amerika!

Febr. 27. A birkák szép erényéből egy csöppet sem bírok — — türelmen, ha volt is, elfogyott. A vihar tart, s nemhogy szebbülne, mindig csufabb lesz s növekszik folyvást.

Munka közben egy perczig sem állhatunk lábainkon — egymásra dülünk mindenha. Ad vocem, eldülés! A róka ma olyat bukott a födélzeten, hogy öröm volt nézni; egy hullám csapta le lábairól, — ma egyetlen egy nótára se gyújtott rá. Gloria!

A hullámok szélessége 40—50 öl közt változik; „hohe See“-hullámok; magasságuk nem áll

ezzel arányban. A kapitány olvasmányul egy könyvet ad nekem; czime: Die Mysterien des Vatican's, a híressé lett Griesinger Tivadartól. Mondjak róla bírálatot? . . . Griesinger ember, s mégis emberfölötti cél után törekszik, — hiu ábránd, elfogultság, vakmerőség és tul felvilágosodott bölcselem zavaros egyesülete ez; különben olvassák önök s ítéljenek!

Másnap ünnepélyes nap. A hajón egy új hivatal rendeztetik be, egy alszakácsi hivatal; a másik, a kapitány őrzáratához. S mit gondolnak, ki vállalkozott ez absurdum hivatalra? Ismét s ismét Kazy Lázár.

Reggel vihar volt; mi az árbocz-rudakon dolgozunk; Lázár (az új sprudli) a konyhában sűrőg-forog s fekete kávéfőz reggeliül, melyet szerencsén meg is éget.

Orrcsavarító illatu gőzzel párolog az asztalon a civilizálatlan fekete leves, — az összes hajólegénység lázong; de minden roham makacsul visszavetetik az egymást segítő 2 sprudli által.

Oul káromkodva fölkapja a szigonyt s disznóhalakra vergál; de nem fog egyet sem. Végre „über Bord“ esik; szerencséje, hogy kötélle oda kötötte volt magát a backbord vörös lánczaihoz. „Goddam! Goddam! Satan und Lucifer!“ Így a veszett Toldy.

Ugyanaz nap este orkán kerekedett, mely a dühöngésig korbácsolta föl a hullámokat. Tehát vihar en gros! A vész-vitorlán kívül csak két vitorla tágul; az árboczok recsegnek, az „Iconia“ reng. . . hullámhegyről hullámvölgybe; itt egy-egy hullám elborítja a hajót. . . repülnek a sipkák és kalapok s minden mozogható, — ott víz

alá bukik a hajóorr; a backbordon függő hajóharang önmagától kong a mozgástól — az ár nekidől a kormányznak s a kormány is reng, recseg. Eszeveszett vihar!

Febr. 29. A vihar csilapul — Toldy újra a régi, újra vad és dühöngő. Véletlenségből egy, a cajütte tetején álló dézsa viz ráborul, — ő nekem ugrik: — és megáll. Szerencséje, mert ha kezét rám teszi, ma aligha él többé. Aztán visszadugja matrózkését hüvelyébe s hangzott újra a „Goddam! Goddam! Satan und Lucifer!“

Este ismét erős szélrohamok; a fönnlevő vitorlákat mind behuzzuk. Hajónk az azori szigetek-től 27° alatt áll s így a Gibraltar-Newyorki út $\frac{1}{4}$ -ét tettük már meg.

Több hajóroncs úszik mellettünk. Egy „pinus cembra“-fenyőt is láttam úszni a vizen.

A konyhához való köszén elfogyott. Különféle rosz árboczdarabokat fűrészelnek föl.

Fogytán van tehát az ivóviz és a tűz. Két uj egyptomi csapás.

A hajószivattyu minden nap 10 perczig működik.

Mártius 1-je. Elmult tehát a farsang is!

Hány fiatal szívet töltött ez be gyönyöreivel, — hány ifjui kebel dobbant meg ez idő alatt először a legszentebb érzelmek nyilvánításaul; oh, hány lányka szíve kezde ez idő alatt valósult eszme, álmkép után verni: oh hány? mennyi!

Ki ne élvezte volna a szárazföld legtartós gyönyörét, a farsangot?

Ki nem gyult szerelemre e boldogító napokban... S mi a szerelem?...

A szerelem — az ártatlanság! A szerelem visszavezeti a szívet ama korszakba, melyben a szív csak „egy“-ért dobogott — a szülőért. Most is csak egyért dobog a szív, igen! egyért csak — a kedvesért; minden más érzelem, minden más ábránd, álomkép, rokon, barát ki van zárva a szívből . . . hiszen a szerelem véghetetlen — — a szerelem mindent tud kipótolni? . . . Mi pótolja ki a szerelmet? Az érzéketlenség, a tenger. Mert e kettő is végtelen!

Elmult tehát a farsang is! . . .

Mehetsz, farsang! mehetsz. Nem vártam rád; nem epedtem utánnad; nem is tartóztatlak. Nem szereztél nekem gyönyört; de hisz igaz, te csak a szárazföld szolgája vagy. — — Neked semmi kereseted a tengeren, ott Neptun lányai, a csábos Sirene-k s Vulcan fiai mulatnak most . . . Elég mulatságot szereznek ezek a föld számkivetetteinek — a tengerészeknek. Mehetsz; Farevell!

Elég a tánczból — — itt a böjt!

De a daczos kis „Iconia“ nem hallgat a papokra; ő ma is tánczol, pedig böjt van! S hogyné, hisz vig nótára gyújtott az Orkán . . . S a vig nótának kevés „Iconia“ nem tánczol.

Az „Iconia“ tánczol — s kedvese én . . . böjtölök; jó katolikus vagyok! Óh mért is vágtam pofon a multkor a czirmost? Herr Otto der Preusse engesztelhetlen . . .

A vihar ismét megújúl, s mindig szörnyűbb erővel dühöng! a hullámok magassága a 60 lábat meghaladja!!

A „Transatlantic Telegraf“ (a tenger alatti távirda, Európa és Amerika közt) egy jele látszik

a tengeren; a mint egyik hullámról a másikra szökik; fölrepül újra — s ismét lezuhan a hullám-völgybe. Hasonlit egy „miniatur boa“-hoz, tetején 3—4 lábnyi magas vasruddal.

Éjszakon egy „nave“ küzd a viharral, épen mint mi — tudom, egymást sajnáljuk!

Hajónkon a vészvitorlán (Sturmsegel) kívül csak két vitorla tágul.

Márczius 2. Accipe coronam auream, o Neptun, et scias, te esse rex regum et principum. Elismerem legnagyobb hatalmadat az égiek között!!! Ma délután 2 és 4 óra közt az a vihar dult a tengeren, melyet soha sem fogok elfeledni; még akkor sem — ha éltem végpillanatában leszek!

Hajónkat tökéletesen jobb oldalára döntötte a szélvész; minden vitorla be van húzva; csak a „Sturmsegel“ s a „Besan“ árbocz vitorlája, a „Briggsegel“ (a mi tengerészetünknel; randa) tágul, 80—85 lábnyi hullámok dőlnek a hajóra. . . . Az orkán borzasztó erővel lekapja a hullámok hegyeit — s hozzánk vágja azokat, hogy földagad arcunk, kezünk, s szemünket sem merjük kinyitni.

Garlathy Géza áll a kormánykeréknél; kezei görcsösen szoritják a kerék fokait. Ő a hullámok ellen nem védheti magát. Nőies arcza ki van pirulva, — viaszöltönyéről patakokban foly a víz s szeme meredten van az iránytűre szegezve . . . Mozdulatlan szoborhoz hasonlít.

— Alle Mann am Bord : Briggsegel ab ! Hangzik a kapitányi vezényszó fojtott hangan . . . s tombol az ár, zúgnak a hullámok, az orkán veszetten üvölt — hajónk reng, recseg!

Kilencz ember neki ugrott a „Besan“ árbocznak. A Briggsegel árbocza végén, több ölnyi magasságban a kormánykerék fölött a vad Toldy óriási alakja mozgott; mellette e sorok írója állott egy kifeszített kötelen; mellette Kazy, a harmadik könnyü matróz, s Csáli...

Egyszerre óriási szélroham; — mi négyen csak kezeinken függünk. Szörnyü pillanat!

„Mégis csak nincs kitünőbb valami, mint egy finom feleséggel csendes szobácskában enyelegni!“ Hangzik egyszerre a kormánykerék mellől. Garlathy szokott nótáját fütta e perczen is.

Este a vihar csilapul: a kapitány kezdi visszanyerni flegmáját!

VIII.

Vihar után. — Mi jobb a tenger legénél? — Egy uszó „búcsulevél.“ — Az előzékeny Neptun; egy kificzamodott csukló s Dal-Cin en miniature egy kategoriában. — Ismét vihar. — Emlékezés volt hajómra, az „Ivó“-ra. — Egy kalap légi utja. — Neptun boszszut áll rajtam! — Tengeri csizmadiák. — Polyp. — Egy vitorla szétszakad. — St. Elms tüze megjelenik az árbocztetőn. — Hollán, egy brigg zászlót lenget. — Húsunk biographiája. — Kétszersültünk éledezeni kezd. — Garlathy Géza számítása. — Többféle boldogító események.

Márczius 3-án. A vihar elmúlt; s vihar után rendesen a legszebb órákat éljük át a tengeren.

Ezüstös báránfyellegek közül mosolyog le a nap a tengerre; csöndes, suttogó szellőcskék járnak be a mérhetlen vizsíkot, hol utjokban nem áll semmi, semmi! A lég oly üde, oly kéjteli, oly élvezetet nyújtó; hisz mi jobb a tenger szabad legénél

— szerintem semmi. De az izlések különfélék: Csáli például azt mondja, a bagó; Lázár azt mondja: egy szelet „englisch beaf“ s Géza egy „finom“ feleséggel éri be. Hiába, de gustibus non est disputandum!

A bakbordon ültem; a boldogító semmittevésnek adva át magamat; — rakás-számra gyártottam a cigarette-ket és verseket; s rakás-számra szívtam el a cigarette-ket s dobáltam be a tengerbe a verseket.

Messze hajónk előtt, valami fél angol mértöldnyire — valami úszó tárgyat pillantottam meg; elővettem a távcsövet, hogy tisztábban lássak; az úszó tárgy egy kőkorsó volt.

A kőkorsó üres, mert úszik; mi van benne?!

— Hollán, egy búcsulevél! — kiáltám a legényeknek.

S a legények felfegyverkezve csáklyákkal s a vészladikok evezőivel vártak, míg lassan haladó hajónk az úszó kőkorsóhoz ér; nemsokára ott voltunk! A csáklyák s evezők a kőkorsó felé röpültek ki „über Bord“; a korsó megfordult; mohbenőtte oldalain apró csigák függöttek — e pillanatban hajónk egyet fordult s a kőkorsó messze elmaradt utánunk.

E kőkorsó kitudja hány éve úszik már a tengeren s hordja magában a hajóelvesztést jelző búcsulevelet; mi nem foghattuk ki. Ki tudja hány évig fog még ezután bolyongni a tengereken, míg kihalászhajja valamely hajó.

Szomoruan állottunk a földélzeten mindnyájan s komoran néztünk utánna a mind messzebbre maradó mohbenőtte korsónak.

Az én szivem el volt fogódva az egyszer; — mert ily eset először ért életemben. Elgondoltam magamban a viharral küzdő hajót, a mint lejjebb-lejjebb süllyed a vízszin alá. Láttam képzeletemben a legénységet a vészladikba ugrani s halállal küzdve tova evezni a süllyedő hajótól; az elhagyott hajó földézetén még egy embert láttam sötét rémes vonásokkal ide-oda futkosni; ennek csak legutoljára szabad elhagyni a hajót; ez a kapitány! Dereka körül széles parafaöv; most iratot helyez a kőkorsóba s a tenger hullámaina veti magát... Három-négy napig lebeg a vizeken; aztán csak egy hullát tart fenn a parafaöv; de a korsó úszik örökre!

Egész nap e körül forgott minden gondolatom; sőt éjjel is arról álmodtam.

Éjjel egy hangos kiáltásra ébredtem föl:

„Alle Mann am Bord!“

— Ott van ni! Tán megint vihar — gondolám kis koporsó alaku ágyamban s ki akarok szállni belőle; de Neptun előzékeny volt, s szíves volt egy nagy hullámot zúditani a hajóra, melynek következtében minden nagyobb teketória nélkül az ágyból ki s cajútte-m második oldalára röpültem!

— Brávó, Neptun koma! köszönöm, átkozott nyomorult; — s szidtam Neptunt, mert balkezem csuklóját kiütöttem helyéből s ez szörnyen fájni kezdte; de ezen segített a praktikus Matyi; nagyot rántott rajta s aztán alól felől egyszerre ráütött öklével a kifordult csuklóra... Segítve volt. Második Dal Cin!

Az árboczok s vitorlafák egy percz alatt megnépesültek, mint sötét varjak a fákon — mászkál-

tunk kötélről-kötélre, árboczról-ár boczra. Nehány pillanat múlva be voltak húzva a vitorlák.

Másnap reggel folytatódott a vihar; délután 2—4 óra közt főfokát éri s habár a márcz. 2-kihoz hasonlítani sem lehet; de azért tökéletesen alkalmas volt egy vén hajó széttörésére; de az „Iconia“ erős s nem nagyja magát! Ha az „Ivó“ magyar-osztrák brigget, melyen legutoljára voltam, érte volna e vihar, úgy az „Ivó“ már tele itta vón' magát régen s én detto. Most ott aludnók ki korhelységünket, a tengerfenéken.

Azt gondolván, hogy Neptun megharagudt rám, s azért küld hajónkra ily csúf vihart — kezdem engesztelni s bocsánatot kérni; mert legveszélyesb a tengeren az, ha a hajószakácscsal s Neptunnal egyszerre van haragban az ember. . .

S e tettem használt; mert este a vihar, szélvész és eső megszűnt... akkor örömben föl szaladtam az árbocztetőre s kezdtem ilyenforma discursust.

— No hát, vén bolond Neptun te! ugy-e hogy rászedtelek; hát ugy-e azt hitted, hogy igazán megbántam, hogy összeszidtalak; azért se! bolond vagy biz te öreg és ostoba; de oly ostoba, hogy egy német konduktor a magyar vasutakon semmi hozzád...

— — S beszéltem volna tovább is, de egy szélroham lekapta kalapomat fejemről s repült a kalap az árboczokon keresztül a tengerbe, aztán belekapott a szélvész hajamba s jól megtépázott.

— Sebaj! Van még cajüttemben egy pár bőrszak; sebaj! S lejöttem az árboczról.

De a szélroham megujult, a hullámok újra nőnek, az ég ismét beborult, a tengerár bömböl s hajónk körül ismét sirva csapongnak a vészmadarak.

— Dej'szen, nem úgy, édes jó Neptunkám! Nem úgy értettem én azt!...

Semmi kegyelem... fűtyöl a szél, zúg az ár, a hullámok tánczolnak... semmi kegyelem!

S tart a vihar egész éjjelen! Neptun engesztelhetetlen!

Márcz. 4. Vihar újra; de már ez nem közönséges vihar, mert egész nap tart. S mi ebben a jó? az, hogy ha már a vitorlák be vannak huzva s minden előintézkedés egy nagyobb rohamra meg van téve, akkor aztán nincs semmi több teendője a hajónépességnek.

Oul és Csáli tengerészcsizmájukat fókabőrrel foltozzák; érdekes nézni a két lábtyüművészt, a mint avatlan kézzel forgatják a lyukas varjakat. A szurkot a parafinkenőcs és halzsir pótolják, ezzel ráragasztják a fókabőr darabot a sebre s körülvarrják zsinórral. Aztán fókavadászat-, illetőleg halászatra tért a beszéd — ez már tanulságosabb volt.

Megeredt az eső s én cajüttemben egy legújabb történeti munkát olvastam a kapitány szivességéből. „Deutschland's Krieg gegen Frankreich.“ 1870—1871. Auersteintől. Hogy szerző e munkájában nem igen tér el az igazságtól, megengedem; de, hogy azonnal észrevevődik, miszerint szerző nem francia, sőt francia-gyűlölő, kitetszik több gunyoros kifakadásából ott, hol francia győzelmeket nem vonhat kétségbe. A kapitány kérdi, mit tartok erről az Auersteinről; azt mondtam

neki, hogy Auerstein, szerintem, jó német; de rossz történész s a mellett dicsekvő s szenvedélyes ember, ilyen pedig ne nyuljon a tollhoz soha, ha csak Rochefort sorsára nem akar jutni. A kapitánynak ez nem tetszett, mert azt felelte: ítéletem vakmerő s hogy a világ másként ítél talán.

— Mit ítél a világ, az az ő dolga. Quod dixi, dixi!

Éjjel a szél orkánná nőtte ki magát s az egyik árboczköz-vitorlát szétszakította. St. Elms tüze ez ut alatt ma először mutatkozott az árbocztetőn. Ott fénylett, világolt sokáig, míg egyszerre eltűnt. A különben mindig vig Matyi elkomorodott a St. Elms tüzének láttára. Ő — úgy mond — most másodszor látja csak a St. Elms tüzét az árbocztetőn. Mikor először látta, akkor hajótörést is szenvedett. Hátha most is úgy lesz?....

De nem úgy volt; a vihar teljes erővel dühöngött, hanem nem nőtt, s ez biztató a legnagyobb vészben is.

Másnap a szokott szélcsend, a nagy, lapos hullámok, miknek szélessége 80-100 ölnyi is, lomhán hömpölyögnek a ragyogó nap fényétől sugárzó tengeren... hohe See! Egy polyp lebeg hajónk oldala mellett, mikor észre vett, lesülyesztette magát; félénk, mint egy Bach-huszár.

Márczius 7. Ellenkező szelünk volt; mi tehát bordeggiroztunk, azaz: magyarán mondva: nem haladtunk előre úgy szólván, semmit. Elöl, a láthatár végén, egy hajó árboczhegyeit vettük észre; fölszaladtam az árboczkosárba, hogy jobban belásak a láthatárba. A hajó brigg volt, s ezt bejelentém a kapitánynak. A brigg velünk szemközt

jött s haladt Angolország felé; jó szele volt, hiába s ezen jó szele rosz volt nekünk!

Nemsokára közel voltunk egymáshoz, alig volt köztünk 3—4 mértföld.

— Hollán! a brigg zászlót lenget! Hangzik hajónk árboczkosarából.

A távcsöveket a zászlóra irányzók, a brigg északamerikai zászlót dugott. Mi fölrepitettük azonnal a németszövetség zászlóját a hátsó árbocz tetejére.

Kis idő múlva a brigg lehúzta lobogóját s 3—4 különféle jelbeszéd-zászlót (Flagge) dugott helyébe; mi nem értettük, mert a zászlók színei iránt nem tudtunk tisztába jönni a távolság miatt, s így (a törvény értelmében) nem is felelhettünk.

Szétváltunk!

Ebéd ideje van; a hajóharang a 12-öt kongatja, tessék ebédelni a kinek tetszik.

S miből áll az ebéd: levesből, mit esővízzel főztünk, besózott húsból s ugyan ily pecsenyéből. Mindezek után czukor nélküli feketekávéból s kétszersültből.

E besózott husról meg kell jegyeznem, hogy ez nem valami közönséges hús. Tizenegy hónappal ezelőtt az „Iconia“ Délamerikában Rio de Janeiroban volt, s itt vették ezt a húst. Rió-ból elhajózott az „Iconia“ Newyorkba s ez ut alatt nagyon kevés fogyott az aránylag nagy készletből. Newyork kikötőjében hét hónapig vesztegelt az „Iconia“, mert nem mert a tengerre menni, félván a vérszomjas franczia hadihajóktól; s ez annyit jelent, hogy a húskészletből hét hónapig nem fogyott el semmi,

mivel a kikötőben nem szabad a hajólegénységnek besózott húst föltálni.

Innét 50 nap alatt eljött az „Iconia“ Triesztbe; nem csoda, passát széllel jött! S itt újra nem fogyott el semmi a húsból 2 hónapig... Most ismét tengeren van az „Iconia“ s a brasíliai egy esztendő húst kell elfogyasztanunk, mert a malaczkából csak minden héten kétszer ehetünk.

Az egész hajó egy hulla bűzhödtségével van tele, ha — ebéd ideje van. A hús zöldesvörös s folyékony... enyészetnek indult, a benne levő csontok pedig ki levén főzve, hasonlítanak egy mészanyaghoz, mely porlásnak indult... Bon appetit!

S kétszersültünk sem nagyon kitűnő már. Mielőtt magunkhoz vennők, felébe törjük s... nem áldjuk meg, hanem az asztalhoz kopogtatjuk, a minék következtében ugyanis, több apró állatka esik ki belőle. Tudományos kutatásunk után különféle fehér s szürke, vörös arczu bennszülötteket vettünk észre, kik visszavonva magukat a világtól, csendes morphondirozásban rágják itt le napjaikat. Vajjon hány esik belőlük egy zwibakra.

Géza kiszámítá, hogy naponként átlag 450 vöröset emészt föl egymaga. Örül, hogy tengerész, mert — ugymond — ha szárazföldre kellene jutnia, holta után rémitő boszut állanának rajta e pondrók rokonai, a szörnyű pusztításért, mit társaik közt jelenleg véghez visz.

A következő nap vihar, eső, bűdös hús stb. boldogítottak.

IX.

Valami az éjjeli viharokról. — Párbajom. — Diogenes és én. — Hordók pusztulása. — Egy bálnahal. — Johannes Papricanus megagyabugyáltatik. — A sprudli izlése; az én izlésem. — A syrup elfogy. — Neufundland közel. — Kripta a tengeren. — Képzleti és valóságos dolgok. — Vihar. — Csillaghullás. — Vihar. — A tengerbe merülök. — A legnagyobb vihar. — Hymnus.

Márczius 9. Jeles nap jeles esemény! Éjjel természetes, hogy viharunk volt; de ezt már csak úgy vesszük, mintha elmaradhatlan volna. Az éjjeli viharoknak van jó s rossz oldaluk. Jó oldala az, hogy az ember az árbocztetőkön sokkal biztonságban dolgozik, mert hallja ugyan a vihar üvöltését, érzi mint szakítja el kezei közt a vitorlakötelet a szélvész..... de körülötte koromsötétség uralg s nem látja alatta a szörnyű mélységet, leeséskor a biztos halált.

Rosx oldala az, hogy az ember nem nézhet szembe a vésszel s elhúll — elvész mint egy birka védhetlenül; no ilyen módon meghalni nem valami élvezet kérem; az ily szelid halálnál, szerintem, nincs kellemetlenebb.

S most következik a jeles esemény.

Éjfél 12 óra volt s a mi őrállásunkon volt a sor. Felöltözködván, kimentem a födélzetre. Csi-

korgó hideg, fagyos hullámok s koromsötétség fogadtak. Legénységünk az árbocztetőn dolgozott, csak Oul matróz volt lenn a Bakbordon a vészvitorla kifeszítésével elfoglalva ; de egymaga nem boldogulhatott, mert az orkán szörnyü erővel dőlt a kifeszítendő vitorlába, s ez meg sem moczczant. Látva ezt, oda siettem, hogy segítsek neki ; megragadtam a „hals“-t (a kötelet, mely kifeszítve oda erősítettván a földélzethez, a vitorlát kifeszítve tartja) ő detto s húztuk, feszítettük — egyszerre recscs! A kötél elszakad, — Oul a földélzetre zuhan s én reá ; e pillanatban hullám csap a hajóra s bennünket a hajó másik oldalának széléhez vág ; Oul itt a horgonyra esett s feje beszakadt, míg én egy kötélaljtorja alsó fokain függöttem. A vad matróz látva, hogy én megmenekültem, borzasztó dühbe jön, kirántja matrózkését s nekem rohan, én leguggoltam s mikor felém dőfött, fölemelt karja alatt kiugrottam háta mögé ; — időm nem volt revolveremért menni ; megfogtam tehát nyaka hátsó részén s lerántottam magammal együtt a földre, — mind ez egy pillanat műve volt. Én minden erőmből nyakába mélyesztém ujjaim míg ő karjaival derekam szorítá szörnyü erejével, ha így elgyöngit, — akkor a tengerbe is hajít ; ezt tudtam s mind — jobban szorítottam nyakát ... e pillanatban a kapitány állott mellettünk.

Eleresztém a dühödtet, ki fog csikorgatva kezdte a vért törölni fejről.

Ilyen a matróz ; — itélni soha, — de a legörültebb dühbe jönni tud s pedig rendesen ok nélkül.

Másnap szép derült napunk volt, a vihar elmúlt!

Egy hajónkon lévő s Java szigetről hozott bambusznád-darabból poharat gyártottam unalomból. Hasonlított Diogeneséhez, — természetes miután szent József mesterségéből nagyon keveset értek.

Márczius 11. Ma már két hónapja vagyok tengeren — ah meddig nyomorgom még? Sextante — számításom szerint a 33^0 ny. szélesség alatt vagyunk. A földkörüli fokokból még 41-et kell keresztülhajóznunk, mert Newyork a 74 -ik fok alatt fekszik.

A multkor fölfürészelt rossz árboczdarabok ma elfogytak; néhány üres hordót alakitunk tüzszerszámmá, — ha ez elfogy, nincs több fa, — több meleg étel! O dies irae!

Matyi, der fliegende Holländer a hajó orrán kinyuló árbocz végén dolgozott valamit, a mint valami fekete tömeget pillant meg maga alatt a tengerben. Matyi egy kiáltást hallatott; kijöttünk cajútte-ünkből.

Egy óriási nagy bálnahal volt, mely hajónk mellett úszott, de most irányt változtatott a bálna s éjszaki irányba uszott tova hajónktól, fejkopolyúján át szünetlen az ég felé lövén a vizet, mint valami óriási szökőkút.

Este lett — jó szél; elmondhatom Arannyal:

Hál' istennek este van megin';

Mával is fogyott a földi kín!...

Márczius 12. W. $\frac{1}{16}$ N. haladunk; tehát 3

vonallal eltérve igazi irányunktól. 50 mértföldnél nagyon kinőné magát; de hát ki tehet róla — Eulusnak nem lehet parancsolni — — ő a tengerészek király-istene.

Éjjel a szél jóra fordult — s valamiként a szél, olyaténképen fordult föl Paprika Jancsi is; mert Kazy által a földre csapatott. Ő keme henczegni kezdett; s a henczegést büntetni szükséges. Atya, a kapitány ugyanis elálmosodván, lement cajüttejébe s fiát bizta meg a felügyelettel. Ő ezt föl akarta használni s oktan parancsokat kezdte osztogatni a legnagyobb durvasággal. — — Ezért aztán rögtönbírósaégi egyhangu ítélet folytán meg-agyabugyáltaték vala.

Egy hajóroncs úszik mellettünk; a sprudli szeme könybe lábad . . . Herr Kadett, so sehe ich im Geiste unsere Iconia — szól, s megölel hévvel.

— Ne félj, jó sprudli; dehogy veszünk el; hiszen tud meg, hogy magyar nauticusok is vannak a hajón, — ezektől pedig az ördög is, a halál is fél; — ne félj jó sprudli!

Ő vigasztalódni kezdett — bevitt cajüttejébe s ott felesége arczképét mutatta nékem. Ez, ugymond — ez az én életem, üdvöm, boldogságom, mindenem s megcsókolta az arczképet.

Megnéztem az arczképet s kezdtem magamban ilyforma monologot:

— Oh te szegény, százszor szegény sprudli! Hát ez a te életed, üdvöd, boldogságod? . . . Na, ha ez a feleség az én feleségem volna, akkor ez nekem halálom, poklom, boldogtalanságom volna!

Az arczképen egy carrirt ruhás női alak állott fehér kötönykével s kalappal, — úgy nézett ki,

mint valami óvilági csodaszülött, melyet kitömtek s muzeumba tettek a később kor rettentő bámulatára.

De azért dicsértem izlését, — természetesen nem minden ok nélkül. Tudtam ugyanis, hogy ő keme tegnap a kapitánytól fél font czukrot lopott. Az izlésről rátértem csakhamar az izlelésre s erről a czukor izlelésére. Hiába; — egy ember sem tökéletes! Nekem többi közt az a gyöngye oldalamban van, — hogy a fehér czukrot mindenk fölötte szeretem.

A katastrópha közeleg; — ma elfogyott a puddinghoz való syrup is ad majorem speculationem-capitani!

Márczius 14. Reményem van az eszkimókkal rövid idő alatt bruderschaftot inni. A folytonos rossz szelek mind közelebb ragadják hajónkat éjszak felé, Grönlandhoz. Ma New-Fundlandtól már csak 92 mértföldnyire vagyunk — — egy pár fokkal fellebb s eszkimo-emigransok vagyunk.

Este oly természeti képet láttunk, milyent még soha. Az ég rozsdabarna s szürkés fekete felhőktől volt ellepve; úgy nézett ki, mint valami óriási barlangnak vagy kriptának a boltozata. Lenn a tengeren a vihar-szántotta szabályos hullámbarázdák, mindmegannyi lesülyedő s újra kiemelkedő siri-hantokhoz hasonlítottak . . . fölöttük a halottas lepel, a habfoszlányok; — e szörnyű jelenetet kiegészíté a sárgafénnyel pislogó hold, mely mint kriptai mécs függött a barna égen, — s a szerte csapongó siró vészmadarak. Oly jelenet volt ez, hogy Dante phantasiája sem teremthete ily rémes képet.

És az én képzelmem működni kezdett. Azt

képzeltem, hogy én ennek a nagy temetőnek a baktere vagyok; — s lemenvén cajüttembe, — lefeküdtem, a mint a jó bakterek szokták nálunk.

De ezen alvásom már nem képzeleti volt, hanem valójában aludtam. Mikor az éjféli 12 órát kongatta a hajóharang, — fölébredtem s azt hívéim hogy: no most jönnek a szellemek! S ugy volt: Csáli vaskos lábaival belebegett cajüttembe, — s jelenté, hogy őrállásom kezdődik

S ezen őrállásom — fájdalom! — már nem volt képzeleti; hanem valójában őrt álltam 4 óra hajnalig.

Másnap vihar quantum satis! Hogy le nem írom, annak tulajdonítsák, mert félek, hogy annyi vihartól megkapják a tengeri betegséget; ez ellen pedig nincs flastrom a patikában.

Márczius 16. Nagyszerű csillaghullás keleten; tartott esti 9 órától $\frac{1}{4}$ 11-ig. Persze az ilyet Herschel ur érdemesnek sem tartana fölfedezni s följegyezni — — — természetes, miután ilyet ő keme soha se látott.

A tünemény lefolyása alatt majdnem teljes szélcsendünk volt.

Márczius 17. Vihar; a mely a földéltet-védet megrongálja. A kötélajtorkák egyikén egy alantabb fekvésű fok elszakadt; a kapitány utasított, hogy csomózzak helyébe ujat. A mint ezt tenném, egy óriási hullám a hajót tökéletesen féloldalára dönti s én a víz alá kerültem. A hadnagy, ki ezt látta segítséget ordított s mentőcsáklya után futott . . . de hiába volt fáradsága, mert nemsokára a hajó ismét egyensúlyba állt; a lesúlyedt hajóoldal

kötéllajtorjástól kiemelkedett a hullámokból ; a kötéllajtorján magam is megjelentem

Hogy mit éreztem e jelenet alatt, nem tudom ; de körülbelül oly helyzetben voltam, mint az, a ki testamentumot akart vala írni — és semmije sem volt.

Márczius 18. Az én garasos életemben ez aligha nem a legnevezetesebb nap eddig ; mert ma éjjeli 11 órakor teljes bizonyossággal meg voltam arról győződve, hogy a másnapot nem érem meg S így az egész hajó népség.

Oly vihar, oly orkán, oly vészes fergeteg, milyenről sok tengerésznek fogalma sincs. Négy vitorla egy pillanat alatt szétszakadt, mint a leggyöngébb szivarpapir Ez nem elég ; maga a Sturmsegel, a mely csak is az orkán fölfogására van készítve ; e legkisebb, de legerősebb vitorla is szétszakadt. A födélzet, — a cajüttek, — a konyha tele vízzel s a hajón csak úgy csapnak át a hullámok, mintha ott se volna. A szivattyu folyton működik s mindig-mindig ömlik belőle a víz.

Az orkán nő . . . a matrózok nem engedelmeskednek semmi parancsnak, semmi revolvernek. Bemennek cajüttökbe ; ott összefogódnak, s nem akarnak többé kimenni a födélzetre.

A kapitány szavára, — én állottam a kormányhoz s tartottam kereket. Garlathy odakötött a hátam mögött álló kormányházhoz, hogy a vihar le ne söpörhessen, ő pedig a mentő-öv mellé ment.

Már majd nem elhagyott eszméletem a borzasztó hullámcsapások alatt ; midőn a hadnagy fölváltott. Kézze-lábbal fogódzva sieték most cajüttembe ; de ekkor egy árboczvég (Besan) eltörött s engem második lengésénél leütött. Ez árbocz sö-

pörte le a kormányház födelét s a mentő-övet.
Most nincs menekülés!

Végünk! végünk! Hangzott mindünnét és
magam is azt hittem. Rágondoltam a szülői házra,
a legjobb anya-, testvéreim, rokonaimra, s arra,
a kit még szerettem és lelkemben bucsut vettem
tőlük. Isten véletek kedveseim!... Éljetek boldogul!

Egész éjjel nem aludt senki hajónkon. Reggel
a vihar csillapul.... Hohle See! Megható volt
nézni a vad matrózokat a mint hálát imádkoztak
Istenhez a szerencsés menekülésért.

Sőt a rókahadnagynak is kedve szottyant s
rágyujtott egy dicsőítő himnuszra Dávid zsoltárai-
ból. Üvöltése aligha nem hallatszott el az égig,
mert a nap, mely eddig fekete felhők alatt leske-
lődött, most előbukkant s vigyorogva bámult le
reánk; reánk egyedül természetesen, miután a lát-
határban kívülünk nem volt hajó.

Magam is megakartam köszönni jó barátom-
nak Neptunnak (óh, nagyon sokszor ittam már
„brudert“ véle) hogy kegyeskedett engem nem
letránsferálni a tenger fenekére — igen, meg akar-
tam neki köszönni; de a róka romlott fagóthangja
kihozott phlegmából.

Meg kelle avval elégednie Neptunnak, hogy
egy hangula g kifejeztem neki nem tetszésemet
tegnapi viseleteért.

X.

Az „Iconia“ orvosává leszek. — Vihar. — Czápafogás. — Francia hajó. — Egy emberevő czápa türelme. — Hat napi vihar. — Egy jó ugrás. — Elérjük az 53-ik fokot a new-fundlandi nagy zátony mellett. — Husvétii siesta. — A kapitány elérzékenyülése. — Tíz napi vihar. — Köd. — Tengeri concert; entrée frei! — A legszebb északi fény! — Egy bagoly a hajón — Ómen! — A Pilot hajónkra jön. — Beérkezés New-Yorkba. — Az én 19-dik áprilisem. — Néhány sor ráadásul az utazásra.

Márczius 20. Tavasz kezdete; de ezt csak a naptárból tudtuk meg... egész reggel havazott s fölváltva eső s jég is hullott; délután szép verőfényes nap, 7—9 mértföldet haladunk óránként; gaudeamus igitur.

Hajónk összes legénysége valami daganatokat kapott a kezen, elmentek tehát természetesen a kapitányhoz, ki egyszersmind orvos is a hajón; de miután ez nem tudott rajtuk segiteni — hozzám fordultak s kértek, adnék nekik zsebgyógyszertáramból valami jó flastromot, mert különben nem dolgozhatnak.

— Well! adok flastromot — mondám, — de kissé fájni fog — nem árt?

— Ah nem! — felelék — csak adjon valamit kadett ur!

Érdekes volt a hadnagy is meg Matyi. Utóbbinak nemcsak keze s karja ; de mellelője s nyaka, előbbinek mindkét keze volt földagadva.

Sokat jelentő komolysággal néztem, vizsgáltam a beteg tagokat, egy-két orvosi grimász után benyultam kis gyógyszerládámba s belőle „Brescia“-t és pár gramm jod-ot vettem ki.

A Brescia — tudvalevőleg — a daganatot gyógyítja, alaposan ugyan ; de lassan s szörnyű kinnal.

A Bresciát megmelegítém s beragasztottam vele a beteg helyeket. 5—10 perczig nyugodtak voltak még embereim ; de aztán hatni kezdte a gyógyszer. Előbb fogaikat csikorgaták pátienseim, utóbb kirontottak a földélezetre s mint vadállatok kezdtek ott üvöltve száguldani, s hangzott a „God-dam“ Satan and Luczifer különféle melléknevek kíséretében. Másként a róka-hadnagy: Oh verdammene Donnerschlag! mond s letépi a flastromot jod-ot kérvén. Adtam neki jodot s ez enyhíté kinját.

-- Egy kis nemes bosszu, nemde kadett ur? — kérdi cajüttembe lépve a kapitány.

— No igen, kapitány ur ; jodom fogytán s Bresciám elég van. Hadd üvöltsenek, nem árt az A kapitány harsogva nevetett. „Kilátszik még ön-ből der flotte Bursche . . .“ hahaha!

Másnap jó szél, de magas tengerár, nagy hullámok (todte Wellen), mik nagyon akadályozták az „Iconiát“ futtában. Mindamellet 7 mért-földet megyünk óránként. Éjjel eső és vihar ; mely miután észrevétlenül keletkezett, egy pótvitorlánkat

szétszakítá. Ismét egy 3—400 frtnyi kár! (Enynyi az ára egy közönséges vitorlának.)

Márcz. 22. A vihar folytatódik s félelmesen nő délutánig. Csak az új vészvitorla tágul, 21 vitorla behuzva. A födélzet szinig tele vízzel. A cajüttek s ágyak vízben állanak . . . gyönyörű kilátások a nyugalomra. Apropos! a betolult víz minden gyufáinkat átáztatta s használhatlanokká tette. Ismét egy csapás.

Márcz. 23. Általános ruhaszáritás. Egy brigg föltünik a láthatárban. Zászlónkkal tisztelgünk neki, mit ez nem viszonzott. Bizonyára ez is francia hajó; ezek pedig az utóbbi háboru óta nem köszönnek német hajónak.

Másnap vasárnap, ergo rossz idő; délelőtt eső, délután vihar. Reggel egy emberevő czápa mutatta magát hajónk mellett. Kivetettük a horgot; de talán ennek fényessége miatt a czápa nem kapott hozzá, hanem tovább leskelődött jobb szerencse után. Másnap és harmadnap is ott volt még körülöttünk a szörny, sőt egy hét is elmúlt s még sem hagyott el bennünket. Végre nagysokára eluszott hajónktól. Éjjel a vihar csillapul.

Márcz. 25., 26., 27., 28- és 29-ik napjain folyton vihar s ellenkező szél; az ég örökösen borult; a tenger bög, üvölt; a hullámok tajtékkal vonják be hajónkat; a vészmadarak sirnak.

Nagypénteken délutáni 2 órakor az árboczetőn voltam s a netalán mutatkozó hajókat jeleznem kelle; mikor összefagyva lejönnék onnét s még a kötélaljtorján függnék, az egész hajót egyetlenegy hullám tökéletesen a tengerárba borítja, s engem csak a hullámoknak orkán által lekapott he-

gyei csapdostak. Mikor a födélzet kibukkant a vizből, leugrottam a kötélhágcSORól s a víz hordókra estem; e pillanatban újabb hullám borítja be hajónkat, éreztem mint emel föl engem az ár a magasba, lábaimat letépte a víz a hordókról; de kezeim erősen fogták a megerősített hordó széleit; a hajó újra kiemelkedik a habokból s én a matrózoktól e célra belülről megnyitott cajútt-ajtón egy gymn. ugrással (Luftsprung) beröpülök. Meg voltam mentve.

Nagyszombaton a vihar csillapul.

Ma 80-dik napja vagyunk tengeren, 210 mértöldnyire Amerikától, — az 53° alatt állunk.

Márczius utolsóján havazott; a vihar megújult s a hajólegénység összes dohányja elfogyott; ez volt az utolsó egyiptomi csapás árva fejemre, úgy érzem ma magam, mint az a földes ur, ki nek midőn utolsó csüre is leégett, azt mondotta: „Hál’ Istennek, most már nem éghet el többé semmim!”

A New-Fundlandi „Great-Bank“-zátony közvetlen közelében vagyunk s még mindig közelebb ragadják a hullámok hajónkat a zátony felé. Ma New-Fundlandtól már csak 80 mértöldnyire vagyunk. A legénység elveszettnek mondja a hajót. Hát sokat bánom én! a dohány elfogyott, most már „nec aspera terrent.“ — Dohányomat kifőtt s megszáritott thea s zabpolyva képezi.

Ti boldog olvasói e tengeren irt soroknak, kik most jó muskotály-, vagy verpeléti füstöt élveztek; szivtatok-e valaha zabpolyvát? Ittatok-e mellé bor helyett esővizet? S e két élvezetet vizes, sós-

vizes ágyban élveztétek-e ? ha igen, úgy túl vagytok a purgatorium örömein !

Husvét van. A „leichte Matrozen“-corps meghívást kap a kapitánytól egy husvéti siestára. S miből állott ez. Az asztalon kiterítette elébünk a nagy Óceán térképét, s aztán vagy egy óráig számítgattunk rajt. Az öreg később elérzékenyült.

„Huszonöt éve már, hogy mint tengerész-kapitány bolyongom a tengereken ; de ennyi vihart nem kaptam egy uton sem. Ah, otthon ha tudnák, mit szenved a tengerész ; de a nyomorult patkányok csak regényes oldalát látják a tengerészéletnek. Én magamat nem ; de önöket fiatal tengerészeket sajnálom — életök küzdelemteljes, örömtelen s élveik távol a szellemtől csak az anyagra szorulnak, s így is csak rövid időkre.

Ah miért is lettek tengerészek ? !“

Márczius utolsóján így mulattunk.

Ápril 1-től 10-éig ismét folytonos vihar és köd, s mi április 1-től 10-éig nem haladtunk semmit ; csak folyton trombitáltunk ! Ha ködös idő van a tengeren, úgy a hajóknak minden 5 perczben trombitálni (gőzösnek fűtyölni) kell, hogy a netalán szembe jövő hajók figyelmeztetve legyenek s így az eshetőleges összeütközös elkerültessék.

Kazy s e sorok írója tehát tíz napon át kürtöltek a Backbordon ; így láthatják, hogy concertet is rendeztünk. A szél, az orkán s a hadnagy vitték a soprant, ezek üvöltöttek ; az alto-t vitték a két kürtön riadó tengerészek ; a tenort a rengő árbo-czok s vitorlák éles zugása, s a vihar vészes bömbölése, a tengerár ordítása volt a basso.

Ápril 11-kén hajnali 1 órakor a legnagyobb-

szerü északi fény, mit valaha láttam. Angolország irányában a koromsötét éj nappali világossággá változott át. Az ég alján nagy, szabályos félkör tűnt fel, mely fehér volt s ragyogva csillogott, mint az olvadó ezüst; e félkörből aztán minden irányban szebbnél szebb fehér tűzsugarak szökkentek el, ki a magasba. A tiz napig tartott köd most oszlani kezdett. Miután a kormányt ép én tartottam, úgy az iránytűt az egész tünemény alatt (mely közel egy óráig tartott) folyton vizsgálhattam. Az iránytű nyugtalan elhajlásai körülbelül 25—30—32°-nyira terjedtek.

Másnap malheur-öm volt. Mig t. i. cajüttemben aludnék, a matrózok, kik orvoslásom következtében ugyan meggyógyultak; de az okozott kinokat el nem feledheték, boszúból — megették suttyomban ebédemet. Mi volt mit tenni? Ha a róka nem tehet szert szőlőre, hát akkor a szőlő savanyu...

Vigasztaltam magam, hogy hisz a hus büdös volt.

Ápril 12. S. W. S. haladunk = bordeggio. Egy new-fundlandi bagoly repül hajónkra. Különféle csontokkal s revolver-lövésekkel igyekszünk elejteni; de nem sikerült. Toldy ómen-nek tartja: hja! a matróznép babonás!

Éjjel órallásom alatt, egy gyönyörűn kivilágított hamburgi gőzös jött velünk szemközt; oly látvány, mi több a nagyszerűnél.

Ezután öt napi jó szelünk keletkezett és mi elfelejtettük a három havi kinlódást.

Ápril hó 17-én éjjeli 11 órakor cajüttemben feküdtem álmatlanul, a midőn egyszerre egy szócső

hangját hallottam; a hang nem a mi hajónkról jött. Kiugrottam a fődélzetre.

Jobbra tőlünk egy kis Pilot (schoonner) hajó állott, nagy vitorláján egy óriási „10“ szám sötétlett. Ez volt megváltónk.

Másnap reggel hajónkra szállt a Pilot (kikötői hajókalauz, kinek parancsnoksága alatt mehetnek be csak, vagy jöhetnek ki a kikötőből a hajók).

Ápril 18. A Hudson folyó torkolatában horgonyt vetettünk. Hajnalban a „C. P. Raymond“ nevű gőzös bevontatott bennünket a North Riverbe s onnan másnap az „East River“ kikötőbe a 43. számú pierhez.

Ápril 19-én New-Yorkban voltunk! A matrózok ujongtak; de én is örültem, mert Amerika földét végre megláthattam.

Ápril 19! Rám nézve nevezetes nap, már csak azért is, mert épen 20 évvel ezelőtt e napon ért az első pech, t. i. hogy megszülettem.

* * *

Befejeztem volna tehát egy keserves tengeri ut leírását; irtam és adtam úgy, a mint jöttek a napi események — leplezetlenül.

Czélom (bár ennek kellett volna lenni, hogy mulattassak) semmi esetre sem volt az, a mit akartam, azt elértem, t. i. hogy fogalmuk lehet egy tengeri utról s arról, milyen a tengerész élete a tengeren.

Ez pedig csak hasznukra lehet, mert nagy Magyarországon alig van talán 10 ember, ki ezen keresztül ment, s ha igen, úgy nem tette papírra.

Szolgáljanak e sorok az ifjuságnak kis utmutatoul, hogy tájékozhasák magukat, mikor e pályára lépnek; mert innen aztán visszalépés nincs.

S most még bocsánatot kérek e sorok kedves olvasónőitől, hogy regényesség helyett ez egyszer a legvadabb prózával kelle szolgálnom; de hát tengeren vaddá lesz minden szerves s szervetlen lény.

Igy az én phantásiám! Honnét vegye az ember az idyllt, ha esővizet iszik, zabpolyvát, kötélvégeket sziv s illatos beafsteak-et eszik?

Olvasták e sorokat s most ítéljenek; engedel-mökkkel a háttérbe huzódom --- Amerika belsejébe!

Internationale.

Hajónk a kikötőben állott javítás alatt, s mi a teljes javítás végeztéig szabadok voltunk. Kikidolgozást látott; — én az amerikai intézmények tanulmányozását tűztem ki czélomul. Szép elhatározás; nyaktörő vállalat! De végre is „minden kezdet nehéz“ s én türtem, szenvedtem stb....

De minek beszéljem el önöknek azt, hogy mennyit szenvedett egy magyar fiu Amerikában, — vegyük a dolgot regényes oldaláról — a másikat úgy sem értenék meg; mert Amerikáról csak az birhat fogalommal, a ki ott volt.

* * *

Szép, derült est . . .

Newyork utczáin az ezernyi gázlámpák megvilágították a boltok csillogó kirakatait; a nép (miként csak nappal) sürgött-forgott a járda mindkét részén, a lóvonatu vasut megállt, meg tova robogott; itt-ott a gőzmozdony rohant keresztül a legnépesebb utcák fölött dübörögve, harangozva. Óriási tömegek, embertömegek huzódtak végig egyik avenue-ből a másikba — némán, csendesén...

— A stricke-olók! — suttogták az emberek.

... A tornyok hárangjai egymásután jelezték a tüzet; itt a harangok kongása az utcztát is megmondja, a hol ég; most itt, most ott jelezték a tüzet a harangok; a tűz-távirda folyton működött, s minden utczából a tűz-örök egyhangu trombitálása hangzott, míg itt-ott egy-egy tűzoltó-lokomotiv dübörögve okádtá a légbe magasan a füstöt s szikragomolyokat, mint valamely tűzhányó krátere...

Egy sötét ház kapuja alatt állottam; egyik ember a másik után ment be azon; mellettem, az ajtónállónak fülébe sugván e jelszót: „Independence!”

A járdán tovasietők pedig halkán suttogták:
— Az Internationale!

Országos Széchényi Könyvtár

* * *

A ki valaha Newyorkban volt, — aligha nem tudja, hogy hol van a Bowery (olvasd Bauri). A III. avenue-vel (széles utca) szemben húzódik egy városutca (City Street) s ezt elnevezték a yankee-ik Bowery-nak.

A Bowery-ban található a legszebb s legnagyobb mulatókerteket, Beer-Saloonokat, színházakat felterítés mellett stb. ragyogóbbnál ragyogóbb viadókat.

Négy mulatóhely van, melyek bizonyára a legszebbek s a legnagyobbak a világon. Ezek a „National Garden“, a „Pacific Garden“ s a „Bowery Garden“ s az „Atlantic Garden.“

Esténkint ide húzódik a napon át dolgozott amerikai. Itt ehetik, ihatik, itt a világ minden nemzetének zenéjét hallhatja. Itt ismeretséget köthet, — sőt meg is nősülhet azonnal. Itt elvégezheti pénzüzleteit; itt föltalál mindent, a mit kíván, csak fizessen bőven; s az amerikai fizet bőven, — szerencsére: van hozzá pénze elég.

Amerikában nem ismerik a szegénységet; — mert itt csak azt türik meg, csak az élhet, a ki dolgozik — — s a ki dolgozik Amerikában, az meggazdagszik. Ezért marad Amerika aranyország örökké!

— — Én is eljártam az „Atlantic Garden“-ba. Hogy okát megmondjam — őszintének kell lennem! Mikor a Niagara-zuhatagot néztem meg, — ott megismerkedtem egy szőke yankee-lánnyal. Ismeretségünk annyira terjedt csupán, hogy az esés mellett állottunk egy negyedóraig. Ő az alatta dübörgő esést, én pedig őt magát bámultam. Az ő ajkai azt mondták önkénytelenül: „Borzasztó szép!“ s én meg azt mondtam: „Igéző szép!“

A leányka erre rám nézett nagy kék szemekkel, s én tönkre voltam téve!

— Ön tengerész, nemde uram? — szólított meg egész naivul, mialatt övem csatját vizsgálta. — De idegen, nemde? — tevé utánna.

— Igen, én magyar tengerész vagyok!

— Hát magyar tengerészek is vannak a világon?

— Husz darab vélem együtt!

A kis leányka elkaczagta magát.

— Hol hajózik ön? Az Oczeánon vagy a középtengeren?

— Egyszer itt, egyszer ott. Következő utam angol földre visz.

— Ugy még látjuk egymást! A viszontlátásig! Nevem: Mary Noire-O' Connor.

Én névjegyem adtam neki.

Két hónapra rá egy este Newyork főutcáján a „Broadway“-n (olv. Bródvé*) láttam a kis Mary-t egy fényes négyfogaton tova-hajtani.

Egy percz alatt eltűnt a kocsi szemem elől.

Ugyanazon estve az „Atlantic Garden“-ben láttam. Valaki karomon érintett; — ő volt!

— Én szeretem a tengerészeket uram! — szólt — üljön le s beszéljen nekem valamit utjairól.

S én leültem s beszéltem... utoljára annyira zavarba jöttem, hogy egy szót sem szóltam többé; csak Oil-beer-t ittam, de sokat.

— Legyen őszinte — szólt hozzám — nemde azért van zavarban, mert mellettem ül?

— Igen.

— S aztán azért, mert szép vagyok?

— Igen.

— S végre azért, mert belém szeretett: —

— Nem! — felelém hirtelen s aztán nem voltam zavart többé.

Ki voltam ábrándulva, az álomnak vége volt.

Az amerikai leánykák ilyen őszinteségével békés európai fantáziám sehogy sem tudott lépést tartani.

— Csak jobb az európai lányok kitanult mesterkéltsege, az ember végre is elhiszi, hogy....

Ha akkor is azt mondtam volna, hogy „igen!“

*) Kenyérut.

De hagyjuk a multakat... még jobb, ha nő-
len az ember!

— — — — Most már tudják, hogy miért
jártam én is az „Atlantic Garden“-be.

* * *

„Yankee, doodle, dandy!“

Hangzott a zene, hangzott a dal! Az „Atlan-
tic“ vendégei mulattak.

Uram! — szólit meg egy fiatal ember. —
Ismerem önt. Látogasson meg holnap, Eldridge
Street. 94. szám!

— Well, meglátogatom!

— Nemde ön az, ki május hóban egy este ott
állt „Washington-Street“ egy háza kapujában, mi-
kor ama gyűlés jelszava ez volt: „Independence!“

— Igen én vagyok! — mondtam csudálkozva.

— Good bey, tehát holnap! — szólt s elha-
gyott...

Azon éjjel kitűnően aludtam.... még nem is
pitymallott, már a ház folyosóin mindenütt hang-
zott a reggelire hívó csengettyű éles hangja. Theá-
zás közben eszembe jutott tegnap ígért rendez-vous-m
Eldridge street: 94.

Az utcát csakhamar megteleltem; a 94. számú
épület egy „Lunch and Dining saloon“ helyi-
sége volt.

Beléptem a terembe a „bar“ mellett ott állott
tegnapi ismerősöm elegans fekete ruhában. Hal-
vány, sápadt arcza sok szenvedélyt látszott rejteni,
míg kék szemei szokatlanul lángoló tűzben ragyog-
tak — — érdekes arcz! Ha Franciaországban lát-

tam volna, úgy pillanatra sem kételkedendtettem nemzetisége fölött.

— Itt vagyok uram! szólitám meg s bemutattam magam.

— Nevem F Jakab ; születésemre tiroli, most new-yankee. Felelt vissza uj ismerősöm s megtöltött 2 óriási üveget, withe-beerrel ; habjára ráfreccsentett néhány csepp kimmel-t, s aztán ittunk az uj barátságért . . .

Ez volt a legelhamarkodottabb, de legtartósb ismeretségem Amerikában.

A tiroli bizalmas, közlékeny fiatal ember volt. Elbeszélte nekem, hogy egy izben X. p . . . i királyt akarta meglőni, — már ott állott közvetlen közelében egy fényes bevonulása alkalmával, kezei már szoritották a hatlövetű revolver agyát, melynek egyik töltése a dölyfös királynak, az emberfaló monarchának, — másika saját fejének volt szánva, — már kihuzta a revolvért zsebéből, akkor szemei fiatal nejére s kis szopós magzatára estek és ő nem tudott lőni többé . . .

Mig ezeket beszélte, szemei, mint égő meteorok gurultak, forogtak üregeikben : arcza sápadt lett s ajkai fehérek voltak, mint a viasz s vonaglottak. Neje most is mellette állott, karján a kis csecsemővel és sirt hosszan, fuldokolva. — Jakab ! édes férjem ! Ne gondolj többé arra az iszonyu napra. Oh iszonyu, iszonyu !

Aztán a szabadságról beszélt sokáig ; ajkai körül édes mosoly lebegett, mikor azt mondta : „Az a föld, a melyen most állunk, ez az Amerika a világ leghatalmasabb állama, a legnagyobb köztársaság, a leggazdagabb vidék, a legszabadabb föld

— s én ennek polgára, — sérthetetlen, szabad polgára vagyok!

— Mi itt boldogan élünk; bennünket az egész világ, — mi senkit sem irigylünk... A gyűlöletes, ólomlábu, hátramaradt Európa a háborút keresi, mi szeretjük a békét... tölünk retteg minden állam, mi az összestől sem félünk... amazoknak millió számra van zsoldosuk, kitanult bérenczök, nekünk csak 40,000 katonánk van... a szabad köztársaság szabad fiai, — kik csak győzni tudnak, mert csak ezt tanulták szabadságszeretettől. Európa, a vén Európa bámulattal tekint ránk — mi benne csak négy nemzetet szereztünk: a svájczit, a lengyelt, a francziát s a magyart... szabadságszerető nép mind a négy; s jelen nyomorult helyzetüket csakis indokolt, — de semmitérő büszkeségüknek a mult iránt köszönhetik — — —

Elveszett nemzet az uram, a mely a multat nézi szüntelen... feltámad benne a büszkeség s a büszkeség megrontja a józan észet s elvonja a figyelmet a jelenről, jövőről... Ezért jár bukása felé Európa!

Európának multja van, Amerikának jövője! Mondja ön uram, melyik ér többet? Melyik lehetne itt büszke?... —

Mi nem ismerjük a büszkeséget; mi tudjuk, hogy a nemzetek élén állunk, mert a szabadságszerető nemzet már magában véve is több, mint az ígához szokott; mi pedig az elsőkhöz tartozunk s ezek közt nekünk adta az ég az elsőséget... de mi nem vagyunk büszkék, mert büszke csak az ostoba lehet...

Én mindezekre azt válaszoltam röviden, hogy én is magyar vagyok . . .

— Csalódtam kissé, — felelt őszintén, — én azt hittem, hogy ön lengyel; de így is jó, mert ön annak a nemzetnek gyermeke, a mely 23 évvel ezelőtt megmutatta, hogy a magyar él, hogy kis nemzet bár, de az elsők közé tartozik a földön, s megmutatta azt, hogy a szabadságszeretet istentől való s ezért győzhetetlen.

— — A tyroli elhallgatott vagy egy negyed óráig s gondolatokba mélyedve látszott lenni. Végre megszólalt:

— Én hallottam Kossuthot beszélni . . .

Aztán vette kalapját, kiment a teremből; én soká vártam reá.

Neje ott maradt a bar mögött s kis gyermeket ringatta ölében; többször feléje hajolt s gyöngéden csókolta homlokon.

* * *

Én minden este elmentem az „Atlantic Garden“-ba.

Miss Mary mindig ott volt azzal az öreg, öszülő yankee-vel, ki oly szeretetteljesen tudott mosolyogni mindenkire, de ki senkit sem szeret és senkit sem gyűlöl. A kiről Miss Mary leánya azt mondja, hogy jó, azt ő is jónak tartja . . . Miss Mary pedig engem jónak vallott!

— Vigyázzon, — szólt hozzám gyakorta — hogy állhatatos maradjon; ha belém szeret, akkor nem ereszttem többé a tengerre, sem Magyarországba, mert el kell vennie engem!

— — — És én vigyáztam magamra; ha rám nézett, lesütöttem szemeimet, vagy barettém napel-

lenzőjét szememre huztam ugyannyira, hogy végül ha véletlenül szemünk találkozott, hangosan kezdett gunyolódni s tapsolni.

— Ugyugy, csak vigyázzon magára, makacs tengeri szörny, vigyázzon!

— — — És én még jobban vigyáztam magamra. Többé rá sem néztem és nem szólottam egy szót sem; csak ittam az Oil-beert szakadatlanul...

Miss Mary pedig megunta jámborságomat. Az én telt poharaimat fölcserélte öreg atyja poharai-val s elébem az üreseket tette... az öreg észre sem vette; gondolkozott, spekulált, mosolygott s ivott mint a gödény — — —

— — — Én pedig néztem és dühösködtem.

Ha vacsorát rendeltem, Miss Mary azonnal kész volt segíteni s mire észrevettem, üres volt a tányér.

— Miss, könyörület! Éhes vagyok! — Nem! Miss Mary megette vacsorámat, megitta theámat, kenyeremet kutyájának adta s rágyujtott szivaromra, aztán azt mondta, hogy fizessek.

— Kifizettem! Miss Mary pedig kaczagott, mint egy kis gyerek.

— Most pedig kérem karját. Tíz óra van. Künn bizonynyal vár a kocsí.

Ugy volt. — Künn ott állott ugyanaz a négyes fogat, a melyen őt a Broadway-n láttam to-varepülni. Mikor a kocsí elibünk gurult, könnyedén beleugrott, utána az öreg yankee dőcögött be.

Miss Mary még egyszer kihajolt a kocsiból; kis kezét felém nyújtotta; bele nézett nagy kék szemeivel szemembe hosszasan s aztán újra bevettette magát a kocsí párnái közé.

A kocsi tovagördült, s én mint a falhoz vert tót bámultam utána : magamról nem tudtam semmit, csak azt, hogy az eszem tökéletesen elment s hogy zsebem teljesen tönkre van téve.

Egyszerre csak eléem ugrik valaki... Irgalmas szent Neptun! segíts, az ördög!!

— Miss Mary kéreti egy szóra még, kérem kövessen.

Huh, csunya négere...

Mis Mary kocsisa volt!

Követtem a négert. Nehány ölnyire tőlünk állt a kocsi. Miss Mary fehér mouseline jaket-ujját láttam kilobogni a kocsi ablakán át.

— Uram, legyen szives kis tüzet kölcsönözni szivaromra — szól Miss Mary hangosan.

Kérését teljesítém ; ezalatt halkal azt kérdezte tőlem : hogy mikor indul el hajónk Angolországba.

— Nyolcz nap múlva!

— Köszönöm, már ég! Ön nemde Saratogá-ba megy holnap?

— Igen! — válaszolám.

— Mi is ott leszünk! A viszontlátásig!

Oh én bolond! Én Saratogá-ba menni! hát hol van az?... kérdém magamtól, mikor a kocsi újra tovarobogott... Csakugyan hát, hogy eszeveszett vagyok.

— Igy kényszerített a furfangos Miss Mary arra, hogy vele Saratogá-ban találkozzam!

* * *

A Hudson folyam keleti partján van egy kis fürdőhely. Ez a fürdő itt Amerikában olyan hirben áll, mint Európában Homburg, Bádén stb. Szerencselovagok látogatják. De még másról is nevezetes.

Arról t. i. hogy ezelőtt 96 évvel itt verték le az angolok 6000 főnyi seregét az Unió önkényteseinek, Washington alatt. E helynek neve Saratoga.

Itt kelle nekem akarva nem akarva találkozni Miss Mary-vel.

— A Hudson River „Long Branch“ gőzöse indulókészen állt a part mellett. A hajó neve „Plymouth-Rook“ volt. Ezzel kelle rendeltetésem helyére utaznom.

A hajó elindult. A nagy terembe mentem le; magamat szórakoztatandó.

Egyszerre valaki vállamra üt. F... Jakab volt.

— Hová utazik uram! Szólitott meg.

— Saratoga-ba! — válaszolám.

— Ah ugy; a szép Southamptoni lady meghívására?

— Nem értem... ki az?

— Bah, hát Miss Mary Noire-O' Connor!

Megdöbbenve néztem társamra.

— Honnét tudja ezt? — kérdém kíváncsian.

— Ismerem önt teljesen. De a dologra uram! Önt megtiszteltetés érte. Az internacionale, melynek én tagja vagyok, meghívta önt egy gyűlés meghallgatására. Sectio: Schweiz-Tyrol, *** Street, 811 $\frac{1}{2}$ számú épületben. Ma este 9 órakor. Jelszó: „Manufacturing!“

Én azt vettem ellenébe, hogy ez nem lehet megtiszteltetés, mert tudtommal az ily gyűlésekbe minden ember beléphet; másodsor azt, hogy ellévén foglalva Saratoga-ban, nem jelenhetek ott meg.

— Az ülés titkos! — szólt társam, — és önnek jönni kell, mert ön tanulmányozza amerikai intézményeinket s felvilágosítandja a borzadó európaia-

kat arról, hogy az Internaczionale a legnemesebb intézmény a földön.

— Meggondolom a dolgot! — felelém vissza hidegen. Társam gyanakodva tekintett rám.

— Ám jól van! Tehát gondolja meg...

E perczben állomást jelzett hajónk füttyentése, s a „Plymouth-Rook“ nagy zajjal a parthoz állott.

— Jöjjön kissé a partra — szólitott meg társam — tíz perczünk van.

A partra mentünk. Kisérőm beszélt nekem az Internaczionale-ról, hosszan, lelkesedetten.

— — Egyszerre füttyöt hallánk hátunk megett. Oda néztem s nem csekély meglepetésemre a „Plymouth-Rook“-ot láttam tovaröpülni a Hudson tükörén Saratoga felé.

— Jól van! — szólt társam hidegen. — Most már el fog ön jönni a gyűlésbe.

— De uram a bőröndöm! ..

— Átadtam a hajó kapitányának őrzés végett. Holnap átveheti Newyorban a hajó érkezőtekor.

— Így hát ön szántszándékkal marasztott le a hajóról.

— Természetesen!

— De uram!

— Mit, uram! Az egészben csak annyit hibáztam, hogy nem előlegesen, de utólagosan kértem beleegyezését. Bocsásson meg!

Engednem kelle.

Karofogva sétáltunk vissza Newyork felé.

Reggeli 11 óra volt.

Főn a kék, felhőtelen égen tüzfényben ragyo-

gott a nap. Szikrázó, gyújtó sugarai lehulltak a földre, s a fü szemünk láttára sárgult s lehajlott.

— Látja ön uram, — szólt Jakab — így van az emberi sziv! Ha csak önszenvedélyének áldoz, ha csak indulatjainak s indulatai által él a sziv, így hervad az le, mint e fü! Lássa ön, én tudom, hogy magam is így járok, de hát tehetek-e én arról, hogy a szabadságszeretet őrjögő szenvedélyéről nem tudok lemondani. Lemondani!.. „meghalni“ annyit tesz az uram, Amerika szabad polgárára nézve!...

Mi megszoktuk a szabadságot, nekünk ez életető léggé vált.

Ha köztársaságunk egyszer koronás főt emelne a „szent“ elnöki székbe, akkor vége Amerikának; kiköltözködnénk mind s keresnénk lakhelyet egy boldogabb hazában!

Igy az én társam.

Eközben East-Newyork felé közeledtünk. — Egy csomó négergyermek játszott itt a kopár homokos tengerparton. Közeledtünkre üvöltve ugrottak föl játékaiktól s körülnyargaltak bennünket. Én sajnálkozva tekintettem reájuk, mert többnyire meztelenek voltak.

— Ne sajnálja őket uram, — szólt szenvedélyesen társam. — Ezek boldogabbak lesznek egykor mint az önök gyermekei. Ezek mint rabszolgák születtek s szabadok lesznek, — önök szabadok voltak... s uram, bocsásson meg, a jövő ellenük szól.

— Amerika szabad gyermekeinek nincs szükségök sajnálatra, mert nekik meg van a legnagyobb kincsök — a szabadság.

— Good morning, Sirs! — kiáltozák a kis ördögök körülöttünk. Good morning! Társam egyet elcsipett borzas fejénél s meg akarta ajándékozni valamivel. De e perczen a kis sátánok, rosztat gyánitván, (mert társam a másik kézzel zsebébe nyult), neki rohantak mind, s ha azonnal el nem ereszti a corpus delicti-t, bizonyára roszul jár.

A kis négererek aztán üdvriadóval ismét a tengerpart felé nyargaltak; közbül a kiszabadított kollégával.

Üvöltésök még soká hangzott utánunk.

— Lássa ön, — szólt hozzám a fiatal new-yankee — ezek kicsinyek, még is értik már azt: „egy a többiért; a többi az egyért!*)

Ezentul hallgatva folytattuk utunkat.

Már majdnem a városban voltunk; egyszerre vadlárma ütötte meg füleinket. Odasiettünk.

A kikötői parton két csapat katona verekedett. Matrózok voltak. Az egyik rész egy angol fregatt, — a másik egy egyesült állami kis corvette legénységéből való volt.

Mikor odaértünk, már teljes dühhel folyt a harcz.

Az angolok lehettek mintegy 40-en; amerikaiak számszerint 18-an.

A rövid matrózkardok; a kések mint villámok úgy fel-fel-villantak a sűrű tömegben: közbe-közbe egy-egy karabin tompa dörgése, vagy valamely revolver éles recsegése hangzott.

Mindkét részről volt már halott és sebesült; az angolok voltak előnyben; de hirtelen megfor-

*) Az egyesült államoknak ez a jelszavuk.

dult a szerencse s az angolok csolnakaikba ugrálva, berohantak a kikötőbe hajóikhoz

Én és társam mozdulatlanul álltunk a parton.

A nép pedig csomókba gyülekezett s halkan suttogta :

— The Internationale !

Társam meglepetve kiáltott föl.

Néhány ember mellettünk ment el. F Jakab megfogott karjánál egy magas barna embert, s eltünt vele a tömegben.

* * *

Ugy tetszék most nekem, mintha Miss Mary arczát láttam volna egy a kikötőben tova rohanó Ferry-boat fedélzetén. De nem ! Hisz a kis lányka világosan megmondta, hogy Saratogá-ban fogom találni . . .

A gőzös a parthoz állt. Oda siettem . . .

Az emberek egyik a másik után ugrottak le a partra ; hátha csalódtam ?

De nem ! Miss Mary egyszerre könnyűske ugrással a parton — előttem termett !

Arczáról láttam, hogy megdöbbsent.

— Hogyan, ön itt, my lady ?

— És ön ; — ön nem utazott Saratogá-ba ?

— A mint látja, Miss !

— De uram, hát így tartja szavát ?

— Miss Mary, önnek nincs joga szemrehányást tenni. Én is hasonlót tehetnék.

Ezalatt a kis leány intésére egy Sonth Ferry kocsi állt meg előttünk.

— De mondja meg legalább barátom, miért maradt ön New-Yorkban?

— A véletlen akarta. Egy new-yankee ismerősöm lemarasztott a Hudson-River gőzösről.

— Ah! . . . Különös. De ígérje meg, hogy ma 9 órakor eljön az „Atlantic“-ba.

— Nem lehet, Miss! Időm igénybe van véve.

— Hová ígérkezett?

— Nem mondhatom!

A kis leány arczán megütődés jelei látszottak.

— Sugja meg! Esküszöm hallgatni fogok, — szolt most hirtelen s kis fejcskájával felém hajolt.

— Ma esti 9 órakor az Internationale titkos ülésében leszek!

Miss Mary elhalványult.

— Vége! atyám igazat mondott . . . igaz tehát — szolt most alig hallhatólag, aztán ingva lépett a kocsiba.

— Isten önnel! vigyázzon . . . heves kézszerítást éreztem kezemen.

A kocsi elrobogott.

* * *

Késő este volt. Az égen a sápadt, kilumpolt arczu Luna kóborolt hűséges éji bakter módjára.

Rongyos fekete felhő-ruhája, hol lefoszlott róla, hol meg újabb felhőleplek borították el. A csillagok csak gyéren ragyogtak körulte, álmos pislogásuk „jó éjszakát“ kívánt a földi lényeknek.

De Amerikában az éj is a naphoz tartozik, itt az emberek éjfélkor még nem álmosak. Kinek-kinek megvan a maga business-e — — hiába: Time is Money!

New-York városa újra kivilágosodott. A gázlángok ismét ragyogtak; a járdákat mindkét felől rohanó üzletemberek tömegei lepték el.

— — S mégis, mégis ez a halotti csend!

A IV Avenue; 27. Street-ben sétáltam.

Egyszerre hangos zaj ütötte meg füleimet távolról.

Egy rendőrt — policemant — kérdeztem a zaj oka felől.

The Stricke in the second Street! — volt a válasz.

* * *

A St. George torony órája kilenczet ütött.

Kettőztettem lépteimet.

Néhány percz mulva az Internationale titkos gyűlésének palotája előtt voltam.

A kapu alatt egy óriási ember állt keresztbefont karokkal, lábait kifeszítve. Beléptem.

Az óriás elébem állott.

— „Manufacturing!“ sugtam fülébe.

Az óriás zsebébe nyult, kivett zsebéből egy kékefestett pléhjegyet, ezt nyakkendőmre tűzte. Kezével intett; a bemenet szabad volt.

Hosszu folyosó elején álltam; ennek végén gázláng égett.

Előre mentem. A lámpa alatt egy fehér tábla volt. Rajta csillagbetűkkel a következő felirat:

1872. Sch. Tl. section.

I. T. N. O. L.

Only for the: ⊙

A ⊙ jegy helyén egy olyan kékre festett

pléhecske függött, mint a milyent a kapus nyakkendőmre füzött.

Mig a tábla előtt álltam, egy kis ember jött hozzám. Megfogott karomnál fogva s ezt sugta fülembe:

— Mérséklet! Ma vendégünk van. Ismeretlen egyén.

Igent bólintottam fejemmel s végig néztem „ismeretes“ magamon, mert hogy az „ismeretlen“ ma itt én leszek, arról perczig sem kételkedém, de óvakodtam a bajtárst erről felvilágosítani.

A gázlámpától balra egy másik folyosó vezetett.

A kis ember ide tért be velem. Ebből ismét egy harmadik folyosó; ez teljesen ki volt világítva.

Falai, tetőzete és padlója barna posztóval volt behuzva. Lépteink nesztelenek voltak, mint a kísértetek lebbenése.

A folyosó végén két férfi állt, háttal a folyosó felé fordulva s arcukat a földre sütve.

Társam leoldotta nyakkendőjéről a kék jegyet s azt az egyiknek kezébe adta.

Én hasonlóul cselekedém.

Ekkor a másik ember kivett zsebéből egy kulcsot. Oda lépett a roppant szárnyajtó elé; a kulcsot a zárban kétszer megfordította; balkézzel hirtelen mozdulattal bizonyos helyére ütött az ajtónak s ez nesztelenül föltárult előttünk.

— — — — —
Egy zavaros embertömeggel telt nagy teremben álltam.

A terem szintelen, szürke posztóval volt be-

huzva, úgy a padozat mint a falak, a tetőzet és minden butorzat, mely padokból állt.

Velünk szemközt magas emelvény állott. Rajta kis asztal, ezen két gyertya, egy könyv, több irat-csomag és egy szekrény.

Az emelvényen 3 férfi ült. Kettő teljesen ismeretlen volt előttem; a harmadik ... megdöb-bentem!

A harmadikban fölismertem azt az embert, a ki oly szeretetteljesen tud mosolyogni mindenkire; de ki senkit sem szeret és senkit sem gyűlöl. Miss Mary atyja volt!

A három elnöklő mozdulatlan ült helyén. Tekintetöket az asztalon fekvő irományokon nyugtatták ... úgy ültek ott, mint három faragott bálványszobor.

A padokban ülő tagok többnyire idős, vén emberek voltak. Elvértve csak, lehetett itt-ott egy-egy fiatal arcot látni. Komoly-, mozdulatlanok voltak ezek is. Egyik sem szólott a másikhoz. Fölöttük fényes gázcsillár ragyogott s megvilágította halvány, hideg arcukat.

Néha meg-megnyilt még a nagy szárnyas ajtó; egy-egy tag jött be azon s körülöttem foglalt helyet; a mellettem ülők föl sem pillantottak az érkezőkre — ott ültek csendben, szótalán.

A padokban ülők előtt egy-egy fehér lap fektült; rajta autographikus írással az ülés napirendje volt jelezve:

1872. I. T. N. O. L.

1. A vita folytatása társulásunk céljáról.

2. Munkások ügye. Strickeok rendezése.

3. A spanyol-brazíliai szekció leirata.

4. — — — — —

Most már értettem a gyűlés titkossága célját!
Néhány perczig csendben ültünk még.

Egyszerre fölkelt a három elnök helyéről. —
A középső hangosan elkiáltá a gyűlés jelszavát:
„M a n u f a c t u r i n g !“

— — Az ülés meg volt nyitva!

Egyikében az első padoknak, egy magas barna
ember kelt föl, — körülnézett a teremben, mintha
szemeivel valakit keresne, aztán féloldalt állt s szó-
lani kezdett csengő, szenvedélyes hangon:

— Felelek a támadásra! Tagadom, mintha
társulatunk az 1871. év tavaszán elbukott párisi
Commune-t segítette volna.

A Commune létrejött s eltűnt anélkül, hogy
segélyünket csak részben is kérte, annálkevésbé
használhatta volna. S így, ha közvetve mégis se-
gítettett volna az örök társulattól — — ugy ezt
csakis közvetlenül a londoni bureau-nak köszön-
heti, mely tudjuk, legközelebb állt a kommune-hoz.

— Elvetem s megvetem támadó társunk ab-
beli nézetét, mintha a Commune bűnös lett volna
nemcsak következményeiben, de alapjában és elvi-
leg is.

— Az 1871-ben Párizsban elbukott Commune
szerintem — vétkezett ugyan, mert az idő és körülmények változtával szintén változott. Bűnt követett
el az eszközök megválasztásában, mert szelidség
helyett brachium-ot használt s testvérei ellen emelt
fegyvert. Bűnös volt tisztviselői megválasztásában
s bűnös volt, mert kikelt a vallás-, a jog- és igaz-
ságosság ellen; leölvén a papokat, fegyverre kény-
szerítvén a vele nem rokonszenvezőket s bítor

módra rabolván az egyház és tisztviselőinek kincseit. — Bűnös volt a Commune — mert először is francia s csak aztán harczolt nemzetközi ügyünkért közvetve — — s bűnös volt bukásában, hol gyűlölet és nemtelen boszu követették el vele az iszony legborzasztóbbjait, hogy a la Roquette-ben és a Montmartre-i erődökben ezerével hulltak érte az áldozatok, férfiak, nők és gyermekek egyaránt. Oh a Commune nagyon bűnös; de szabad-e nekünk azt alapjában és elveiben is elítélni? . . . nem! — Mert mi után törekedett ez a Commune? És mi után törekedünk mi? . . . — Nem-e arra törekszik az Internationale, hogy alkosson egy hatalmas világhállamot ez elvnél fogva: hogy minden ember ember és a másikkal egyenlő?

Nem-e célunk az, hogy az ész és a szív fegyverével legyőzzük a kor ferde nézeteit, balga elöitéleteit; hogy valláskülönbség nélkül a föld államait egy közös államba forrasszuk, mely közösségekre osztva önmagát saját erejéből kormányoztassék, hogy ledöntsük a válaszfalat, mely a népek ígához szokottsága s egy-egy zsarnok koronás ember közt merevül, hogy szűnjenek meg az emberi észt kétségbeejtő háborúk, melyek a föld végromlására törnek, megakasztván a fejlődést, a szív és az ész nemesülését, a haladást s a kort. —

— S mi célunkat el fogjuk érni, mert nincs földi ember, észszel bíró, mely ezen kétkedjék . . .

Mi volt a Commune és az Internationale . . . e kettő közt alapjában kevés a különbség — — — a Commune a jogtalansághoz fordult . . . s elbukott — — — az örök Internationale megmarad elvénél: a jog, az igazság mellett; fegyverei az ész, a szív

s a szelidség s ezért örök az Internationale és dönt-
hetetlen . . .

Mi egy oly társulat vagyunk, mely a világ minden népének szabadelvüiből alakult; mely elő-
képe amaz államnak, ama világállamnak, mely
egykor bizonyára létrejönni fog; s mely nevét a
mi társulatunktól öröklendi, mint fíu az atyáét . . .
Internationale!

— Szabad-e nekünk megcsalnunk népeinket?
nem! A Commune létrejöttkor minden szabadság-
szerető nép Messiásként üdvözölte — — de mikor
bűnössé lett, elfordultak tőle s megvetették! Nem-e
igy? . . . S nekünk is így kell tennünk!

— Igen uraim, mi kimondjuk azt, hogy az
1871-ben elbukott párizsi Commune-t alapjában el-
vileg pártoljuk; hogy bukása mindamellett érdem-
leges volt, mert szenvedélyei által el hagyá magát
térítettetni kitüzött lobogója mellől.

A teremben összegyültek helyeslése halk mo-
rajban nyilatkozott.

Az elnök fölkelte székéről s kimondta a hatá-
rozatot, aztán lelépett az állványról s az utolsó pa-
dok egyikébe ült.

* * *

Rövid szünet után a második elnök lépett elő.

Elővette az asztalon heverő iratcsomagokat,
fölbontotta s pecsétjeiket elégeté; aztán olvasni
kezdé hátirataikat:

— — A newyorki St zongorakészítő
gyár 3000 munkása egyesülvén a többi zongora-

készítő gyáarak munkásaival, naponkénti 2 órai munkaidő eltörlését s 12% díjfölemelés iránt kérvényez.

— — A Visconsin s Illinois állambeli építésszek, egyesülvén a Newyork államiakkal, naponkénti 2 órai munkaidő eltörlését s 8% díjfölemelést kérnek.

— — A Tennessee s Mississippi állami kőfaragók, hivatkozván a newyorkiak kedvezményére, hasonlólag naponként csak 8 órát dolgozandnak 3 dollár díjjal.

— — Philadelphiai vasutépítők naponkénti 2 munka óra eltörlését s eddigi 2 dollár helyett 2 dollár 50 cents-díjat kérnek.

— — A Newyork városi összes borbélyok naponkénti 1½ órai munkaidő eltörlését díjfölemelés nélkül kérvényezik.

— — A newyorki ácsok naponkinti 2 munka óra eltörlését 9% díj fölemelés mellett kérik. (Eltelenesetben az örök I. T. N. O. L. segélye nélkül is stricke-ot rendezendnek.)

Most érteni kezdtem a gyűlés s az Internationale szörnyű erejét.

Határozatba ment, hogy az illető munkások küldjenek egy-egy bizottságot munkaadóikhoz, mely előadja ott a követeléseket. Tagadó válasz esetén jelentsék be előttök a stricke-ot!!!

— — Rágondoltam a pesti stricke-okra és Thaisz kapitányra.

Mily különbség az ottani s az itteni munka-
ügy közt!

— Uraim, szólt az elnök. Jogosnak tartják-e önök e munkások követeléseit?

„Jogosnak!“ felelték az egybegyültek.

— Magukévá teszik-e a munkások ügyét?

„Igen!“

— Helyesen, de a spanyol-brasíliai sectió azt veti szemünkre, hogy mi megfontolatlanul tesszük ezt; hogy mi a stricke-okat csupán a munkásosztály s nem államunk, közvetve pedig az egész világ hasznára rendezzük. Sőt a stricke-okat államellenesnek tartja. Hivatkozik a porosz s magyarországi stricke-okra, melyeket az illető állam elítél.

Az elnök fölolvassa a nevezett szekció leiratát.

— Uraim, mit szólnak a sectió leiratára?

„Elvetjük! Mert hivatkozás itt nem történhetik sem Poroszországra, sem Magyarországra, mert ott a munkást még nem tekintik egyformának az ország gazdagjaival, s mert ott a rendőrségszervezet olyan, hogy önkényesen ellene dolgozhat bárminek, a mint ez a józan ész előtt igazolt ottani stricke-oknál bebizonyult! Rendezzük az ügyet uraim! A S y zongoragyár munkásai küldjenek egy bizottságot munkaadóikhoz s mondassák ki ezek előtt föltételeiket, — ellenkezés eseteire jelentsék be a stricke-ot. Hasonlóul cselekedjenek a borbélyok, ácsok, építészek.

A stricke tartama alatt a munkások napidijaikat — per $1\frac{1}{2}$ dollár — társulatunk pénztárából huzzák. A stricke beálltakor a díjfölemelésből pedig azt azonnal visszafizetni kötelesek. Így pénztárunk ismét pénzéhez jut s a munkások dijaik föl-

emeléséhez anélkül, hogy kárt szenvednének! A brazilai-spanyol sectió helytelenül cselekszik, midőn államellenesnek mondja a stricke-ot! Miért? mert ha egy gyár 100 munkása ma 10 órát dolgozott s holnap már csak nyolczat, — ugy ez a 100 munkás bizonyára kevesebb munkát állit elő, mint mikor 10 órát dolgozott naponkint.

— Az illető gyártulajdonos tehát, kell, hogy legalább 20 uj munkást vegyen még fel a gyárba, hogy a hiányzó szükségletet a gyármunkában pótolja.

— Ott tehát, hol eddig 100 munkás dolgozott, fog ezentul 120 dolgozni... s itt a cél uraim! Ez által benépesitjük államainkat, Európából pedig, (hol a zsufolva élő emberek kiirtására háborukat rendeznek) a fölösleges népeket ide vonjuk. Így nyer az egész világ! Ez a stricke-ok egyik célja.

— A másik cél az, hogy (a munkásosztály díjfölemelését tekintve) a mindenesetben gazdag gyártulajdonosok esztelen, örült gazdagodásának határ szabassék. A z e g y e s e k m e g g a z d a g o d á s a á l l a m e l l e n e s, igen, uraim! mert az ipart és kereskedelmet megakasztja; a nemzetkereskedelem pang — — — mert az állam pénze mind jobban egy-egy helyre tódul. Így például nézzük a világ leggazdagabb embereit: Vanderbilt, Astor, Stuart, stb. stb. egész a Rothschildekig. Mit tesznek ezek pénzeikkel, nemde ők gazdagodnak, míg az állam okvetlenül szegényül, mert ennek pénze ezek zsebébe szivárog csupán. Bárhol létezzék is egy üzlet, a gazdag Croesus keze oda is elér. Az ily mesésen gazdag ember olyan mint a polyp, — hosszú karja elér mindenüvé, magához szorítja az

alig lézengő áldozatot, hogy feneketlen gyomrába temesse.

Igen, uraim! az ily Croesusok gazdagodása államellenes.

Ezt csak az örök Internationale szüntetheti meg, az ész s a szív fegyvereivel kezében.

— — A gyártulajdonosok emeljék föl a munkások bérét; így a pénz inkább szét fog osztódni. A szegény munkások inkább jutnak az alkalomhoz apró ipar- s kereskedelmi üzletek felállítására.

— S ez által nyer az állam, mert ipara kereskedelme nagyobb lendületet vesz, sőt biztosabb alapokon fog nyugodni, mert ezek a kis üzletemberek, az önálló ipar- vagy kereskedeleműzők, mind hajdani munkások lesznek, azaz szakemberek a szó szoros értelmében.

— Stricke-ot tehát uraim, Stricke-ot! A spanyol-brazíliai szekció ellen fejeztessék ki méltó haragunk!

E szavakat egy fiatal, szőke ifju mondta; mellette ült vén atyja, egy öreg gyártulajdonos, évenkénti egy millió tallér jövedelemmel.

A fiatal ember leült; atyja oda hajolt fiához s azt mondta:

— Helyesen fiam! Te önmagad ellen beszéltél!... Te megsebezted önmagadat, jövődet, mert birtokom reád szálland! Te tudtad ezt s mégis ezt cselekvéd... Helyesen fiam! Méltó vagy arra, hogy a társulat tagjává választatál.

Most egyikében az utolsó padoknak fölállt egy alak lassan, csöndesen...

F...r Jakab volt!

Uraim! szólt alig hallható hangon ... elégt volt a türelemből ... hallgattunk az ostobára — s még el sem mosolyodtunk — — —

De uraim, a mi türelmünkkel visszaélt a spanyol-brazíliai sectió — — — államellenesnek tartja azt, a mi egyedüli eszköz a józan ész és az emberi könyörülő szív előtt a világboldogság elérésére. — — Uraim, az ostobát gyűlölni is kell, ha tanulni nem akar ...

S most dördületes hangon folytató:

És én gyűlölöm a spanyol-brazíliai sectiót, a mint hiszem, hogy önök is gyűlölik.

Uraim, le e sectióval, mely csoda, hogy még királyt nem tisztelt meg az elnökséggel — — Égessük meg a leiratot!

Helyeslő morgás vonult át a termen.

A leiratot kézben tartva elégette az elnök.

— — A második elnök is lelépett az állványról. Nyugodt, hideg arcza még egyszer végig tekintett az egybegyűlteken — egy pillanatig megállott, aztán lassan, kimért léptekkel tartott ő is az utolsó padok felé — — — ott leült.

Minden tekintet most a harmadik elnökre, az öreg Noire O' Connorra fordult, ki még mindig nem foglalta el helyét ... Mereven ült most is ugyanabban a helyzetben, mint mikor a gyűlés kezdődött — — szeretetteljesen mosolygott most is; de halványsága gúnyt, gyűlöletet látszott a mosolyba keverni.

— — Most fölkelt székeről, oda állt a kis asztal mellé, fölvette a két gyertya közt fekvő könyvet, kinyitotta, első lapjára rátette kezét s

aztán szólani kezdett spanyol nyelven, halkan csendesen:

— Sennors, önök úgy cselekedtek, a mint jogos volt... de megbántottak egy gyülekezetet, mely már nem oly higgadt, mint ez, melyben forró andalusiai és aragoniai vér kering, mely őszinte volt maig, s mely a sértésért vérrokonain is boszut áll.

Igen, Sennors, a spanyol-brazíliai sectió tagjai boszut fognak állani önökön, mély, gyűlöletes boszut.

Önök nem ismerik e népet — — — megismere-
rendik most... fájdalom! — becsületem áll ezért kezesül...

Én megviendem nekik gyaláztatásuk hírét!
Nincs egyéb mondanivalójuk?

— Nincs! — Hangzott a teremben s e szót a düh, a megsértett önérzet nyomta meg.

— Ám jól van Sennors, Isten önökkel. Éljen az örök Internationale!

... Éljen az örök Internationale! zugott vissza a padok közül...

Csend állott be.

A spanyol-brazíliai követ még sokáig várt az állványon. Most egyszerre fölegyenesedett s elkiáltá magát:

„Manufacturing!”

Az ülés be volt zárva.

A tagok egyenkint osztak szét...

* * *

Kábultan léptem ki az utcára.

Agyam lázban égett, üterem hevesen vert, izgatott voltam. Megismertem egy társulatot leg-

rejtettebb lényegében, egy társulatot, melytől az egész föld remeg . . . a melytől a koronás emberek borzadnak.

Pedig, pedig hiába való borzalom ez — — —

Az egy életen átreszketett borzalomnál többet ér egy másodpercnyi tett, létrehozva az ész, a szív és a szelidség segítségével.

A „Broadway“-n még 2 mértföldet gyalogoltam, végre végre értem az óriási utcának s a Bowery előtt álltam.

* * *

Az „Atlantic Garden“ ismét viszhangzott a vigalomtól, a zene játszott s szakadozott hangjait elmosódva hordta széllyel a hús esteli szellő.

Nyitott kapuin át kiözönlött a fény a Bowery-ra. Nagy embertömegek jöttek ki s mentek be rajta szünetlen.

Beléptem.

Miss Mary ismét ott volt rendes helyén. A nagy Nelson ott guggolt mellette egy széken s mikor oda léptem, halk csaholással fogadott.

— Nelson, the hat! — kiáltott rá a kis lány.

A kutya egy ugrással előttem termett; vilámgyorsan lekapta fejemről barrette-met s eltünt vele a tömegben. A következő pillanatban újra mellettem volt, megragadott kezemnél s oda vonzott urnője elé.

Miss Mary nevetett s megsimogatta Nelson-t.

— Good evening, Sir! Megjött, vége a gyűlésnek?

— Vége.

— Szerzett-e ott tapasztalatokat?

— Igen.

— Helyesen, most tehát üljön mellém, rendeljen vacsorát s nyomtassa le a tapasztalatokat.

Oil-beert rendeltem s ittam.

— Miért nem vacsorál, Sir? Egyék mig lehet! Pár nap múlva újra tengerre száll s újra megkezdődik a kétszersült és a besózott hús napi-rendje. — — Egyék azt mondom! Hisz ön oly sovány teremtés!...

— Miss, enni nem fogok, mert ön megenné előlem a vacsorát.

— Makacs ember, no jó, hát éhezzék.

És én éheztem.

A kis leányka pedig gunyolódott és nevetett.

Végre Miss Mary gyümölcsöt rendelt és edegélni kezdett.

— Fogja, my dear Friend, egye meg azt a banaant — szolt s kezembe adta az ugorkaszerű gyümölcsöt.

Éhes voltam. Mint egy huszonegy évig nem evett farkas kaptam utána s megettem.

— Meg ezt a kis ananász-t! Egye meg Sir ezt is.

Megettem.

— S most igyék Oil-beert! A tengerészek ugyis azt mondják: Legjobban szeretek inni, másodszor enni, harmadszor inni! Ígyék tehát!

S én ittam.

— Feleljen nekem, mint rendesen, őszintén! Nem szeret ön engem?

— Nem!

— De szeret valakit, ugy-e?

— Igen !

— Hát kit ? mondja meg azonnal !

— Hát a „Chicagó“ hajó szakácsát.

— Ejnye, csunya ember !

S ezzel olyant ütött kezemre, hogy tanácsosnak láttam azt zsebembe dugni, hol még soká sajtott.

— De hát miért nem szeret engem ? Nem vagyok elég szép ?

— Ön igen szép, Miss ! Ezt naponként legalább 200-szor mondják önnek.

— Hát nem elég jó vagyok talán ?

— Nem bizony Miss, ön rossz, kegyetlen. Avagy azt hiszi, hogy éheztetéssel lehet valakit arra bírni, hogy szeressen ?

— Jó, föltéve, hogy enni adnék. Mit mondana ?

— Mit mondanék ? ... Azt, hogy köszönöm, hogy ön igen jó, tulságos jó ... hogy jobb minden néven nevezendő ételnél, sőt a „Chicagó“ hajó szakácsánál is ...

— Helyes, tehát meghivom vacsorára ! kicsit késő is van már (tizenkettő már elmúlt), hanem megvárjuk atyámat s aztán hazamegyünk. Apropos ! ön nem is tudja, hogy mi a „Sixth Astorhouse“-ban lakunk a „Broadway“-n ? ...

— Már tudom Miss !

— Well ! Tehát ha mig itt lesz s reggeli 11 óra előtt jön, hát akkor az ajtó előtt ülő Nelson önt karon csipi s visszavezeti az utcára, mert akkor még én fekszem. De ha aztán jön, ugy a Nelson majd leveszi barette-jét fejéről s be fogja huzni előmbe.

— Gyönyörű! Köszönöm alásan az ilyen komornyikot!

— Nos, nem jobb ez így, mint Európában, hol a komornyik sokszor egy nap alatt száz vendégnek is azt hazudja, hogy urnője nincs honn! Különben is Sir, önnek, ha velem enni akar, úgy kell tánczolni, a hogy én fűtyölök; érti?

— Tökéletesen megértettem!

Soká ültünk még ott. Miss Mary csendes ábrándokba merülve ült mellettem s beszélt nekem különféle földi és nem földi boldogságokról, -- tengeri szörnyekről, viharokról, halálról -- aztán megint csendes, boldog családi életről, mogorva, vad tengerészekről, hajótörésről; s újra kedves feleségről, ábrándos, szelid, gyöngéd feleségről, kedves, boldog napokról, holdvilágos estékről, sétákról a tengerparton, s újra rémes vészt, halálos vihart rajzolt hevült képzeletem elé.

— Ne menjen többé a tengerre. Legyen szárazföldi utazó...

— Nincs pénzem Miss. Én csak tengerészetet tanultam. Csak a tengeren vagyok használható!

— Ugy! majd én gondoskodom önről.

— Lássá, én gazdag vagyok, igen gazdag s mást is boldoggá tehetek... szólt Miss Mary.

— Én pedig szegény vagyok; de nem anyyira, hogy a gazdagságot tartsam végczélnek. S bolond is vagyok, mert előttem többet ér egy jó, nemes sziv, mint milliókat érő kincstömeg!

A kis lány bámulattal tekintett rám.

— Így hát ön nem akar velem utazni?

— Nem, mert ön, my lady, nem lehet tengerészszé.

E perczben egy kis öreg emberke állt meg mellettünk.

A kis lány atyja volt.

Az öreg Rhine Wine-t parancsolt magának s ivott. Arczán már nem látszott legkisebb jele sem a felindulásnak, hallgatag volt és nyugodt, mint mindig. Mosolygott, gondolkozott, spekulált s ivott, mint a gödény.

Az öreg egyszerre felkelt székéről.

— Leányom menjünk! Szólt. Az idő éjféli után jár s ön bizonyára álmos.

— Oh nem kedves atyám; de ha akarja, én készen vagyok az indulásra. Ah igaz, ma vendéget bátorkodtam hívni kedves atyám... ime! s rám mutatott.

— Jól van, Sir. Jöjjön kérem, ugyis beszélni valóm leendő önnel!

Kimentünk.

Az „Atlantic Garden“ előtt ismét ott állt az a négyes fogat; a bakon nagy talárban a kocsis; s a czilinderes néger. A kocsin szemben ültem a leánykával. Különös érzelem fogott el, — kezdtem nem lenni állhatatos... Észrevettem, hogy bátorságom elhagyott; szüntelen rajta függött szemem s kis kezein, melylyel pálmalegyezőjét forgatgató.

... Most láttam csak, mily szép leány ez. Magas, szellemdus homloka büszkeséget árult el; rajta az átlátszó kék erecskék pedig azt hitették el, hogy márvány — s azok a nagy fel-felvillanó sötétkék szemek! Véghetlen bánat és véghetlen boldogság kifejezése tükrözte magát bennök, s a fényt, mely azokból kilövelt, a hosszú selyempillák gyöngéden szórták szét.

Ha mosolygott, egy kis alabastrom sorocska tűnt elő a setétpiros ajkak között s a kis gödröcskék ajkai mellett elárulták a gyermeki naivságot, a sziv könnyelműségét és a lélek tulboldog lelkesültségét.

Ah, Miss Mary szép leány volt, nagyon szép! Az amerikaiak könnyü vére forrt ereiben és a leányka könnyüvérü, naiv, büszke volt s csak szivboldogság után epedett. Rajongott mindenért, mi nagyszerű; nőben megkivánta a gyengédséget, — férfiban az erős, kitartó jellemet, nagy, elhatározott lelket, égre törő képzelmet, sok tudományt, természetes őszinteséget s a legnagyobb bátorságot.

Miss Mary nagyon sokat követel a férfiaktól. Pedig a 19-ik században már nem oly követelők a lányok s kivált Európában. Ezek megelégszenek, ha az imádott papagáj módra öltözik, két pár czipőt elkoptat ablakuk alatt s mindennap százszor azt mondja nekik: „Ön angyal.“ Igen, ezt megkövetelik még akkor is, ha csufabbak az ördögnél.

Miss Mary csak a nőies gyöngédségben egyezett meg nemével.

Irántami kegyét ma csakis annak tulajdonitom, mint rám nézve nagyon hizelgő több esemény okának — — hogy tengerész vagyok.

Különös, hogy a rajongó képzelműek úgy istenítik a tengert — — pedig mi a tenger? . . . , viz, viz s a tengerészek hajósok rajt! . . .

Az Astor-house előtt álltunk.

A néger leugrott a bakról, fölpattantotta az ajtót, s Miss Mary könnyed ugrással a járdán tért . . .

Az Astor-house, mint minden ilyen palota, szürke márványépület volt. A lépcsőkön aranyozott gázcsillárok ragyogtak. A nagyvirágu zöld szőnyeg végig folyt rajtok egész az emeletig.

Nelson előttünk szaladt fel a lépcsőkön s az ajtó előtt lehasalt, nagy szemeivel végig tekintve rajtunk.

Egy nagy terembe s onnan kisdéd szobába léptünk.

A néger meggyújtotta a gázcsillárokat.

A kis leányka könnyedén levetette magáról a nagy szürkepiros shawl-t s egy fauteuille-be vetette magát.

Végem volt! Éreztem, hogy eszem teljesen elhagyott, nagy kedvem lett volna magamat megölni. —

— Lássá uram! — szólt Miss Mary, észrevévén zavaromat, — nem jobb a nyugodt szárazföldi élet, annál az örökké küzdelmes, viharos tengeri életnél, — — ott keserűség, itt boldogság vár önre; ott durva szívtelen matrózok dühöngnek körölte, itt pedig én... Ugy-e, csunya ember, ön nem megy többet a tengerre?

Örült voltam. Azt hittem, hogy a menyországban vagyok — — — aztán eszembe jutott, hogy hét nap múlva vége mindennek — — — azután újra elkezdődik az a rideg, örömtelenül vad tengerészélet...

— Miss, kérem, ne szóljon, ne még, soha! — mert nekem el kell mennem a tengerre.

— Ám jól van! — szólt, s aztán bámult maga elé.

Felugrott helyéről később ; az ablakhoz ment lassan, kinyitotta s kibámult rajta a setétségbe.

— Jöjjön, jöjjön ide, — szólt kis szünet után. Oda léptem mellé.

— Könyököljön ide mellém. Ugy, s nézzük a sötétséget... Látja ott messze azt a három fényes pontot mind kiebb és kiebb mozogni a kikötőből? Három hajó jellámpásai ezek... Nem sokára kün lesznek a tengeren, s ott szét fognak válni, hogy többé talán soha ne találkozzanak — — a tengert is éj borítja. A hajók a szélrózsa minden irányába feszítik ki vitorláikat s aztán belédől a vásznakba a szél — — — azután letűnnek más és más láthatárba. — Azután elkezd dühöngeni a szél, — üvölt, zúg, sivit ; a hajó recseg, reng — — aztán jön egy nagy hullám s eltemeti.

— Hallga!... hogy zug a szél, hogy csapkodnak ablakunk alatt a bösz habok ; hogy merednek a hajók árboccai.... Segítség, segítség!.. Hallga?...

Szép az élet...

Itt a szárazföldön...

Az eső nagy cseppekben kezdett hullani.

— Menjünk, Miss, az ablaktól: ön itt meg fog hűlni!

— S ön meg fog halni a tengeren.

— Engem ne, — önmagát féltse. Önnek az élete drága, mert másokért fog meghalni, míg én... ah, én... engem senki sem fog siratni.

Valami keserű volt ez ábrándos gyermek szavaiban, kiből most csak a sziv ringó képzelete szólt,

— oly mély bánatot rejtő kifejezés ült azokban a mély sötétkék szemekben, hogy megszántam.

— Legyen vig, Miss! Hisz ön oly jó, oly igen jó, még boldog lesz...

A leányka elbámulva tekintett föl reám nagy setét szemeivel.

— Én nem érdelem a boldogságot. Szólt elszomorodva. — Nem! — — — a gyermekkoron túl az ember többé nem érdemes a boldogságra.

Az öreg Noire O'Connor odalépett hozzánk az ablakhoz.

— Hüvös van gyermekek; be kell tenni az ablakot.

A vacsorát két nő cseléd hozta be.

Miss Mary szembe ült velem a kis asztalhoz s edegélt.

Az öreg hol rám, hol leányára tekintett. Végre megszólalt.

— A föld tele van emberekkel — — az ég csillagokkal. Azok egymást kergetik, ezek egymás elől futnak: Hasztalan pályafutás...

Leánya különös tekintetet vetett reá.

— Hogy érti ezt kedves atyám?

— Ugy leányom, hogy ön például szeret valakit; ez ismét mást szeret, a ki aztán egy harmadik után eped... Futó csillagok a szeretők... hitvány bolygó tűz a szerelem... egyszer itt, másszor ott tűnik föl, anélkül, hogy állandó fényt vetne körére.

— Hogyan, atyám? és te a szerelmet hitványnak tartod, te, kinek oly édes emlékei vannak?

— Igen leányom, mert a szerelem önmagától keletkezik, s önmagától mulik el — — hitvány a szerelem, mert nem céloz magasabb eszme után — — pillanatnyi lelkesültség... önzés, mert közvetve csak a magunk boldogságát akarja.

— Igaztalan vagy, atyám — szólt most önfeledten Miss Mary. — Én nem tudok hitványságért lelkesülni.

— Jönni fog kor, melyben nézetemen lész.

Az öreg töltögetett nekem. „Igyék“ szólt s maga is ivott.

— Mondja, uram — szólt az öreg vacsora végeztével, mikor leánya egy perczre elhagyta a szobát — mit gondol ön a ma esti gyűlésről?

— Hogy túlszigorú!

— S mit gondol következményeiről?

— Hasonlót hasonlóval! Ez elv szerint hiszem a spanyol-brazíliaiak boszuját.

— Igaza van!

Távozni akartam. Az öreg még nem engedett.

Kérdezősködött Európáról, Magyarországról. Elbeszélte nekem, hogy Newyorkban hallotta Kossuth-ot beszélni. Dicsérte nekem őt szerfökött. A magyaroknak — ugymond — három nagy nemtőjük volt: Árpád, IV. Béla és Kossuth.

Egy Kossuth tiszteletére rendezett banquette alkalmával szemben ült Kossuth-tal. Az asztalkendőt, melyet akkor Kossuth használt 100 dolláron vettem meg birtokosától... Ime, szólt, ez az, s előmutatta a kendőt, melyen gót betűkkel ez állt:

Pro memoria.

LOUIS KOSSUTH,

Dictator of Hungary.

Miss Mary belépett a szobába s 3 csésze theát hozott. A lányka halvány s izgatottnak látszék. Kezei reszkettek s alig volt képes a három csészét elébünk letenni.

— Beteg ön, Mary? szólt hozzá az öreg.

— Nem atyám! Csak olyan izgatott vagyok, talán mert még ... nem ittam theát.

Azzal oda ült mellém a sophá-ra s kért, hogy hűsítsem theáját.

Ő mellém hajolt s viszonzásul az enyémet hűsítgeté. Szegény gyermek, szegény futó csillag ... És eszembe jutott az a négy sor, miket akkor írtam, midőn már eltűntek a himes álmak ... csalárd ködfátyolképek:

Kihült szívem, örömtelen nyugodt most

S miként a sir, setét, bus, zajtalan!

... Pedig szerettem én is, ah, szerettem ...

Órült reménnyel, kinnal, boldogan!

Szép idők ...

Nyomorult foszlányai egy gyönyörű multnak — te hitvány emlékezet... Hiu pompája a lélek szegénységének — hagyj el! Lezajlott keblem borzad tőled!

Távozni készültem.

— Látogasson meg bármikor uram. Szólt az öreg.

Miss Mary még mindig ott ült a sophán.

A boldog boldogtalan volt.

Gyermekei szive először kezde dobogni érthetetlenül s ő — — ébren álmodott ...

— Köszönöm. Jó éjt!

Miss Mary oda jött s kicsinyke forró kezeivel megrázta jobbomat.

— Barátom!

— Jó éjt . . . kedves álmokat!

A nagy Nelson fölragadott egy gyertyatartót s lekisért az utczára . . .

* * *

Reggeli 9 óra volt.

Szobámban ültem azon a kis hires kofferen, melyet Zilahi készített Nagyváradon, s mely most a tenger fenekén van.

Szivaroztam. Ebben semmi különös, de nagy eseménynek kell lenni, hogy egy nyomorult halandó, mint én, egy 22 kr-os szivart eldobjon.

Igen, én azt a szivart eldobtam s rohantam phlegmavesztetten a III Avenue felé, onnét a North-Hudson-Riverhez s ezen át Hoboken-ba.

Futtomban mindenütt hallék beszélni rémitő dolgokról, stricke-okról, ölésről, gyilkolásról.

A . . . féle gyár előtt mintegy 8000 munkás volt összegyűlve.

Már akkor a gyár szét volt dülva. Minden a mi benne értékes volt — azt tönkre tették.

Most ép' egy másik gyár feldulásáról tanakodtak. A szónokok erőteljes barna spanyol emigransok voltak. Szemökben gyilkos tűz, nyelvükön harag.

— Mit, sennors, a gyártulajdonosok hallani sem akarnak óraelengedésről, díjfelemelésről Ám jó! Mi pedig boszut állandunk rajtok. Előre!

A tömeg megindult.

Több Street-en keresztül vonult aztán az a 8000 ember; dühösen káromkodva, közbe-közbe egy-egy gyárnok nevével gunyt üzve.

Egy nagy térre léptek.

Ez volt a Hoboken-Park.

Két óriási épület állt itt egymás mellett.

Gyáarak voltak. A munkások nekik rohantak. Néhány percz alatt be voltak törve a kapuk. A munkások betörték a gyáarakba. A gépeket ledobták az utcára, hogy ezek döngve, pattogva törtek szét.

A butorok hatalmas csapások alatt zuzódtak össze s a kész áruk széttépve repültek keresztül az emeletek ablakain a tömeg közé.

A rombolás véget ért.

Ez a két gyár is ki volt pusztitva. Két gyártulajdonos tönkre téve.

Egy halvány fiatal ember berohant a dühöngők közzé s le akarta beszélni borzasztó munkájokról... Eleinte csak hallgatták, végre megtudták, hogy ez a gyártulajdonos fia.

Ledobták a harmadik emeletről. Vége volt.

Aztán lerohantak ujjongva, üvöltve.

Lenn 40 policeman fogadta őket. A rövid rendőri knippel-el puffogva csaptak a munkások közzé...

Néhány percz alatt 13 rendőr a földön feküdt. A többi megfutott.

Most a dühöngők a nagy S.....y gyár felé vették utjokat.

A gyárat zárva találták. Neki dültek a kapuknak, mind hiába...

Nagy nehezen betörték.

Fölrohantak a lépcsőkön törve, zuzva.

Ez a gyár is elpusztult.

Ezalatt 300 policeman foglalt állást a gyár alatt.

A munkások elvégezték utolsó borzasztó munkájukat.

A lépcsőkön már hangzott vad daemoni lármájok. Lejöttek.

A policeman-ek vezetője elébb állt az elsőnek; balkezeben a knippel, jobbában egy revolver.

— Foglyom vagy! Ordít rá.

Egy ütés s a policeman-captain le volt terítve. Ez volt a jeladás.

Mint bősziált fenevadak rohantak most a policemanok a munkásokra.

Hiábavaló küzdelem!

A föld legtekintélyesebb rendőrsége is kudarcot vallott volna a spanyol-brasiliai munkások vadsága előtt.

Rakásra hulltak a munkások...

Negyed óra múlva csak 45 policeman hagyta el a csata helyét.

A többi már nem fog megfutni soha.

* * *

Bum, bum... tang!

A tűzország tornyából tüzet jeleztek.

Brooklynban 6 gyár állott lángban.

A munkások most arra vették utjokat.

Itt-ott még berohantak egy-egy shop-ba s a raktárakat dulták fel.

A Hudson-East-River telve volt apró ladikokkal. Menekülő, támadó munkások ültek benn.

Esti 8 óra lett.

A folyó tulpartján egy hatemeletes gyár állott lángban. Dohánygyár volt. Mellette volt a brooklyn-i gazometer épülete.

Az innenső parton úgy mint tulnan, iszonyu embertömeg várt, — mert a gazometer tetőzetébe is belekapott már a láng.

A dohánygyár égett; a borzasztó tüzet égfelé kapkodta a heves nyugati szél — a szikragomolyok messze beröpültek a város épületei közé. A tűzoltó lokomotivok a gyár körül állottak s valószínűságot öntöttek az égő gyárra...

Hasztalan! A gyár olthatlanná vált.

A hatodik és ötödik emelet már keresztül égett.

Még a negyedik és az alatta levő emeletek ablakaiból lehetett látni, a mint emberek kétségbeesetten ugráltak le a 8—10 tűzoltó fireman által tartott vásznakba.

Még itt-ott egy-egy ablakból értékes holmik is repültek alá. Néha egy-egy Wertheim-cassa is zuhant alá; alól nagyot döngve a kövezeten.

Most a negyedik emelet is keresztül égett s lezuhant a harmadikra. A roppant súly keresztül törte a második emeletet is.

A harmadik emelet ablakain most egy alak jelent meg. Megfogódzott a rámaszakba s kezain lefelé függeszté magát... Iszonyu kép.

E pillanatban lezuhant a második és az első emelet egymásra... egy kiáltás! s az alak leugrott az ablakból... vége volt. A kövezeten laposra törte magát — — feje egy Wertheim-cassára esett s darabokra szakadt. Saját kincse ölte meg.

Ez volt a gyártulajdonos.

A gyárból már csak a négy fal állott... egymásfölött s alatt a hat emelet ablakai látszóttak csak, a mint ördögi lángszemekként bámultak

a sötét éjbe. Egyetlen tűzoszlop emelkedett ki a falak közül — de ez a tűzoszlop az égis látszott élni. Felette a felhők vérben usztak.

E pillanatban iszonyu rémkiáltás hallatszott — — s az emberek sápadt ijedtséggel rohantak el a gyár közeléből; késő volt! Egetverő dörgés hallatszott; a lángoszlop setépiros lett s három-akkorára nőtt.

Odatekintettem.

A gyár négy fala összedőlt a szörnyű tűz hevétől...

Száznyolczvan embernek vége volt — — ezek a romok alá kerültek.

Egy másik dörgés következett be. A gázometer robbant föl.

A következő pillanatban égő gerendák, tört gépek egyes részei, falomladékok hulltak alá a magasból; ölvé, zúzva élő embereket.

Mellettem a folyó innenső partján egy öreg ember állt, ki folyton beszélgetett velem, miközben minden harmadik szava egy „yes“ volt.

Ezt az embert egy repülő vaskerék mellen ütötte.

Az öreg emberke összerogyott s a hullámok közzé hullt.

Utánna néztem a szerencsétlennek. Elmerült örökre.

Yes!...

Ekközben a tűzoltó lokomotivok folyton működtek; lázas dübörgésük, mint valamely gyors malom kerepelése hangzott át hozzánk.

Az egyik lokomotiv explodált. Nyolcz fireman zuzatott szét darabokra.

Ez volt a borzasztó drámának legiszonyubb jelenete.

Aztán halványulni kezdett az ég . . . sötétülni a föld.

Az emberek halksusogva tértek haza, hogy álmaikban folytassák az éji kalandot.

Jó éjt!

* * *

Szóvalan mentem végig a Grand Street-en.

Utközben egy fiatal ember csatlakozott hozzám.

— Jöjjön hozzánk, uram! — szólított meg — önt szívesen látják nálunk bármikor.

— Ki ön, Sir!?

— Titkár a Noire O' Connor családnál.

— Ah!

— Nemde eljön! A Miss meg akarja önnek mutatni nagy tengeri térképét az Oczeánról, melyet ugy hiszem, az ön számára készített.

— Well, tehát menjünk!

A Sixth Astor-house még nyitva volt.

A kapu alatt csinos creol-leányka ácsorgott. A miss szobaciczusa volt.

— Hogy van, gyermekem. Itthon van urnője?

— No természetesen!

Felmentünk a lépcsőn.

A nagy Nelson megcsipett karomnál s bevon-szolt urnője elé.

Miss Mary ott állott a szoba közepén összefont karokkal s mosolygott.

— Köszönöm, barátom!

— Wher is the fire, Sir? Ön nemde a tűznél volt?

— Igen, Miss! A tűz a brooklyn-i first street-en van. Két gyár égett le.

— A munkások gyújtották fel?!

— Azt mondják, a spanyol-brasíliaiak.

— My God!

E perczben az öreg Noire O' Connor lépett be.

— Jöjjön uram, szólt, az Internationale-nak nyilvános ülése van.

— Nem atyám! Ne vidd őt a gyűlésbe. Ugy-e hogy nem viszed?!

— Tőle függ, leányom!

— Engedelmevel, my lady, követendem atyját.

— Ám jó.

A kis leány búsan nézett atyjára.

— Én pedig az „Atlantic Garden“-ban fogok önökre várni.

— Egymagában!?

— Nem, Nelson elkísér!

— God bey!

* * *

A Washington street-i international-gyűlhely előtt voltunk.

Én és az öreg.

Körülöttünk futkosó, rohanó emberek siettek jobbra-balra. Fölöttünk a St. George torony hangjai folyton bömböltek... a tűz még nem fojtatott el.

Fenn az ég még mindig piros volt s a házak felső részei visszatükrözék a tüzet.

— A jelszót uram, szoltam az öreghez. Mondja meg a jelszót!

— „Eighth-system!“

Tovább haladtunk.

Egy nagy szárnyas kapun belépett az öreg. Utánna én.

A sötét folyosó elején egy férfi állt. Most felénk közeledett.

„Eighth-System!“

„Eighth-System!“

Sugtuk fülébe.

A kapuőr félreállt utunkból.

— — — — —
— — — — —
A nagy termet már telve találtuk internationalistákkal és közönséges „emberekkel.“

Ez utóbbiak többnyire gyártulajdonosok voltak; képezvén egy-egy küldöttséget valamely iparágból.

A gyűlés már végéhez közeledett. A gyártulajdonosok egyenkint léptek az állványra s eskü és becsületszó mellett ígérték a 2 órai munkaidő elengedését s a $\frac{1}{10}$ díjfelemelést...

Az elnök fölállt az állványra, s kihirdetése a hirre kapott s most már az egész világon ismeretes „nyolcz órai system“-et, mely szerint a munkás, bármily nemzetbeli legyen is, csak nyolcz órát dolgozzék naponkint.

Dördületes „hurrah“ hangzott el a teremben.

A lelépett elnök helyét az állványon most az öreg Noire O' Connor foglalta el.

— Béküljünk, uraim! Nyujtsanak kezet a megbántott testvéreknek.

Csend állott be.

Most egy férfi jött elő s az állványra lépett.
Az első elnök volt.

— Megbocsátunk, szólt.

A két elnök kezét fogott.

— Hurrah!

Az öreg Noire O' Connor elkiáltotta magát:
„Eigth-System!“

Az ülés be volt zárva. A tagok elhagyták a
termet.

Künn újra találkoztam az öreggel.

Mellettünk százezernyi munkás tolongott.

— Éljen a nyolcz órai system!

— Éljen! Kiáltozá ezer torok.

A gyártulajdonosok és munkaadók pedig fe-
lítették rá:

— Éljen s ti is, my brothers!

A St. George harangjai e perczen elhall-
gattak.

A tűz el lett fojtva.

* * *

Igy végződött az az epochális esemény, me-
lyet a munkások lázadásának hívtak.

* * *

Az „Atlantic Garden“-ba léptünk.

Én és az öreg.

Körülöttünk mind vigadó emberek; daloló
ifjak és nevető vig yankee-lánykák.

A nyolcz órai system hire villámgyorsan
terjedt.

Egy pillanat alatt az egész város tudta.

És a város ment késő éjnek idején egyet inni e szerencsére.

Az „Atlantic Garden“, a „Pacific-, a „National- s a „Bowery-Garden“ már telve voltak emberekkel.

A kik nem tértek be, elmentek más helyre.

A kik már sehol sem kaptak helyet, elmentek a kikötő hajóira. Engedelmet kértek a kapitánytól s aztán elkezdtek vigadni.

Egyszerre egy fiatal ember fogta meg az öreg Noire O' Connor karját.

Titkára volt. Mellette Nelson.

— Uram, szólt, elkéstünk! Miss Mary természetesen kapott helyet, de én nem... férfi nem kap itt többé helyet.

— Ugy haza-, vagy valamely hajóra megyünk.

— Jöjjenek, Sirs, az én hajómra, szóltam az öreghez.

— Ah, igaz, hisz ön is tengeri szörny.

— De hátha a Miss vonakodnék! szólt a titkár.

— Bah, az lehetetlen... Ön ugy látszik, nagyon feledékeny.

Az öreg rám nézett s harsogva kezdé nevetni titkárát.

Miss Mary azonnal kész volt követni. Karomat kérte.

Kivezettem az „Atlantic“-ból.

A kocsit haza küldte az öreg. Kis utunk volt csak hajóig.

Én elől mentem a Miss-el. Utánunk az öreg és a titkár.

Nekem olyan hosszúnak tetszett ez az út . . . Szótlanul mentünk egymás mellett. A kis leány karja úgy reszketett az én karomban . . . Azt mondta, hogy fázik! Pedig rajta volt az a nagy szürke-piros schawl; és hideg sem volt . . . Keze pedig oly forró!

Ha egy lámpa alá értünk, akkor rám nézett nagy setétkék szemeivel — — olyan különösen, mintha csak azt akarta volna tudni, hogy én vagyok-e én?

Az öreg pedig azt gondolta ott hátul, hogy talán megharagudtunk egymásra s azt mondta: hogy ne haragudjunk.

Leánya erre ismét rám nézett; mintha mondta volna, hogy hisz én nem is tudok haragudni.

— Melyik az ön hajója? — kérde egyszerre a kis leányka, mikor a kikötői rakpartra értünk, s előttünk volt az árboczerdő.

— Az ott, látja Miss, azt a kettős kéményű óriás hajót, három árbocza . . . aranyozott szegélyvel, elöl a hajóorron azzal a bálványszoborral.

— Gyönyörű hajó. Valódi remek! Ön boldog lehet, ily hajón lehetni. Szinte elképzelni tudom mikor ez a vizi óriás neki vág az Oczeánnak; hogy szeldeli azokat a nagy habzó hullámokat, mik a dűhtől oly sápadtak és habzók. Ön pedig a hajóorron áll a horgony mellett s kiáltja a Commandót hogy ez tulkiáltja a szélvész fojtott zugását s a böszült tengerár ordítását.

— — — In the Winds! . .

Igy ez az ábrándos gyermek.

Mosolyogtam rajt s azt mondtam rá, hogy: ugy van!

Az öreg pedig ott hátul azt gondolta, hogy most békülünk s azt mondta, hogy ezt már szereti.

— — — — —
Hajóm földézetén voltunk.

Levittem őket cajütte-mbe; theát főztünk, én és a lányka.

A titkár megnézte könyvtáramat s nem birta eléggé dicsérni, hogy mily nagyszerű. Különösen egy kis kötetke tetszett neki. Erre az volt rányomtatva magyarul: „Országgyűlési döntvények“.

Azt hitte: hogy — — szakácskönyv.

Én pedig ráhagytam.

— Csak az a kár, hogy tulságosan el van sózva minden étel!

Elhitte.

Az öreg pedig faliszekrényemben kotorászott. Előhuzott egy üveget. Maga elé tette — és leült szótalan. Mosolygott, gondolkozott, spekulált és ivott mint a gödény.

Attól tartottam, hogy fenékgig issza rhumkészletemet . . .

És mikor attól tartottam, már akkorára rég kiitta volt; és azt kérdezte, hogy van-e még.

Egy matrózt hívtam elő.

— Michele, rhumot!

A matróz el volt bűvölve.

— Sokáig éljen, Sir!

Azzal odarohant és megcsókolta Miss Mary angyalarcát.

— Huh! vakmerő! Mi ez? . . . És nyakon csiptem, hogy kék lett belé.

— Hát . . . hát nem neje? . . . Bocsánat!

Lábai elé borult a Missnek s kérte, hogy rugja meg.

És a Miss — — megrugta!

— Boldog vagyok! Ordított a matróz s kirohant

Felvilágosítottam a lánykát, hogy ez régi tengerész szokás, hogy ha a hajótiszt először hozza bord-ra uj feleségét, akkor minden matróz egy csókot igényelhet.

— Gyalázatos egy tengerésszokás. Mint minden a mi tengerésziés!

S azzal bocsánatot kérőleg emelte föl rám szemeit s én elhittem neki mindent.

A matróz visszatért, hozva egy egész kosarat tele telt rhumos üvegekkel.

— Nesze, gazember. Itt egy dollár menj idd le magad, verekedd ki magad, marsch! Szabad vagy egész éjjelre, hogy még boldogabb légy, mint a milyen voltál a csók után.

Odaadtam neki a pénzt; s egy kitűnően sikerült box-xal kiröpitettem a cajutte-ből.

A földélzetről aztán hallottunk iszonyu káromkodást . . .

A Michele káromkodott — örömeiben.

— Lássá, szól a Miss, minek bántja ezt a szegény matrózt, — a miért megcsókolt. Hiszen nem — nem akarta!

— Nem-e? A gazember! Majd eszébe jutatom még neki.

A titkár bátorkodott megjegyezni, hogy talán irigylem a matróz szerencsáját.

Ráhagytam. Azt mondtam, hogy irigylem.

A lányka erre ismét rám nézett — elpirult s elejtette a thea-csészét. Hosszan nézett szemembe, aztán hirtelen a felfelé fordult: „csunya ember!”

— Őszinte vagyok. Szóltam. Ne haragudjék!

A titkár bátorkodék megjegyezni: hogy a kisasszony haragja csak tettetett. De erre mindjárt utánna tette, hogy bocsánatot kér.

Félt nagyon Miss Marytól.

Az öreg pedig mindezekre csak mosolyogni tudott. Ő végette, akár én is megcsókolhattam volna a leányát. Bizonyosan azt gondolta magában:

Futó csillagok a szeretők, hitvány bolygó tűz a szerelem

— — Ujra főztük a theát; aztán megittuk.

— Mondja ön, hogy lehet ebben a kis koporsóban aludni. Szólt Miss Mary, mialatt kis ágyam falüregét nézegette.

— Jól, csak meg kell szokni.

Ah, de szép leányka ez. Szólt újra, egy kis arczképet lefüggesztve a falról. Ki ez?

— Egy magyar lányka arczképe!

A lányka rám nézett . . . mintha lelkemben akart volna olvasni azokkal az ábrándos sötétkék szemekkel; aztán leült szomorodva.

— Hungarian lady . . . hungarian! Nemde ön ezt a lányt fogja elvenni?

— Nem, Miss, mert már nem él főbe lőtte magát.

— Szegény . . . be boldog!

Óh a magyar lady-k nem tudnak szeretni. A hiv szerető követi kedvesét, mint az árny, mint a nap az éjjelt, — mint a halál az életet; ah a

magyar lady-k szivtelenek ugy-e, hogy szivtelenek?!

— Nem tudom, my lady! Mert akkor szakítottam ki magam ezek köréből, mikor a sziv szeretni kezd . . . azóta nem hallottam magyar hangot lány-ajakról.

— What book is this? ! Kérdezé most a titkár elébem tartva egy kötetet, melyre ez volt ráírva czimül: Költeményeim.

Megmondtam neki.

— Ah, ön verset is tud írni? Olvasson kérem egyet, szólt a leányka közelebb ülve mellém.

Olvasni kezdtem :

— — — — —
„Imigy beszélsz te; arczod elpirul;

Szivedben vajh'mi bánat árja dul, —

S mig rám függesztett kedves kék szemedben

Első szerelmed égő könnye ül;

Hideg marad a sziv e dult kebelben,

S hallgatlak némán . . . érthetetlenül!

Miért szeretsz? .. Nem kértem én szerelmed!

Keservet értem, mért kelljen viselned!?”

— Beh szép! Kár hogy nem értem. — Szólt az a kedves lányka. Olvasson még egyet.

Pár lapot fordítottam, aztán olvasám:

„Jó halál! Te réme annyiaknak!

Nyujsad im, felém kezed!

Hogy — mit élet, végzet meg nem adtak —

Add meg azt te, — — üdvömet!

. . . . Sirhonodnak zajtalan ölében

Hagyj pihennem csöndes békeségben!

Arra kért, hogy fordítsam le neki, a mit elolvastam.

Lefordítottam neki. A titkár bámulattal, Miss Mary csüggeteg szemmel függött ajkaimon. Az

öreg pedig nagy phlegmával itta a grogot, kétszersültet harapott mellé és azt mormogta:

— — Futó csillagok a szeretők; hitvány bolygó tűz a szerelem...

Egyszerre nagy zaj támadt a födélzeten. Közbe-közbe káromkodás és kutyaugatással vegyülve.

Kimentünk a fedélzetre.

A nagy Nelson veszekedett két hajóinassal. Hol ezt, hol azt ragadta tarkón s csapta a födélzetre. Azonban a két shyps-boy sem hagyta magát s néha ők vágták le Nelson-t. Mindhárman véresek voltak már.

Miss Mary a Nelson-t, én pedig a két borzas hajóinast utasítottam rendre.

A lányka arra kért, hogy mutassam be előtte gymnasztikai mutatványainkat; mikor a Sturm-commando megharsan a födélzeten. Azt is megtettem. Commandiroztam, kötelen, árboczon, vitorlarudon mászkáltam, ugrottam, félkezen függöttem toronymagasságban. Mellettem mindenütt a két vihogó borzas „boy.“

Késő este volt. A nagy gönczölszekér rudja már nagyot hajlott W. irányban.

Hazakisértem őket.

Másnap délelőtt hajóm kapitánya kiadta a rendeletet: „Délután 2 órakor kifeszítjük a vitorlákat Angolország felé.“

Kiki elment dolgait rendbeszedni a szárazföldön...

Elmentem bucsuzni a kis leánykához.

Otthon volt. Nelson minden nagyobb baj nélkül beránczigált urnője elé.

— Bucsuzni jöttem, my lady! Délután neki vágunk az Oczeánnak Angolország felé. Gondoltam, eljövök s megnézem önt utoljára.

— Utoljára! ah nem! Talán, talán még újra látjuk egymást.

— Szivemből óhajtom.

— Nézze uram, szólt Miss Mary. Ezt a selyem-térképet emlékül készítém önnek. Fogadja el kérem!

— Köszönöm, — gyönyörű!

Búcsut vettem az öregtől — kezét szorított velem, aztán elfordította arcát. Szegény öreg el-
érzékenyült.

Miss Mary kikisért a lépcsőig. Nelson szomoruan ballagott utánunk.

— Isten önnel Miss! Ne feledjen! Megszorítottam kezét, s lefelé mentem a lépcsőn.

— Farewell! . . fare . . . well! Zokogta utánam a leányka s kezét nyujtotta felém. Visszatértem.

Hevesen szorította meg kezemet — és megcsókolt! Aztán kis tenyereibe rejtette lázas tűzben égő arcát és sirt csendesen . . .

Visszatértem a hajóra.

* * *

Délutáni 2 óra volt.

A kapitány már fenállott a commandeur-hidon; mellette két meatshipman (tengerészapród) s egy hadnagy.

Az egyik tiszt az árbocz alatt, másik a kormánykeréknél — én pedig a hajóorron álltam, a horgony mellett.

Az utazók a cajutte-kben voltak — — a parton óriási embertömeg.

Hollán! Hangzott egyszerre a kapitányi hidról.
Most rajtam a kommandó.

— In the Winds... kiáltám. A vitorlák kifeszültek s a gőzkémények dübörgésébe belé-belé locsantak a kerekek lapátjai.

A hajó neki vágatott a nyílt Oczeánnak.

— Hollá!... echejó! hoihó... hurráh! Hangzott a fődélzetén.

— Farewell! A szárazföldről.

Távol a tömegtől a parton kis négyfogatu kecsi állott. Előtte egy leányka... olyan kedves volt ez a fehér alak. Kis kendőcskét lobogtatott utánunk.

— Farewell, mi dear Friend... farewell! kiáltotta felénk alig érthető gyöngye hangon — —

A hajó pedig rohant tovább, tovább; a vitorlák tágultak, dagadoztak, — a gőzkémények dübörögtek.

... Hurráh!

Az a kedves fehér alak pedig még mindig ott állott a parton s lobogtatta kis kendőcskéjét.

Oda néztem távcsövemmel; Miss Mary volt. Ajkai oly különösen mozogtak.

Talán akkor is azt kiáltotta még:

My dear Friend!

Farewell!

.... A vitorlák dagadoztak a gőzkémények dübörögtek

A „Chicago“ pedig rohant tovább tovább

Tizenkettedik napja voltunk már tengeren.

— — Éjjeli tizenkét óra volt. Én a födélzeten sétálgattam föl s alá.

Arról a szép lánykáról, — arról a nyílt, őszinte ábrándos gyermekről gondolkoztam, a ki feleségem akart lenni; mert szeretett

Körülöttem zúgott a tenger minden oldalról, a nagy őszfejú habok el-el futottak hajónk oldala mellett s habzó ajakkal locsogták :

Futó csillagok a szeretők . . .

Lenéztem a tengerárra. A tenger villós állatkái, mint fénylő Szent-János bogarak lebegtek szerte a mérhetlen tengeren; közzéjük oda volt írva habbetükkal :

Hitvány, bolygó tűz a szerelem !

— És én a régi voltam ismét.

Lesütöttem újra azt a büszke homlokot, mely hajdan oly emelten nézett az élet elébe, s melyre most már az van írva : . . ez az ember meggyülölte az életet, mert — — ismeri !

— Land ! land ! Hangzott az árboczkosárból.

Az angol partoknál voltunk. A Southampton-i kikötő világító tornya pislogott felénk egy magas sziklaoromról.

Egy óra múlva a hajó a kikötőben, — s én a Southamptoni „National Hotel“-ben voltam.

Két nap múlva egy nagy amerikai gőzös futott be a kikötőbe s a mi hajónk mellé állott.

A födélzeten fiatal leányka állott s mikor megpillantott, meglepetve kiáltott fel.

Miss Mary Noire O'Connor volt.

Mellette állott atyja és a titkár.

Az nap délután velők voltam; ők telelni jöttek ide, hol egy gyönyörű házak volt.

A „Central Park“-ban sétáltunk.

Én elől mentem a lánykával; utánnunk az öreg és a titkár.

A Miss hallgatag volt. Nagyon keveset beszélt. Olyan betegesnek látszott.

Vigasztaltam.

Ő aztán beszélt nekem gyógyíthatlan betegségről, halálról, elérhetlen vágyakról, boldog családi életéről.

Én pedig Magyarországról beszéltem s arról, hogy mily boldog lehet az, a ki ott lakhatik szüntelen.

— — Este lett. Haza kísértem őket.

A kapunál azt mondta az öreg, hogy vegyem el a leányát, ha akarom... aztán elfordult az öreg s zsebkendőjével törülgette arcát.... Oly nehéz volt neki ezt a pár szót elmondani!

Kezemet nyújtám a leánynak.

Megcsókolt...

Nagyon nehezemre esett azt kimondani, hogy: nem lehet!

Mert én nem tudok már szeretni; mert nem akarom boldogtalanná tenni azt az ábrándos, nemeslelkű gyermeket!

A leányka sirt, hosszan, keservesen.....

Az öreg halkán mormogta magában:

Futó csillagok a szeretők.... hitvány bolygó tűz a szerelem!

Elváltunk. — Azóta nem láttam...

*

*

*

Másnap már az éjszaki tengeren járt a „Chicago“.

Három óra a Niagara mellett.

„Menjetek a N i a g a r á h o z és természetistenitőkké lesztek! . . .“

„Ha nem tudtok imádkozni, — menjetek a tengerre és megtanultok imádkozni! . . .“

Ez a két közmondás szerintem igen nevetséges, bár az emberiség nagyobb része erősen ragaszkodik hozzá . . . E sorok olvasói meg fogják nekem bocsátani, hogy a N i a g a r a mellett nem lettem természetistenitővé, s hogy a tengeren — — de hagyjuk! még rám foghatnák, hogy nem tudok imádkozni.

Az oly emberekre, kik tapasztalatból czáfolják meg fönnebbi két közmondást, azt mondja a német: „blasirt bis zum Tod!“

Szerintem ez sem áll egészen.

Ott voltam a Niagara vizesés mellett, — fölött és alatt; de naturalistává nem lettem.

Elmentem a tengerre, vissza is jöttem.

Most itthon vagyok, és a „hiszek egy“-et tanulom.

* * *

Junius hó 16-ika volt.

Buffalo egyik „gents and ladyes room“ he-

lyiségében ültem a reggeli mellett, mely beaf, thea és néhány darab süteményből állt.

A fogadás mecklenburgi származásu emigráns volt. Szives mindenkikez; de a sokszori csalódások óvatossá tev ék. Tíz évvel ezelőtt jött át Amerikába s azóta szorgalma által a nnyira vitte, hogy ma már 20,000 dollárnyi vagyona, szép felesége és három piros arczu gyermeke van.

Quod altera? ... mi kell több egy mecklenburgi emigránsnak, hogy boldog legyen!

És John Pagels (így hívták a fogadóst) boldog volt.

Ott ült naphosszant a b a r mögött, ölébe vette a legkisebb szöszkét, — ringatta, gyügyögött vele, aztán megcsókolta feleségét, kiállott a s t o r e ajtajába s mosolyogva nézte a világot.

Neki könnyü volt már mosolyogni.

... Nyolcz óra reggel volt.

A reggelit elköltöttük, a fogadás családja sétára indult az Erie partjaira — én pedig összecsomagoltam bőröndömet s mentem a „Niagara railway“ indóháza felé. A vonat 10 órakor hagyja el B u f f a l o t *) megváltottam a jegyet 45 centért, — beültem egy coupe-ba s vártam az indulást.

Nem soká kelle egymagamban ülni, néhány percz mulva csak úgy özönlött a nép az indulandó vonathoz, a kirándulók többnyire lányok voltak, hollófürtü kedves ladyk egytől egyik, — bátor

*) Buffalo-t „Queen City“-nek hívják a yankeek, azaz „városok királynője“-nek, s méltán, mert oly szép város kevés van.

tekintetü, csevegni szerető gyermekek... mintha parázson ültem volna, úgy éreztem magamat közöttük.

— Legyen szives fölállani, Sir! — szólit meg egy csengő női hang.

Fölállottam. A leányka fejecskéjével biczengett, — egyet mosolygott s aztán helyemre ült.

Más hely után néztem. Nem volt. A coupe tele volt nőkkel; az amerikai udvariasság mind kiüzte onnét a férfiakat, — én a legutolsó voltam; de azért engem is kiröpítettek.

Itt nem segített a „Goddam!“

A conductor előzékeny fiatal ember volt, mint minden vasuti hivatalnok — — Amerikában. Fel-szólításomra, hogy jelöljön ki számomra más helyet, — karomon fogott s vitt egy málhás kocsihoz.

— Tessék beszállani, my dear Friend! itt bizonyára jó társaságot találанд.

Régen túltettem magam az előitéleteken. Egy ugrás s benn voltam a kocsiban; körülöttem ládák, kofferek és fiatal emberek — — képezvén egy idylli képet a vasuti kirándulások köréből.

A fiatal emberek azonnal helyet készítettek számomra. Körülvettek, kikérdeztek, hogy melyik lánykának engedtem át helyemet, hogy nézett ki, szép volt-e, creol vagy yankee volt?

Én pedig nem tudtam semmire sem felelni.

— I am hungarian, Sirs! Magyar vagyok s teljesen ismeretlen Amerikában.

Nekik sem kellett több. Kérdezősködni kezdtek Magyarországról, Kossuth-ról (ők csak úgy nevezték Kossuth-ot: „the smart hungarian“, azaz: a derék magyar), — kérdeztek a 48-ki forradalom

felől, a mostani magyar királyról és még sok egyébről.

Elővették notes-eiket s jegyezgették a mit nekik feleltem, föl sem pillantva rám.

Ilyen az amerikai! Megragadja az alkalmat, a hol lehet, hogy tanulhasson.

A gőzmozdony e perczben fűttyentett, a wagonok kerekerei dübörögni kezdtek s mi elindultunk a világhírű Niagara felé.

Amerikai vasuton utazni élvezet akkor is, ha az ember málhás kocsiban ül.

A fiatal emberek félretolták oldalt a nagy ajtó szárnyait; így az egész vadregényes vidéket beláthattuk. A buffalo-i „foundry“ (vasgyár) kéményei már messze maradtak utánnunk; egyszerre ugy tetszett, mintha vonatunk emelkedni kezdene... azt hittem, valamely hidra kapaszkodunk... ugy volt! csakhoggy az a hid nem folyó, — hanem egy vasuti töltés fölött emelkedett. Mi ez?

Egy fiatal amerikai aztán elmondta nekem, hoggy a „Lake Schore Railroad“ vasuti clubb nem akarta megengedni a „Niagara Railway“ vasutársaságnak, hoggy keresztülvágja vonalukat. — Célja az volt, hoggy majd épittet maga a társaság egy mellékágat a Niagarához, — hanem csalódott. A furfangos yankee-ügyvédek kisütötték, hoggy ha nem szabad is a vonalat átvágni, hát majd a levegőben fognak építeni vasutat. Áthidalatták a nevezett vasut töltését, s azóta a „Niagara Railway“ büszkén robog a „L. Sch. Railroad“ vonala fölött.

Mily egyszerű gondolat, — Európában még se jöttek volna rá!

A vidék itt már változatosb volt. Füstölgő domb-prairiek, — félig kiirtott őserdők — a meddig a szem ellát . . . itt-ott egy szabálytalan folyó fut keresztül a kövér mezőkön, iszapot, korhadt fatörzseket rakva le alacsony partjaira. A távolban néhány farm-ház bádogtetőzete fehérlik. Benne vigasztalódott szívű európai emigránsok élnek — visszavonva magukat a világ zajától; itt elfelejtik, hogy száműzöttek. — — Szegény, boldog emigránsok!

Vonatunk tovább robogott. Új tájképek tűnnek a kíváncsi szem elé. Dús növényzetű rétek, alacsony dombokkal behintve . . . olyan különös alaku domkok! Mintha csak temetőt látnánk! . . . Nyolczszáz ember alussza alattuk a hősök álmát, kik éltek és meghaltak azért a földért, mely nekik menhelyet adott Európa üldözése elől. — — Szegény, szerencsétlen emigránsok!

Vonatunk füttyenése állomást jelzett.

— „Tonawanda!“ hangzék vonatunk előtt, — „Fiwe minuts!“

Öt percznyi megállapodás. Kiléptünk börtönünkből s mentünk egy közellevő „Beer Saloon“-ba.

Mielőtt beléptem volna a terembe, egy kis vörös indus leányka érintett karon.

— Vegyen ebből a banaanból, Sir!

Olyan kedvesen tudta azt a pár szót elmondani.

Vettem két darabot.

— Ön Európából jött, nemde? — kérdezőmost, mialatt villogó szemeit rám emelte.

— Igen, nos?

— És franczia, nemde?

— Nem!

— Ah, lám én pedig azt hittem! De mikor épen úgy néz ki. Az én atyám is Franciaországban van. Cayenne-ben! Tudja ön hol van az? mondja meg!

Szegény gyermek! Ne busulj — — — atyád jó helyen!

Beléptem a terembe.

Fiatal utitársaim azonnal megkináltak poharaikkal, . . . öt percznyi dinomdánom! aztán újra felültünk a málháskocsiba — a gőzös fűtten. . . . A coupe-k ablakaiból kedves női arczok mosolyogtak felénk — — olyan különös az, mikor valaki gúnyolódik s dicsér egyszerre! . . .

Vonatunk egy széles folyam jobboldalára kanyarodott most. Ez volt az „Erie-canal“, a mikor ez leesik a mélybe, akkor úgy hívják, hogy „Niagara“.

Országos Széchényi Könyvtár

Elrémültem. Ez az irtózatot víztömeg egyszerre esik le toronymagasságból?

Tompa moraj ütötte meg füleimet. — A 8 angol mértföldnyire levő esés elfojtott dörgése volt az.

Különös érzés fogott el.

Azt képzeltem, hogy egy böszült csata távoli zugását hallok

— Jöjjön ide, Sir, s nézzen nyugot felé látja?

Óriási fehér felhőt láttam a nyugoti láthatár végén, mely eget és földet látszott összekötni.

— Ez a felhő a Niagara esés fölött van. A porrá zuzódott vízreszecskék fehér felhő alakjában emelkednek föl az ég felé . . .

Az a tompa moraj pedig mindig hangosabb és dördületesebb lett — mintha százezer pokol bögte volna ott a fájdalom, a tulcsigázott kin borzasztó panaszát. . . . A gőzös utoljára fütttyentett.

„The Niagara falls!“ Hangzott a vonat előtt...

Az indóház alacsony kis épület, körülkorlátozva természetes facsoportozatokkal; az ember azt hinné, hogy valami mulató Pavillon.

Különös jelenet következett. A társas kocsik s omnibus-ok kocsisai minden utast megfogtak s akarva nem akarva be kellett aztán annak lépni valamelyikbe.

Pár oldaldöfés jobbra-balra s én kiszabadultam a kocsisok körmei közzül. Böröndömet oldalomra csatoltam s gyalog indultam a még negyedórányi távolságban lévő eséshez.

Az indóháztól nem messzire fekszik az a kedves kis város, melyet spekuláns yankee-k s európai német emigránsok építettek . . . City of the Niagara falls“, (olv. „Sziti of szi Neiegre fells“; = „A Niagara esés városa“).

A kis város főutcáján át egyenesen az eséshez lehet jutni. Én ezt az utat választottam, hogy így némileg a várossal is megismerkedhessem. A „first street“ vagy „Niagara-utcza“ minden háza egy-egy hotelt vagy „Indian Curiosity Store“-t képez, mely utóbbiakban hűen utánczolt indián faragványokat s egyéb különlegességeket árulnak jó pénzért.

Egy ily bolt tulajdonosa, Mayer ur, behívott magához, — szives ember volt . . . úgy látszik, régen elfelejtette hazáját, Hessen-Kassel-t. Vettem tőle egy angol eredeti munkát a Niagara esésről,

több színezett képpel. A jó ur aztán ellátott különféle utasításokkal, végre aztán bucsut vettem tőle s tovább siettem az eséshez.

Néhány kanyarulat után az esés jobb oldalán levő ugynevezett „amerikai esés“ szélén állottam. A kép, mely szemem elé tárult — borzasztó volt.

Beláthattam az egész esést egyszerre, s ez a látvány* tollal le nem írható. Gyöngye kísérlet a legragyogóbb leírás is.

Képzeljék e sorok olvasói a Dunát 3 vagy 4 akkora, mint a milyen; képzeljék el, a mint a szörnyű víztömeg rohanva fut, fut, . . . aztán egyszerre kavarni kezd s örült gyorsasággal alázuhan egy 174—200 lábnyi magas sziklapárkányzatról, . . . hogy a víz tajtékká törve fölszáll az égig . . . Oh, az iszonyú kép!

Köröskörül mindenütt remeg a föld, s ha valamely fa mellett állunk — olyan különös hangokat hall az ember . . . azok a fák ugy recsegnek, nyöszörgnek!

. . . Ledültem a földre, bőrdömböt fejem alá tettem s aludni akartam . . . szerettem volna e borzasztó képtől megszabadulni, . . . pedig még is oly szép, oly vonzó volt! Elővettem utinaplómat s jegyezgetni kezdtem . . . érdekes jegyzetek, -- kár, hogy nem tudom elolvasni, — phantasiám ott járt az esés fenekén, kezem pedig az alatt írta a hieroglypheket, halálfejeket, hullákat, összevissza minden értelem nélkül.

Fölkeltem s oda siettem újra az esés széléhez — lenéztem a hajmeresztő mélységbe . . . felső testemmel kihajoltam az esés fölé . . . fülemben olyan csábító hangok: „ugorj le! . . . eleget szen-

vedtél . . . egy pillanat és vége . . . örökre . . .
ugorj le; — le, — le . . .“

Szédület fogott el! Fejemhez kaptam . . .
aztán ledőltem a kopár szirt szélére. Nagyon különös
gondolataim voltak.

Eszembe jutott egy boldog gyermekkor; el-
feledhetlen pár év a Kárpátok aljában . . . egy
örömtelen ifjúság, eltévesztett élet
s szemeim sötéten bámultak oda le, a hol egy
pillanat! és mindennek vége . . . örökre!

Körülöttem pedig föl s alá sétáltak azok a
hollófürtü gyermekek piros orcáikkal s csevegő,
mosolygó ajkaikkal. Olyan különösen néztek rám
. . . talán azt gondolták, hogy beteg vagyok.

Egy fiatal ember ugrált körülöttünk. Festő
volt, tehetséges fiatal csavargó művész.

Tíz-husz perczig rajzolgatott, aztán odavitte
eladás végett a rajzokat a leánykáknak. Bókolt
nekik, elmondta őket angyaloknak, -- magát Apol-
lónak, — a Niagarát pocsolyának, — engem bo-
londnak, — egy öreg yankee-asszonyságot pláne
dromedárnak. A leánykák pedig kacagták s vet-
ték a rajzokat a mint kínálta.

Az a dromedár asszonyság pedig igen jólelkű
nő lehetett. Megkinált kézi táskájából mindenkit
cakes-sel, ananász-szal, banaán-nal s egyéb édessé-
gekkel. Nekem és a festőnek pláne egy negyed
kókusz-diót is adott. Megköszöntem néki A
festő azt mondta, hogy szintén köszöni; de meg-
enni majd csak akkor fogja, ha Páviánná lesz.

. . . A lányok természetesen kacagtak az
élczen a könyezésig.

Átmentem a „Goat Island“ nevű szigetre.

Hogy miért nevezték el e helyet „Kecskesziget”-nek, arra nézve eltérők a vélemények, a miről nevezetes, azt pár szóval elmondom Mayer ur után.

A 30-as években jött e vidékre egy halvány fiatal ember. Megnézte a Niagarát, s akkor elhatározta magát arra, hogy itt marad... építettett magának egy kis kunyhót s abban remetéskedett. Kunyhója e szigeten állt, éjjelenként látták, amint pislogó mécsessel kijött kunyhójából s elkezdett bűvös hangon énekelni, ... hangja tulkiáltotta a „vizek dörgését”, a Niagarát.

Néhány évig tartott ez így. Egy napon aztán megtalálták az esés alatt ... meg volt halva. Az emberek azután eltemették erre a szigetre. Abootnak hívták. Többet senki sem tudott felőle.

Ott álltam sirja fölött, s elmerengtem Szegény Aboot!

A világító toronyhoz, mely az „amerikai esést” a canadaitól elválasztja, — keskeny fahid vezet. Ez a hid a legnagyobb veszélylyel van összekötve. A partról vezet az esés fölé, hol egy, a víztől még eddig le nem gördített szikladarabra támaszkodik.

Ha a hidra lép az ember, jól teszi, ha a karfákba erősen megfogódzik, mert egyrészt a hid inogása, másrészt a szédület borzasztó következményei ellen védi magát.

Ráléptem a gyöngé pallóra s végig mentem rajta. Szándékom volt fölmenni a világító toronyba, de e szándékom kivitelében megakadályozott a véletlen — — a torony ajtaja zárva volt.

A hid végén egy őszfejú yankee állott s nézte nagy hidegvérrel a hid lábánál lezuhanó hullámo-

kat. Mellette kedves arczu fiatal lányka
Jobb karjával oda támaszkodott a hid karfájára s
lebámult a hajmeresztő mélységbe. Olyan kedves
alak volt.

Néhány szót váltott velem, aztán bucsuzólag
névjegyét adta nekem.

Arról a névjegyről pedig azt a nevet olvas-
tam le: Mary Noire O'Connor.

Van okom ezt a nevet soha se feledni.

E helyen az esés 190 lábnyi.

A canadai oldalon az esés különböző magas-
ságu. Legkisebb esése 174, — legmagasabb 204
láb, — s nem mint némely Niagara-utazók állítják:
230 láb. *)

A levegőbe fölszálló vízfelhő érdekes képet
tár a szemlélő elé. A legteljesebb szivárványok
tükröződnek benne, a tüzes amerikai nap fényétől
élénkitve, olykor egy-egy pillanatra elenyésznek
— aztán újra előtűnnek s újra meg újra.

Merengésemből a festő szava ébresztett föl.

— Jöjjön, uram! — szól. — Megnézzük a
Canada-oldalt is. Átmegyünk a hidon s aztán alája
megyünk az esésnek. Nos, velünk tart?

Követtem az ajánlkozó utitárst. Átmentünk a
kolosszális lebegő hidon, mely az eséstől lejjebb
mintegy $2\frac{1}{2}$ angol mértföldnyire van s mely az
„Egyesült államokat“ Canadával összeköti. Ez eddig
a világ legnagyobb függő hidja. Innen és tulról

*) Lásd: Der Niagara-Wasserfall, von Löwenherz. „Garten-
laube.“ 1872. Ez a „Löwenherz“ név egy német utazó író néve.
Adatai többnyire ferdek s különösen a Niagara melletti „Szélbar-
lang“ leírásánál füllent óriási módon. No, de bocsássuk meg az ő
vétkeit, hiszen ő . . . író.

két-két oszlop áll s ezeken függ az óriási vashid, mely 2 részre van osztva. Alól a kocsik, lovasok és gyalogjárók, — felül a vasuti vonatok közlekednek.

Ép egy a Canada-oldalról jövő vonat robogott el fölöttünk, — mikor a hid közepén voltunk.

A vonat robogása felül . . . alul a „vizek dörgése“ *) oly borzasztó volt, hogy magunk hangját sem hallók. Az az óriási hid pedig úgy mozgott, hullámozott.

Leléptünk a hid tulsó végéről. Angol területen voltunk, Canadá-ban.

A festő kalapját csóválta meg a légben s hurráh-t kiáltott.

Kalauzunk sok bolyongás után végre levezetett a Niagara aljába.

A lerohanó víztömeg féliv alakban hull alá a mélységbe. Mi ez ív alá szándékoztunk!

Kissé nyaktörő vállalat. Semmi! előre . . .

* * *

A Niagara vizesés alatt . . . Oh, arra nem jól esik visszaemlékezni! . . . A merre csak tekint a szem, — mindenütt víz, víz! Fölül, alul, előttem, körülöttem s mindenütt csak víz, mozgó, zuhanó hullámok! A talaj egyenes, nyirkos; — itt-ott egy-egy szikladarab; több semmi! . . . A levegő is vízzel van telve. A szertefrecscsenő összezúzott hullámok vízfoszlanysait elkapja a zuhatag esése alatti örökös széláramlat . . . s szemünkbe vágja. A zuhatag dörgése itt oly borzasztó, hogy annál rémitőbbet képzelni nem lehet! Olykor egy-egy 2—3 mázsás szikladarabot is látni, a mint ez a hul-

*) Ind nyelven annyit tesz ez a szó: „Niagara“ K. T.

lámok között aláhull s egy más sziklán ezer darabra pattan széllyel . . . és ennek sincs semmi hangja . . . Itt az ágyú dörrenése sem különböztethető meg!

Társaim és a Cicerone elől mennek — én leg-hátul. Csak hadd menjenek!

Egy szikladarabra ültem le . . . Homlokom izzó volt; agyamban forrni éreztem a velőt s kezeimen az üterek sebes lázzal lüktettek. Fejem nehéz, úgy zúgott benne valami . . . A rohanó szél-áramlat pedig folyton-folyton csapdosta hozzám azokat a nagy kemény vizcsöppeket . . . olyan hidegek azok a vizcsöppek s az a szél olyan szuró; kábult voltam.

A szikladarab, melyen ültem úgy reszketett, — olykor megingott velem együtt . . . mintha félt volna.

Ugy képzeltem, mintha a tenger fenekén lettem volna. Vajjon a tenger fenekén is olyan világos van mint itt — ebben a vízi kriptában?

A tenger fenéke csendes, nyugodt . . . mig itt . . .

Eszembe jutott az a szegény Aboot.

Ő itt szeretett lenni leginkább. Leült a nyirkos földre s aztán énekelt órahosszant. Különös lehet az, mikor valaki szívből énekel, a kitörő fájdalom erős hangjain — és nem hallja a dallamot, — csak azt érzi, hogy ajka mozog és szíve fáj . . .

Szegény Aboot!

Azt mondják, hogy szeretett valaha, — azután meghalt a kedvese. Az nagy csapás!

Legnagyobb átok az emberen az érzékeny szív . . .

De hát mért szeretett?

Miért kellett annak a leánynak meghalni?

Hiszen az Isten igazságos jutalmazásban és büntetésben!

Szegény About! Te bűnhödtél szerelmedért s meghaltál . . . jutalmul szenvedésedért!

Egyszerre társaimat láttam visszatérni.

Fölkeltem helyemről s hozzájuk csatlakozám.

Még néhány ugrás, — néhány kerülés, azután künn voltunk újra a szabadban.

Mégis csak jobb itt fönn, mint ott lenn abban a hullámsirban.

Fejem nehéz, mint egy óntömeg, — lázam nem szűnt meg, sőt rohamosb lett s annyira elgyöngített, hogy alig birtam lábaimon állani.

A Niagara vizesés alatt!

Arra nem jól esik visszaemlékezni!

*
* * * Széchenyi Könyvtár * *

Visszatértünk az „amerikai“ eséshez.

Fákkal beültetett kis völgyben áll az a fényképezde, mely a legdrágábban dolgozik eddigelé. Gazdag különcöknek való csak, kik bármily árat megadnak csupán azért, hogy hátterükben a világhírű esés láttassék.

Megtekintettem a műtermet. A keskeny előtornác minden oldala tele van aggatva ily fényképekkel . . . legnagyobb bámulatomra egy magyar ruhába öltözött férfi arczképét is megpillantám a többi közt. Ki lehetett az a táblabirói alak? . . . nem tudom.

A fényképész elegáns fiatal ember volt. Behívott mindnyájunkat magánlakására s kérdéseinkre kifogyhatatlan volt feleleteiben.

Elmondta többek közt James Brown esetét.

Egy napon kiment halászni csolnakával az „Erie canal“-ba. De a munka nem mehetett nagyon szaporán, mert Brown ur . . . elaludt.

Egyszerre valami lökést érez — s ő felébredt. A mit látott, hajmeresztő volt. Csolnakát elragadta az ár s vitte az esés felé — — —

Lezuhant!!!

James Brown az egyedüli ember, ki a véletlen hihetetlen játéka folytán szerencsésen megmenekült a biztos haláltól, mert élve maradt.

Persze, hogy ezért híres emberré lett s messze földről jöttek bámulatára. De James Brown később még híresebbé lett egy fogadása által. Abban fogadott bizonyos gazdag amerikaival, hogy ő még egyszer megcsinálja a salto mortale-t az esésen alá.

Ezer meg ezer ember jelenlétében indult ki csolnakával az „Erie canal“-on lefelé. A ladik eleinte lassan uszott neki a borzasztó esésnek; azután sebesebben s mindig sebesebben . . .

Lezuhant!!!

James Brown-t többé nem látta senki. Eltűnt örökre.

Erről az emberről méltán mondja el a büszkélkedő amerikai, hogy a legmerészebb volt.

Annyi igaz, hogy utánzója nem akad . . . mert embertől ilyent várni nem lehet!

A fényképész grog-ot töltögetett nekünk.

És mi ittuk a grog-ot.

Szegény Brown!

Elbúcsúztunk a fényképésztől s a Chicago felől érkezendő vonat indóháza felé siettünk.

Délutáni egy óra volt. A nap tüzesen lángolt az égen, lángoló sugarai a földre hulltak . . . tikasztó hőség! Az a jólelkű dromedár asszonyság csak úgy kapkodott levegő után. A festő figyelmeztette, hogy a sült galambok nem e tájon fészkelnek. Persze hogy azok a hálás leánykák kacagtak rajta a könnyezésig.

Mit mondjak még?

A vonat előrobogott. Beugráltunk a waggonokba; egy fütty — — azután mindig távolabbról hallók a „vizek dörgését“ . . . a táj csendesebb, — csak a vonat kerekei zakatolnak s a lokomotív képménye dübörög.

„Accident!“ hangzik egyszerre a vonat elején, mire megfoghatlan hirtelenséggel megállt a vonat.

Tengely-gyuladás volt, ami nem nagy ritkaság az amerikai vasutakon. De ez nem is lehet másként ily örült gyorsaság mellett, hol 40 angol mértföldet fut meg a vonat alig 2 óra alatt.

A vonat vezetői azonnal az oltáshoz fogtak; s a tüzet minden áron elfojtani igyekeztek.

Idylli jelenet!

Az összes utazó sereg kiszáll a waggon-okból s letelepszik a töltés hosszában, mint a sátoros cigányok; csapatokra oszolva . . . a hány waggon, annyi rögtönzött kis társaság.

A festő pedig nem vala rest . . . előhúzta önját s lepingált bennünket in corpore. A kép alá azt írta: *U t a z ó m e n a g e r i a*. Aztán oda vitte egy leánykának — — kapott érte 5 dollárt.

Nagysokára végre sikerült elejét venni az „accident“-nek. Beszálltunk újra a kocsikba s folytattuk az utat *T o n a w a n d a* felé.

Egy öreg ur beszéli, hogy látta Blondin-t, a kötél-tánczost, a mint átment a Niagara fölötti kifesztett kötélen. Blondin nem ép az esés fölött ment által, mert ez az esés fölött lebegő vízfelhő miatt lehetetlen is lett volna; — hanem mintegy fél angol mértföldnyire beljebb az ugynevezett „rapids“-ok fölött; de e helye a Niagarának nem kevésbé veszélyesebb, mint maga az esés, mert az óriás folyam tele van legörgetett szikladarabokkal s örvényekben oly bővelkedő, hogy azon semmi jármű, annál kevésbé úszó ember, át nem mehet. Ehhez számítva még a szédítő magasságot, melyben a kötel függött... Az öreg ur azt mondja, hogy alulról tekintve, az a karvastagságu kötel csak úgy látszott, mint egy czérnaszál!!

Szerinte Blondin ép oly hőstettet vitt végbe, mint Brown... én azonban ezt nem hittem el neki, mi látszólag roszul eshetett az öreg urnak, mert azontul nem kínált többé bagódohánynyal, mi itt egyértelmű az európai burnót-kínálási szokással.

Tonawanda után még három helyen állt meg vonatunk. Igénytelen farm-telepek mind; a mi némileg érdekessé teszi — az a vad romantika, a civilizálatlan szabad természet.

Még néhány év! — s aztán vége a romantikának is. Kiirtják az őserdőket s világvárosokat emelendnek helyökbe a mind nagyobb számmal ide töduló európai emigránsok.

Délutáni 3 óra volt, mikor vonatunk átrobogott Buffalo utczáin. A lokomotiv intő harangja sebes ütenyben csengett — — azután elhallgatott. Az indóházban voltunk.

Következett az a nevetséges jelenet, melyet búcsúnak neveznek. Volt itt kézszorongatás, csók és könnypotyogtatás annyi, — hogy öröm volt nézni. A festő különféle grimászok közt vett búcsut a clubb-tól. Farewell, my dear Friend!

* * *

Még a festőről akarok pár szót mondani.

Két hónapra e kirándulásom után Boston-ban töltöttem pár napot.

Az „Ellicott street“-en sétálva, egy épülőfélben lévő palota előtt mentem el, — a mint valaki vállamon érint.

— Good morning, Sir! Hát nem ismer?!

Ránéztem — — a festő volt, de egészen kivéve különben igen elegans alakjából. Durva munkásöltöny volt rajta; felső testét kék ing, — szőke fürtös fejét pedig rongyos vászonsipka fődte. Ugy nézett ki avval a téglahordó „fakalap-pal“ vállán, mintha szinpadon játszaná a kőművesinas szerepét. Arcza meszes, keze téglaporos, ruháin pedig a m a l t e r hagyott maradandó fakó nyomokat.

Kaczagni való alak volt — — és én kaczagtam. A festő is kaczagott... neki is nagyon nevetségesnek tetszhetett ez a dolog!

— Hogy-hogy, Sir? Ön kőművességre adta magát?

— Igen, Sir... Sic transit gloria mundi! Felelé a vidám fiu, mialatt egyet penderített piczike bajuszán.

... Mert lássa, Sir... hogy freskókat készíthessek, ahhoz előbb fal kell; — azért építem e falakat! Ha ezt nem teszem, akkor... éhen halok.

Amerika az anyagiság országa — itt éhen hal
a művészet!

A festő e szavai mélyen hatottak lelkemre.

A festőnek igaza van!

Kezet fogtam vele; aztán folytattam utamat.

— — — — —
Azóta nem láttam! Vajh' mi lett belőle? Talán
felépitették már azóta e palotát s ő csakugyan festi
benne a freskókat!?!... Szegény művész!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

felépítettek már azóta a palotát a ő csakugyan festi

1947. évi évkönyv

HÜGEL OTTÓ

nagyvárad i könyvkereskedő kiadványai.

Podhraczký F. és Mocsáry Sándor	<i>Természetrajzi szemelvények nagy 8-adrét . . .</i>	1.40
Dr. Pollák László	<i>Javaslat a kéjkedés szabályozására 8-adrét . . . ; . . .</i>	—40
Dr. Pollák László	<i>A bőrbetegségekről . . .</i>	—30
Dr. Bozóky Alajos	<i>A jogi személyekről kis 8-adrét . . .</i>	—70
Nagyvárad és környéke	<i>kis zseb-formát . . .</i>	—50
<i>Grosswardein und seine Umgebung . . .</i>		—60
Dr. Sipos Árpád	<i>Bányajog . . .</i>	3.—
Lenner Nándor	<i>A német mondattan vázlat . . .</i>	—70
Illemtan	<i>a tanuló ifjuság számára . . .</i>	—30
Várszély Armin	<i>Imakönyv a tanuló ifjuság számára . . .</i>	—60
Michel Berend	<i>költeményei, fordította Rádl Ödön 12-rét . . .</i>	1.—
Rádl Ödön	<i>Levelek egy német fiúból 12-rét . . .</i>	1.—
—	<i>— — — — — ru történetek 12-rét . . .</i>	1.—
—	<i>— — — — — Jean Paul 8-adrét . . .</i>	1.50
—	<i>— — — — — Egy tél Olaszthonban 12-edrét . . .</i>	1.50
Deczky Károly	<i>hátrahagyott költeményei 12-rét . . .</i>	1.—
Báttaszéki Lajos	<i>Fővárosi Genreképek 8-adrét . . .</i>	1.—
Szerdahelyi Adolf	<i>Egy magyar franc-tireur szívtörténete 8-adrét . . .</i>	1.—
Gedanken eines Civilisten	<i>kleine Knüttelverse aus der grossen Knüttelzeit 1870—1871, poroszellenes költemények egy ismert nevű német költőtől diszes kiállítás 16-rét . . .</i>	—80